

BANKALARDA İÇ DENETİM
T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş. UYGULAMASI

AYŞE SARIGÖL
(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir 2001

BANKALARDA İÇ DENETİM
T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş. UYGULAMASI

Ayşe SARIGÖL

YÜKSEK LISANS TEZİ
İşletme Ana Bilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Melih ERDOĞAN

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ekim 2001

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

**BANKALARDA İÇ DENETİM
T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş. UYGULAMASI**

Ayşe SARIGÖL

İşletme Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekim 2001

Danışman: Prof. Dr. Melih ERDOĞAN

Bankalar, yerine getirdikleri ekonomik fonksiyon itibariyle karmaşık bir yapı gösterirler. Bu karmaşık yapı, zaman zaman işle ya da insanla ilgili sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir.

Bu sorunların çözümü için kullanılacak en önemli işletmecilik fonksiyonu denetimdir.

Bankaların işlemlerinin kendi yapısı içinden ve kendi yöneticilerine bilgi vermek için yaptığı denetim, iç denetimdir. Etkili bir iç denetimin çağdaş, dinamik, sistemli, doğru politikalar uygulayan ve üst yönetimle uyumlu olması gerekir.

ABSTRACT

INTERNAL AUDITING IN THE BANKS: AN APPLICATION IN T.C. ZIRAAT BANK CO.

Ayşe SARIGÖL

Department of Business Administration

Institute of Social Sciences

Anadolu University

October, 2001

Advisor; Prof. Dr. Melih Erdoğan

Banks show a complex structure because of the economic function that they perform. This complex structure may cause some problems related to transactions and personnel sometimes.

Auditing is the most important management function that is used to solve these problems.

The auditing performed by banks' implicit structure to inform their management is called as "internal auditing". An effective internal auditing should be modern, dynamic, systematic and should be adoptable to top management's policies.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Ayşe SARIGÖL'ü "Bankalarda İç Denetim T.C.Ziraat Bankası A.Ş.Uygulaması" başlıklı tezi 28 Kasım 2001 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, İşletme (Muhasebe) Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza _____

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.Melih ERDOĞAN
Üye : Prof.Dr.Ferruh ÇÖMLEKÇİ
Üye : Doç.Dr.Kerim BANAR

Prof.Dr.Ömer Zübür ALTAN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL YAPISIYLA BANKACILIK VE DENETİMİN GENEL ESASLARI

1. GENEL YAPISIYLA BANKACILIK	3
1.1. Bankanın Tanımı	3
1.2. Bankanın Fonksiyonları	4
1.3. Bankacılığın Tarihsel Gelişimi	5
1.3.1. Dünyada Bankacılığın Gelişimi	5
1.3.2. Türkiye'de Bankacılığın Gelişimi	6
1.3.2.1. Cumhuriyet Döneminden Önce Bankacılık	6
1.3.2.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık	7
1.4. Bankaların Gruplandırılması	10
1.4.1. Ticaret Bankaları	10
1.4.2. Ziraat Bankaları	10
1.4.3. Yatırım ve Kalkınma Bankaları.....	10
1.4.4. Halk Bankaları	11
1.4.5. Merkez Bankaları	11
1.5. Bankaların Kuruluşları	11
1.6. Denetim Kavramı	12
1.6.1. Denetimin Tanımı	12
1.6.2. Denetimin Unsurları ve Özellikleri	12

1.6.3. Denetimin Amaçları	13
1.7. Denetim Standartları	14
1.7.1. Genel Standartlar	14
1.7.2. Çalışma Alanı Standartları	15
1.7.3. Raporlama Standartları	15
1.8. Denetim Teknikleri	16
1.9. Denetim Türleri	18
1.9.1. Denetimin Amacı Yönünden	18
1.9.2. Denetçi İle İşletme Arasındaki Örgütsel İlişki Yönünden	18

İKİNCİ BÖLÜM

BANKALARDA DENETİM YAPISI VE İŞLEYİŞİ

1. İÇ KONTROLÜN TANIMI VE ÖNEMİ	20
2. İÇ KONTROLÜN UNSURLARI	22
2.1. Kontrol Çevresi	22
2.2. Risk Belirlemesi	23
2.3. Kontrol Eylemleri	24
2.4. Bilgi ve İletişim	25
2.5. İzleme	25
3. İÇ DENETİM	26
3.1. İç Denetimin Tanımı	26
3.2. İç Denetimin Amaçları	27
4. İÇ KONTROL, İÇ DENETİM İLİŞKİSİ	27
5. BANKALARDA DENETİM	28

6. BANKALARDA DENETİM ORGANLARI VE İÇ DENETÇİ	
TÜRLERİ	30
6.1. İç Denetim Açısından	31
6.1.1. Denetçiler	31
6.1.2. Müfettişler	31
6.1.3. Ortakların Denetimi	32
6.2. Dış Denetim Açısından	32
6.3. Özel Dış Denetim Açısından	33
7. BANKALARDA İÇ DENETİMİN AMAÇLARI	33
7.1. Performans Amaçları	33
7.2. Bilgi Sistemlerine İlişkin Amaçlar	34
7.3. Mevcut Yasalara ve Düzenlemelere Uygunluk	34
8. BANKA İÇ DENETİMİNİ BELİRLEYEN ETMENLER	34
8.1. Banka Yönetiminin Gözetimdeki Rolü ve Kurum İçi Denetim Kültürü	34
8.1.1. Yönetim Kurulu	34
8.1.2. Banka Üst Düzey Yönetimi	36
8.1.3. Denetim Kültürü	36
8.2. Risk Tanıma ve Değerlendirme	37
8.3. Denetim İşlevi ve Görev Dağılımı	38
8.4. Bilgi ve İletişim	42
8.5. İzleme Faaliyetleri ve Denetim Sisteminde Hataların Düzeltilmesi	43
9. İÇ DENETİMİN İLKELERİ	45
9.1. Süreklilik	45
9.2. Bağımsız İşlev	45
9.3. Denetim Tüzüğü	46
9.4. Yansızlık	46
9.5. Profesyonel Yeterlilik	46

9.6. Faaliyetin Kapsamı	47
10. BANKALARDA DENETİM TÜRLERİ	47
10.1. Mali Denetim	47
10.2. Uygunluk Denetimi	48
10.3. Faaliyet Denetimi	48
10.4. Yönetim Denetimi	49
11. BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM AÇISINDAN DENETİM SÜRECİNİN EVRELERİ	49
11.1. Denetimin Planlanması	49
11.1.1. Kontrol Çevresi	49
11.1.2. Önemliliğin ve Denetim Riskinin Belirlenmesi	50
11.1.3. Analitik İnceleme	50
11.1.4. Denetim Programı	51
11.1.5. Ekibin Belirlenmesi ve Zaman Planlaması	51
11.2. Denetim Programının Yürütülmesi	52
11.3. Denetim Sonuçlarının Raporlanması	53
12. BANKALARDA DENETİM RAPOR TÜRLERİ	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş. İÇ DENETİM UYGULAMASI

1. BANKANIN TARİHÇESİ VE İŞLEVLERİ	56
2. BANKADA İÇ DENETİM UYGULAMASI	57
2.1. Teftiş Kurulu Başkanlığı	58
2.1.1. Başkanlığın Kuruluşu	59
2.1.2. Teftiş Kurulu Başkanlığının Görevleri	59

2.1.3. Teftiş kurulu Başkanının Başlıca Görevleri	60
2.1.4. Müfettiş ve Müfettiş Yardımcılarının Görev ve Yetkileri	61
2.1.5. Teftişe Tabi Olanların Sorumluluk ve Yükümlülükleri	62
2.1.6. Teftiş Kurulunun alışma Esasları	63
2.1.7. Bankada Teftiş Kurulu Uygulaması.....	63
2.1.8. Raporlama	66
2.2. İç Kontrol Daire Başkanlığı	70
2.2.1. İç Kontrol Daire Başkanlığının Kuruluşu ve Görevleri .	70
2.2.2. İç kontrol Daire Başkanı İle Yönetmenlerin Görev ve Yetkileri	71
2.2.3. İç Kontrol Elemanlarının Görev ve Yetkileri	72
2.2.4. Bankada İç Kontrol Uygulaması	73
2.2.5. Raporlama	74
SONUÇ	76
EKLER	78
KAYNAKÇA	79

GİRİŞ

Toplumun büyümesi, ekonomik hayatın giderek karmaşıklaşması güvenilir bilgi elde etme gereksinimini daha da arttırmıştır. Hedeflere uygun ve tutarlı karar verebilmek için, karar alıcının kullandığı bilgilerin güvenilir olması gerekir. Güvenilir olmayan bilgi, kaynakların etkin ve verimli kullanımını engelleyerek karar alıcıya zarar verir.

Bu nedenle karar alıcı açıklanan bilgilerin güvenilir olduğunu araştırmalıdır. Bu araştırmada kullanılan yöntem, bu bilgilerin bağımsız bir kişi tarafından denetlenerek doğrulanmasıdır.

Son yıllarda dünyada meydana gelen globalleşme ve finans alanında yaşanan hızlı gelişmeler tüm dünyada bankacılık sisteminin karşı karşıya kaldığı risklere yenilerini eklemiştir. Bunun sonucunda, finans piyasalarındaki riskin azaltılması ve kontrol altına alınması amacıyla, Uluslararası düzenleyiciler tarafından çalışmalar yapılmış ve bankacılıkta etkin denetim ve gözetime ait birtakım prensipler geliştirilmiştir.

Uluslararası finans piyasalarında meydana gelen gelişmeler, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Türk bankacılık sektöründe de gözetim ve denetim başta olmak üzere çeşitli alanlarda düzenlemeler yapılmasını zorunlu hale getirmiştir.

Bu amaçla ilk olarak 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 9/4. Maddesinde; "Bankalar işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ve risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler" denilerek, risk yönetimi ve iç denetim sisteminin hukuki zeminini hazırlamıştır. Bu kanun çerçevesinde gerekli düzenlemeler yapılmış ve 08.02.2001 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren ve içeriği ile Basel Komitenin prensipleriyle uyuşan bu yönetmeliğin 3. Maddesi ile Türk bankacılık sisteminde de bu esasların uygulanması zorunlu kılınmış ve yaptırıma bağlanmıştır.

Bu yönetmelik bizim tez konumuzun başlangıç noktasını oluşturmuştur. Çalışmamız üç bölümden meydana gelmiştir.

Birinci bölümde genel yapısıyla bankacılık ve denetimin genel esaslarından bahsedilmiştir.

İkinci bölümde iç kontrolün önemi, iç kontrol ve iç denetim ilişkisi, bankalarda denetim, denetim planlanması, yürütülmesi ve planlanması konularına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise örnek bankamızda iç denetim uygulamaları incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL YAPISIYLA BANKACILIK VE DENETİMİN GENEL ESASLARI

1. GENEL YAPISIYLA BANKACILIK

1.1. Bankanın Tanımı

Banka terimi Türkçe karşılığı masa, sıra veya tezgah anlamına gelen İtalyanca "Banco" kelimesinden gelmektedir.

Yüzyıllardan beri birçok değişiklikler ve gelişmeler kaydederken, günümüzde en mükemmel şeklini almaya başlamış olan banka, konuyla ilgili çok sayıda yazar tarafından, değişik şekillerde tanımlanmıştır. Banka, mevduat kabul eden, bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacı güden veya kısaca; faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak ya da kredi vermek olan bir ekonomik kuruluştur. Bankanın başka bir tanımı; para, kredi ve sermaye konularına giren her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen, özel veya kamusal kişilerle işletmelerin bu alandaki her türlü gereksinimlerini karşılama faaliyetlerini temel uğraş konusu seçen bir ekonomik birimdir.¹

Günümüzde bankaların faaliyet alanları o kadar artmıştır ki, bugünkü özelliklerini tam anlamıyla kapsayan bir tanım vermek çok güçtür.

Bankalar mevduat toplar, kredi verir, fatura öder, fatura tahsil eder, sanayi kuruluşlarına ortak olur. Borsa faaliyetlerine fiilen katılır, ülkenin kalkınmasını destekler, yönlendirir.² Bugünkü çağdaş banka işlemlerinin çok çeşitli ve karmaşık olması, araçlarının genel ekonomideki etkinliği ve yönetimindeki

¹ Mehmet Takan, **Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim**, (1.Basım, Ankara, Nobel Yayın, 2001), s.2.

² Servet Eyüpgiller, **Banka İşletmeciliği Bilgisi**, (4. Basım, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü yayın No:219, Ankara, 1988), s.22.

³ Eyüpgiller, a.g.e., s.23.

özellik ve güçlük nedeniyle klasik çağların bankalarından çok değişik ve seçkin bir kurum niteliği kazanmış bulunmaktadır.³

1.2. Bankanın Fonksiyonları

Günümüzde bankaların ekonomik açıdan en önemli faaliyeti sermaye ile müteşebbisi karşılaştırmalarıdır. İşletmelerin kısa vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamakta, mevduat ve diğer kaynaklardan sağladığı fonları, işletmelere kredi olarak vermekte bir köprü görevi görerek, ülkenin ekonomik hayatının gelişmesine katkıda bulunmaktadır.⁴

Bankalar bunun yanında ülkenin para politikasının etkinliğini arttırmakta, para politikasının yürütülmesinde gerekli araçları oluşturmaktadır. Uyguladıkları çeşitli ödeme ve kredilendirme yöntemleriyle uluslararası ticaretin artmasına katkıda bulunmaktadır. İzledikleri kredilendirme politikasıyla ekonomide gelir ve servet dağılımını etkileyebilmektedirler.

Bankalar genelde dört temel fonksiyonu yerine getirir. Bu fonksiyonlar şunlardır:

Fon sağlama fonksiyonu: Bankalarda iki kaynaktan fon sağlanır. Bunlar özkaynaklar ve yabancı kaynaklardır. Özkaynaklar kendi bünyelerinden sağladıkları kaynaklar, yabancı kaynaklar ise borçlanmak yoluyla üçüncü şahıslardan sağladıkları kaynaklardır.

Fon kullanma fonksiyonu: Bankaların belirli bir maliyetle (ödenen faiz, komisyon ve diğer giderler) sağladıkları fonları , belirli bir gelir karşılığında kullanma yoluna gitmeleri, bankaların fon kullanma fonksiyonunu oluşturmaktadır.

Kaydi para yaratma fonksiyonu: Özellikle gelişmiş ülkelerin ticari bankalarında vadesiz mevduat hesabının açılmasındaki amaç, müşterilerin paralarını güvence altına alma ödemelerinde kolaylık sağlama isteğidir. Bu nedenle çoğu ülkelerde vadesiz mevduata faiz verilmez. Bankadaki vadesiz mevduatın bir ödeme aracı olarak kullanılması, bu hesap üzerine çek verilmesi yoluyla olur. Böylece vadesiz mevduat sahipleri nakdi para almadan satın alma

⁴ Takan, a.g.e., s.60.

gücü elde etmiş olurlar. Bu nedenle vadesiz mevduat hesabına banka parası veya kaydi para adı verilir.⁵

Diğer bir deyişle nakdi para olmadan sadece bankaların hesaplarına borç ya da alacak kaydı düşülerek yaratılan kaydi para günümüzde para arzının en önemli unsurudur.

Hizmet fonksiyonu: Bankalar mevduat toplama ve kredi vermenin yanında, müşterilerine başka hizmetler de sunarlar. Ekonomide meydana gelen gelişmelerin ve bankalar arasındaki rekabetin de etkisiyle hizmet fonksiyonu çok gelişmiştir.

Bankaların sağladığı başlıca hizmetler şunlardır:

- Eldeki paranın saklanabileceği güvenli bir yer sağlamak,
- Müşteri adına para nakli,
- Borsa işlemlerine aracılık,
- Kefalet ve teminat mektubu vermek,
- Tahvil satışlarına aracılık,
- Kiralık kasalar,
- Kambiyo işlemleri yapmak,
- Senet tahsili,
- Dış ticaret işlemlerine aracılık,
- Müşterilere finansal konularda bilgi vermek,
- İş adamlarına banka referans mektubu vermek,
- Elektrik, su, doğal gaz, telefon vb. faturaların tahsilini yapmak,
- Bağkur, Sosyal Sigortalar Kurumu primi, vergi tahsilatı işlemlerini yapmak,
- Müşterilere seyahat çeki ve kredi kartı gibi kolaylıklar sağlamak.

1.3. Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

1.3.1. Dünyada Bankacılığın Gelişimi

⁵ Ramazan Geylan, **Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel Yönetim Sorunları**, (Anadolu Üniversitesi yayınları No:86, Eskişehir, 1985), s.18.

Tarihçiler Bankanın ilk çıkış noktası olarak zamanımızın altı bin yıl öncesini göstermektedir. Gerçekten Sümerlerin Ourouk sitesi etrafında gelişen ilk uygarlıklarından birinde milattan önce 3500 yılında kurulan mabet, bilinen ilk banka kuruluşudur.⁶

Hammurabi yasalarında bankacılıkla ilgili maddeler bulunmaktadır. Yasada; kredi verme , mevduat toplama komisyon sözleşmesine dair hükümler bulunmaktadır.⁷

Paranın bir değişim aracı olarak ortaya çıkması ticaretin gelişmesine neden olmuştur. Gelişen ticaret ise , para ile ilgili sorunları ortaya çıkarmıştır. Bu durum orta çağ İtalya'sında sarrafların doğmasına yol açmıştır. Banka bugünkü adını, bu kişilerin önlerine koydukları masanın adı olan Banco sözcüğünden almıştır.⁸

Modern anlamda bankacılık etkinliği gösteren ilk banka 1609 yılında kurulan Amsterdamsche Bank (Amsterdam Bankası) dir. İlk emisyon bankaları olarak nitelendirilen Stockholm Bankası ve İngiltere bankasının önemli bir yeri vardır. Özellikle 1694 yılında kurulan İngiltere Bankası kuruluşundan itibaren devlet hazinesinin bankası ve en büyük yardımcısı olmuş İngiliz bankacılığının temelini oluşturmuştur.

Fransız ihtilali ile başlayan yeni fikirler sanayi devrimi ile gelişerek modern bankacılığın doğuşuna neden olmuştur. Emisyon bankalarının para ve kredi konusunda oynadığı rol diğer ülkelere de örnek olmuş 19 yüzyılda hemen hemen bütün Avrupa ülkeleri , İngiltere Bankası örneğinden hareketle emisyon bankaları kurmuşlardır böylece 19.yüzyılın başından itibaren modern anlayışa uygun, anonim şirket statülü , çok şubeli bankalar yasaların denetiminde kurulmaya ve faaliyetlerini sürdürmeye başlamışlardır.

1.3.2. Türkiye'de Bankacılığın gelişimi

1.3.2.1. Cumhuriyet Döneminden Önce Bankacılık

⁶ Tezer Öcal , Ö. Faruk Çolak , **Finansal Sistem ve Bankalar**, (Ankara, Nobel Yayın , 1999) s.14.

⁷ Takan, a.g.e. , s.3.

⁸ Geylan, a.g.e.,s.6.

Ülkemizde Tanzimat'a kadar geçen dönemlerde bankacılığa ait izlere rastlanmamaktadır. Osmanlı ekonomisinin Batı Avrupa'da gerçekleştirilen sanayi devrimine ayak uyduramaması ve yakın zamanlara kadar esnaf ve sanatkarlara dayanan kapalı bir ekonomik sisteme sahip olması bankacılığın gelişmesini önlemiştir.⁹

Bununla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nda azda olsa bankacılık işlerine benzer bir çalışma içinde bulunan sarraf ve Galata bankerleri olarak adlandırılan kişiler tarafından 1847'de İstanbul Bankası adı ile ilk banka kurulmuştur.

Kırım Savaşından sonra devletin artan finansman ihtiyacına paralel olarak bankacılık faaliyetlerinde bir hareketlilik başlamıştır. 1856-1875 yılları arasında esas amaçları Osmanlı Devletine borç vermek olan 11 banka kurulmuştur. Bu bankalar içinde en önemlisi 1856 yılında kurulan Osmanlı Bankasıdır. Osmanlı Bankası, ticari krediler vermek, hükümetin dış borçlanmaları için aracılık yapmak ve hükümete avans vermek gibi görevleri üstlenmiştir. 1875 yılında bankanın imtiyazları artırılarak , Osmanlı Devletinin her yerinde hazine işlemlerinin bu banka tarafından yapılması kabul edilmiştir.

Cumhuriyetten önce kurulan ilk milli banka , 1863 yılında "Memleket Sandıkları" adı altında ilk zirai kredi sandıkları olarak kurulan ve 1888 yılında bu sandıkların mal varlıklarının devredilmesi ile kurulan Ziraat Bankası 'dır. Bunun 1866 yılında çıkartılan Emniyet Sandığı izlemiştir. Halkın elindeki küçük tasarruflarını toplayarak ihtiyaç sahiplerine aktarmayı hedef alan Emniyet Sandığı faaliyetlerini günümüze kadar sürdürmüştü ve Ziraat Bankasına devredilmiştir.¹⁰

1911-1923 yılları arasında 19 ulusal banka kurulmuştur.¹¹

1.3.2.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık

Cumhuriyet Döneminde Türk bankacılığı 3 döneme ayrılarak incelenebilir.

⁹ Takan a.g.e. s.4.

¹⁰ Geylan. a.g.e. s10.

¹¹ Takan a.g.e. s.5.

1923-1943 dönemi :

Cumhuriyetin ilk yıllarında bankacılık alanında başlıca gelişmeler ; İş Bankasının kurulması , Ziraat Bankası'nın anonim ortaklık haline getirilmesi , Emlak ve Eytam Bankasının kurularak faaliyete geçmesi ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının kurulmasıdır.

Bu dönemin bankacılık açısından en belirgin özelliği büyük ve önemli devlet bankalarının kurulmuş olmasıdır. 1930' lu yıllarda ülkemizde bankacılık açısından önemli bir konu, tek şubeli bankacılığın sona ermesidir.¹²

1944-1980 dönemi :

Bu dönemde Türkiye'de özel bankaların geliştiği görülmektedir. Özellikle 1950 'den sonra özel girişimin teşvik edilmesi, özel bankaların gelişmesinde etkin bir rol oynamıştır. Bu dönemin önemli gelişmelerinden biri de 1958 yılında çıkarılan 7129 sayılı Bankalar kanunu ile Türkiye Bankalar Birliğinin kurulmasıdır.¹³

Yasanın yürürlüğe girmesini izleyen yıllarda , serbest rekabet şartlarına doğru bir gidiş olmuş özellikle 1961 yılından sonra pek çok yerel ve küçük banka tasfiye olmuştur. 1960 yıllardan sonra Türkiye'de çok şubeli bankacılığa doğru bir gelişim olmuştur. 1970 yılların ortalarında da bankaların yönetimini özel holdinglerin ele geçirdiği görülmektedir.

1980 sonrası Türk Bankacılığı :

Bu dönemde Türk bankacılığının daha önceki yıllardaki çalışma ortamı ile karşılaştırıldığında büyük farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Bu gelişmeler şunlardır:

- Para ve sermaye piyasası araçlarında gözlenen hızlı gelişmeler , bankaların bu piyasalara kaymasına neden olmuştur. Bu da bankaların aktif kalitesini zayıflatmıştır.

¹² Takan a.g.e. s.4.

¹³ Büyük Laorusse Sözlük ve Ansiklopedisi cilt.3. s.1299

-Sermaye piyasası kanununun çıkartılması, İstanbul Menkul Kıymetler Borsasının yeniden canlandırılması , finansman bonosu tahvil alım ve satımı , repo işlemleri, hisse senedi gibi finansal araçların hızla gelişmesi bankaların düşük maliyetli fon imkanlarını ortadan kaldırmıştır.

-Kamu kesimi açıklarının iç borçlarla finansmanı, bu arada devlet tahvillerinin vergiden muaf tutulması , bankaları devlet tahvili satın almaya yönelterek kendilerine zahmetsiz ve risksiz kar imkanı sağlamıştır.

-Elektronik ve bilgisayar alanında yaşanan hızlı teknolojik gelişmelerle bilgilendirme ve haberleşme maliyetleri hızla düşmüştür. Bu nedenle bankaların bilgi toplamadaki ve ödünç alıcıları yönlendirmedeki avantajlı durumları azalmıştır.

- Bankaların kısa vadeli likidite ihtiyaçların karşılanması ve likidite fazlalarının değerlendirilmesi amacıyla TCMB bünyesinde Interbank (Bankalararası Para Piyasası) kurulmuştur.

-1980'li yıllarda az şubeli toptancı bankacılık yapan banka sayısında artış olmuştur.1990'lı yıllarda ise kaynak ihtiyacı nedeniyle az şubeli bankaların çoğu , yeni şubeler açmaya başlamıştır.

- 1980'li yıllarda mevduata pozitif faiz verilmesi nedeniyle mevduatların maliyetleri yükselmiştir. Bankalar bu maliyet artışlarını dengelemek amacıyla daha etkin çalışma yolları aramaya başlamışlardır.

-1980'li yıllardan sonra TCMB kredilerinin banka kaynakları içindeki payı giderek düşüş göstermiştir.

-1988 Ağustos ayından itibaren Merkez bankasında döviz ve efektif piyasaları açılmıştır. Böylece Bankacılık sisteminde döviz ve efektif rezervlerinin etkin kullanımı sağlanmıştır.

- 5 Nisan 1994 ekonomik krizinden sonra bankacılık sisteminin bu krizden etkilenmemesi için mevduat ve faize %100 devlet garantisi getirilmiştir. 2000 yılında alınan kararla mevduat ve faize verilen devlet garantisi tedrici olarak azaltılmıştır.

- 1999 yılında birer holding bankası olan Yurtbank, Esbank, Sümerbank , Egebank, Yaşarbank olmak üzere beş ticari bankanın hisse senetlerinin tamamı TCMB nezdindeki Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilmiştir.

- 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu (4491 sayılı Kanun ile değişik) çıkarıldı. Yeni Bankalar Kanununda en önemli değişikliklerden birisi “ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun oluşturulmasıdır. Bu kurul, bankaların daha iyi denetlenmesi, banka açılması ve bankaların tasfiyeleri konularında geniş yetkilerle donatılmıştır.

- 2000 yılında, üç kamu bankası; T.C. Ziraat Bankası, T. Halk Bankası ve T. Emlak Bankasının önce özerkleştirilip, sonra 3 yıl içerisinde, eğer yetiştirilemezse 4,5 yıl içerisinde özelleştirilmesi için Kanun çıkarıldı.

1.4. Bankaların Gruplandırılması

1.4.1. Ticaret Bankaları

Vadesiz ve kısa vadeli mevduat kabul ederek, bunları kısa vadeli krediler yoluyla çalıştıran kuruluşlardır. Bankacılık sisteminde kullanılan kredi, şube sayısı, aktif büyüklüğü gibi kriterler gözönüne alındığında en büyük pay ticari bankalara aittir.

1.4.2. Ziraat Bankaları

Tarımsal üretimin diğer ticari ve endüstriyel faaliyetlerden tamamen farklı bir nitelik taşıması dünyanın her ülkesinde hükümetleri tarımsal kredi ile uğraşan özel bankalar kurmaya itmiştir.

Ziraat Bankaları çiftçilerin,

- Tarımsal araç ve gereçleri satın almak, gerekli tesisleri meydana getirmek için uzun vadeli,
- Toprağı işlemek, meyve bahçeleri yetiştirmek, hayvan ve mallarını almak için orta vadeli,
- Mahsulü kaldırmak için de kısa vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılayarak, ürünlerini daha iyi değerlendirmeleri olanağı yaratır.¹⁴

1.4.3. Yatırım ve Kalkınma Bankaları

¹⁴ Öçal, Çolak, a.g.e., s.40.

Yatırım ve kalkınma bankaları sermaye piyasasında faaliyet gösterirler. İşletmelere orta ve uzun vadeli kredi vererek yatırımlara destek sağlarlar. Yatırım bankaları şöyle tanımlanabilir: Menkul kıymet ihraç etmek yoluyla uzun vadeli fon sağlamak ihtiyacında olan firmalarla, tasarruflarını menkul kıymetlere yatırmak arzusunda olan gerçek veya tüzel kişiler arasında aracılık yaparak, tasarrufların, firmaların çıkarmış olduğu tahvil ve hisse senetlerine kanalize olmasına katkıda bulunan aracı kurumlardır.¹⁵

1.4.4. Halk Bankaları

Küçük esnaf ve sanatkarın orta vadeli araç ve gereç kredisiyle, kısa vadeli çalışma kredisi ihtiyacını karşılayan kuruluşlardır. Ülkemizde küçük esnaf ve sanatkarın kredi ihtiyacını Halk Bankası karşılamaktadır.¹⁶

1.4.5. Merkez Bankaları

Merkez Bankalarının fonksiyonları banknot ve kağıt para çıkarmaktır. Bu bankalar ayrıca, devletin hazinedarlığını yapar, diğer bankalara reeskont kredileri açmak suretiyle onların para ihtiyaçlarını karşılar, dış ticaret işlemlerine aracı olurlar.¹⁷

1.5. Bankaların Kuruluşları

Türkiye'de faaliyette bulunmak isteyen bir milli bankanın kurulması veya yabancı bir bankanın Türkiye'de faaliyete geçmesi 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nda Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın uygun görüş bildirmesi ve Bakanlar Kurulu' nun onayına bağlı idi.

18.06.1999 da kabul edilen 4389 sayılı Bankalar Kanunu'na göre yeni bir banka kurulması ya da yurt dışında kurulmuş bir bankanın Türkiye'de şube açması Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)' nun onayıyla mümkün olmaktadır.

4389 sayılı Bankalar Kanunu' nun 7. maddesinin 2. fıkrasına göre Türkiye'de kurulacak bir bankanın,

¹⁵ Öçal, Çolak, a.g.e., s.43.

¹⁶ Geylan, a.g.e., s.16.

¹⁷ Yılmaz Benligiray, **İhtisas Muhasebeleri**, Ders Notları, (Kütahya, 1988), s.7.

- Anonim şirket şeklinde kurulması,
- Kurucularının müflis veya konkordato ilan etmiş olmaması,
- Hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve tamamının ada yazılı olması, tüzel kişi kurucuların yönetim ve denetimine sahip gerçek kişilerin kim olduğunun belgelenmesi ve kurucularda aranan şartları taşıması,
- Nakden ve her türlü muvazaadan ari olarak ödenmiş olan sermayesinin yirmi trilyon liradan az olmaması,
- Ana sözleşmesinin bu Kanun hükümlerine uygun olması şarttır.

1.6. Denetim Kavramı

1.6.1. Denetimin Tanımı

Temel Denetim Kavramları Kurulu (American Accounting Association, Committee on Basic Auditing Concepts) denetimi şu şekilde tanımlamaktadır:

“ Denetim, ekonomik faaliyetler ve olaylara ilişkin savlarla, kabul edilmiş ölçütler arasındaki uygunluğun derecesini araştırmak ve sonuçlarını ilgili kullanıcılara iletmek amacıyla nesnel biçimde kanıt toplayan ve değerleyen sistematik bir süreçtir.”¹⁸

1.6.2. Denetimin Unsurları ve Özellikleri

Yukarıdaki tanıma göre denetimin unsurlarını ve özelliklerini şöyle sıralayabiliriz :

Denetim sistematik bir süreçtir: Ekonomik bilgilerin onun üretildiği sistem ve süreçle birlikte incelenmesi denetimin belirli bir süre içindeki faaliyeti içerdiğini açık bir şekilde göstermektedir. Bu bakımdan denetimi bir süreç olarak tanımlamak uygun olur. Aynı zamanda denetimin tüm aşamalarında planlı, mantıklı ve bilimsel çalışmaların yapılacak olması onun sistematik bir süreç özelliğini kazanmasını sağlar.¹⁹

¹⁸ Melih Erdoğan, *Denetim* (Eskişehir, 2001), s.1.

¹⁹ Ferruh Çömlekçi ve Melih Erdoğan, *Muhasebe Denetimi* (2.Basım, A.Ö.F. Yayınları No:544, Eskişehir,1988), s.6.

Ekonomik faaliyet ve olaylarla ilgili savlar: Denetçiye denetim faaliyetine başlarken işletme yönetimi tarafından sunulan finansal tablolar ve ekonomik faaliyet raporları bir dizi sav ortaya koymaktadır. Denetçi gerekli incelemeleri yaparak işletme yönetiminin kendisine sunduğu bu raporlardaki savların doğruluğunu ve güvenilirliğini araştırır ve onaylar.

Önceden saptanmış ölçütler: Bu ölçütler yasama organlarıncı konmuş kurallar, yönetim tarafından saptanmış başarı ölçüleri, bütçeler, finansal tabloların hazırlanmasında kullanılan Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri olabilir.²⁰

Uygunluk derecesi: Yönetim tarafından ileri sürülen savların ve bildirimlerin önceden saptanmış ölçütlerle ne derecede uyum içinde bulunduğunu belirleyen bir ölçüdür.

Tarafsızca kanıt toplama ve değerlendirme: Denetçinin önyargısız bir şekilde, yapılmış bildirimleri özenle incelemesi ve sonuçlarını dikkatle değerlendirmesinin gerekliliğini anlatmaktadır.

İlgi duyanlar: Denetim raporuyla ilgili taraflar; İşletme yöneticileri, ortaklar, kredi verenler, devlet kurumları, çalışanlar, borsa ve diğer gruplar olabilir.

Sonuçları bildirme: Denetim temelde bir onaylama işlemidir. Denetçi, işletme yönetimince ileri sürülen savların ve bildirimlerin geçerliliğini ve güvenilirliğini inceleyerek bunları onaylar ya da reddeder

1.6.3. Denetimin Amaçları

Denetim; işletme faaliyetlerini bağımsızca inceleyen, analiz eden ve değerlendiren bir fonksiyondur. Bu fonksiyon, yönetimi incelediği konularla ilgili olarak bilgilendirir, onlara öneri götürür, danışmanlık yapar, analiz ve değerlendirmelerini aktarır.

Denetimin amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Denetim gözden geçirilen faaliyetlerle ilgili nesnel analizler, değerlendirmeler, tavsiyeler ve yorumlar yaparak yönetimin tüm üyelerine sorumluluklarını etkili bir biçimde yerine getirmekte yardımcı olur,²¹

²⁰ Güredin, a.g.e., s.6.

²¹ Türkiye İç denetim Enstitüsü Broşürü, Mart 1998, s.2.

- İşletme kaynaklarının etkin ve verimli kullanılmasını ve ileride meydana gelebilecek zararların önlenmesini sağlar,
- İşletme faaliyetlerinin ilgili yasal düzenlemelere, işletme politika ve yöntemlerine uygunluğunu belirler,
- İşletmenin faaliyet sonuçlarının hedef ve amaçlarla uyumlu olup olmadığını tespit eder.
- Kontrol sisteminin sürekli ve etkili bir şekilde yürütülmesini sağlar.

1.7. Denetim Standartları

1974 yılında AICPA (American Institute of Certified Public Accountants) tarafından çıkartılan ve muhasebe çevrelerince benimsenmiş olan Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları, şu üç kategorideki on standarttan oluşur.

1.7.1. Genel Standartlar

Esas olarak denetçinin ne gibi özelliklere sahip olması gerektiğini düzenler. Bu standartlar 3 grupta toplanır:

Mesleki eğitim ve uzmanlık standardı: Denetim görevinin gerçekleştirecek denetçinin yeterli teknik bilgiye ve deneyime sahip olmasını ön görmektedir.

Bu da özellikle, işletme, muhasebe finans ,iktisat, istatistik, bilgi işlem, vergi, ticaret yasaları gibi konularda , ilgili fakültelerde eğitim görmeyi ve diploma almayı gerektirmektedir. Öte yandan uzman bir denetçinin yanında bir süre çalışarak deneyim edinilmesi önemli bir koşuldur. Denetçi , bilimsel akıl yürütebilen , bilimsel ilgisini ve araştırmalarını sürekli kılabilen , öğrenmeye açık bir kişi olmalıdır.

Bağımsızlık standardı: Denetçi , denetim sürecinde kendi uzmanlığına ve yargı gücüne güven duyarak , dış etkenlerin etkisinde kalmadan , yani nesnel düşünerek, davranarak denetimi yürütmelidir. Denetçi , denetimini bu şekilde yürütebilmek bağımsız düşünme yeteneğine ve mantıksal yapıya ulaşmış olmalıdır. Bağımsızlık, denetçinin hazırladığı rapora güvenirlilik olarak yansıyacaktır.

Mesleki özen ve dikkat standardı: Bu standart, denetçinin denetimini, mesleğinin gerektirdiği kurallara büyük bir özenle uyarak gerçekleştirmesini

öngörmektedir. Denetçi , denetim adımlarında salt bir görevi yerine getirmenin ötesinde o görevin gerektirdiği çabayı , titizliği göstermeli ve mesleği incelikleri uygulamayı ihmal etmemelidir.

1.7.2. Çalışma Alanı Standartları

Bu standartlar denetim süresince denetçinin izleyeceği temel yolu gösterir. Bu standartlar 3 grupta toplanır.

Planlama ve gözetim standardı: Denetçi, denetlediği işletmenin finansal tablolarına ilişkin bir karara varmak için bir dizi denetim adımından oluşan süreci tamamlamak zorundadır. Bu süreç , Ne, Ne zaman, Nasıl, Nerede, Neden , Kim tarafından , Hangi maliyetle ve Hangi sürede gibi soruların yanıtlarını aramayı gerektirir. İşte denetçinin bu soruların yanıtlarını vermesi denetimin planlanması anlamına gelir. Denetimin planlanması, daha etkin ve zamanında bir denetim yapılmasının koşuludur.

İç kontrolün incelenmesi standardı: Denetçi için denetimin en önemli alanlarından birisi işletmenin iç kontrol yapısıdır .İç kontrol, yönetim tarafından oluşturulan ve ; finansal raporlanmanın güvenilirliğini, yasalara ve kurallara uygunluğu , faaliyetlerin etkinliğini ve verimliliğini sağlayan bir süreçtir. İşletmenin iç kontrol yapısının anlaşılmasıyla birlikte denetçi için bir çok konu aydınlanmış olacak ve denetim sürecinde belirsizlik taşıyan öğeler netleşecektir.

Kanıt toplama standardı: Denetçiler, yönetimce finansal tablolarda ileri sürülen savları destekleyen kanıtları araştırmak, elde etmek bu bunları değerlemek zorundadırlar. Denetçi yeterli sayıda güvenilir , geçerli , nesnel ve ilgilenilen döneme ait kanıtlar elde etmelidir.

1.7.3. Raporlama Standartları

Denetçinin raporunu hazırlarken uymak zorunda olduğu standartlar 4 grupta toplanmaktadır:

Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluk standardı: İşletme , finansal tabloları düzenlerken mutlaka Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine uygun davranmalıdır Finansal tabloların içerdiği temel sav budur.

Denetçi de bu sava uygunluğu araştırmak ve görüşünü de bu ölçüte göre oluşturmak durumundadır.

Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinde değişmezlik standardı: Denetçi, muhasebe bilgisinin dönemler arası karşılaştırılabilirliğini vurgulamak amacıyla denetlenen dönemde uygulanan muhasebe ilkelerin süreklilik göstermesini ve önceki dönem uygulamalarıyla tutarlı ve uyumlu olmasını beklemelidir.

Açıklama standardı: Raporda aksi belirtilmedikçe finansal tablolardaki açıklamaların yeterli bir düzeyde olduğu kabul edilir.

Görüş bildirme standardı: Denetçi raporunda finansal tablolara ilişkin görüşünü ortaya koymalı, eğer görüş bildiremeyecekse bunun nedenlerini açıklamalıdır. Bu standarda göre yapılan incelemelerin özellikleri ve alınan sorumluluğun derecesi de raporda belirtilmelidir.

1.8. Denetim Teknikleri

Denetim kanıtlarını elde etmede kullanılan çeşitli yöntemlerdir. Bu teknikler şunlardır.²²

Fiziki inceleme tekniği: Bu teknik fiziki olarak bulunan varlıklara uygulanabilmektedir. Tekniğin amacı işletme bilançosunda varolduğu iddia edilen varlığın gerçekten bulunup bulunmadığını anlamaktır. Öncelikle fiziki olarak incelenecek varlık belirlenir, sayımı yapılır. İkinci aşamada sayılan varlığın kalitesine, saflığına ve dolayısıyla sahte olup olmadığına bakılır.

Doğrulama tekniği : İşletme dışındaki bağımsız kaynaklardan işletme ile ilgili konularda bilgi alma yöntemidir. Bu teknik yardımıyla, sınıflandırma ve mekanik doğruluk dışında bütün işletme iddiaları ile ilgili kanıtlar toplanabilmektedir.

Belgelerin incelenmesi tekniği: Muhasebede yapılmış bir kaydın doğru olup olmadığını anlamak amacıyla kaydın dayanağı olan belgelerin incelenmesi tekniğidir. Bu belgeler faturalar, çekler, senetler, makbuzlar, anlaşmalar, sigorta poliçeleri gibi belgelerdir.

²² Nejat Bozkurt, **Muhasebe Denetimi**, (3. Basım, İstanbul, Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2000), s.64.

Kayıt sürecinin incelenmesi tekniği: İşletme dosyalarındaki belgelerin örnekleme yoluyla seçilerek kayıtların başlangıcından sonuna kadar izlenmesi tekniğidir. Burada amaç kayıtların doğru olup olmadığını, uygun sırayı izleyip izlemediğini, tam olup olmadığını saptamaktır.

Yeniden hesaplama tekniği: İşletmenin muhasebe sisteminde yer alan hesaplamaların denetçi tarafından tekrar yapılması işlemidir. Muhasebe işlemlerinin büyük çoğunluğu aritmetik işlemlerine dayandığından hata ve yolsuzluk olasılığı yüksektir. Bu yüzden denetçi örnekleme yoluyla seçtiği bazı işlemleri tekrar hesaplama yoluna gider.

Gözlem tekniği: İşletmede bir işlemin yapılırken veya tamamlanması aşamasında denetçi tarafından bizzat incelenmesi tekniğidir. Bu teknik sayesinde denetçi faaliyetlerin olması gerektiği biçimde yürütülüp yürütülmediğini anında gözleyerek kanıt toplayabilir.²³

Derinlemesine araştırma tekniği: Muhasebe ortamında, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine aykırı kayıtlar, olağandan büyük veya küçük tutarlı bakiyeler, anormal dalgalanmalar gösteren hesaplar bulunabilir. Deneyimli denetçiler bu gibi durumları derinlemesine inceleyerek olabilecek hata ve yolsuzlukları ortaya çıkartabilirler. Örneğin, kasa hesabının olağandan fazla bakiye vermesi, önemli aktif hesapların alacak bakiyesi vermesi, önemli pasif hesapların borç bakiyesi vermesi, önemsiz tali hesaplarda sürekli yüksek tutarlar bulunması gibi.

Soruşturma tekniği: Denetçinin bazı konularda işletme çalışanlarının sözlü veya yazılı olarak bilgisine başvurabilir. Bu teknik dikkatli kullanıldığında yararlı sonuçlar verir. Güvenilirlik açısından yazılı yanıt alma yoluna gidilmeli, soruların içeriği ve kimlere sorulacağına dikkat edilmelidir.

İlgili hesaplar arasında ilişki kurma tekniği: Çift taraflı kayıt tutma tekniğinin özelliği gereği en azından iki hesabın birbiriyle ilişkili olması gerekir. Denetçi incelemelerinde bu ilişkilerden yararlanabilir. Örneğin, banka kredilerindeki hareketlerden yola çıkarak faiz giderlerinin düzeyi incelenir ve doğrulukları test edilir.

²³ Bozkurt, a.g.e, s.71.

Analitik inceleme tekniği: Denetçinin çeşitli mali, istatistik ve matematik teknikleri kullanarak, işletme iddialarının doğru olup olmadığına karar vermesine aracılık etmektedir.

1.9. Denetim Türleri

1.9.1. Denetimin Amacı Yönünden

Finansal tabloların denetimi: Bu denetim türünde amaç, bir işletmeye ait finansal tabloların o işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını doğru ve güvenilir bir şekilde genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak yansıtıp yansıtmadığının araştırılmasıdır.

Uygunluk denetimi: Bu denetimin amacı yetkili bir üst makam tarafından saptanmış kurallara uyulup uyulmadığının araştırılmasıdır. Bu üst makam işletme içinden olabileceği gibi, işletme dışından da olabilir. Birinci duruma örnek, muhasebe kayıtlarının işletmedeki finansman ve mali işler müdürlüğünün yayınladığı yönergelere ve muhasebe el kitabına uygun olarak yapılıp yapılmadığının denetimidir. İkinci duruma örnek, ödenen ücretlerle ilgili olarak asgari ücret kuralına uyulup uyulmadığının denetimidir.²⁴

Faaliyet denetimi: Bu denetimde amaç işletmenin saptanmış olan hedef ve amaçlarına ulaşıp ulaşmadığını tespit edilmesidir. Denetçi bunun yanında yöneticilerin kişisel başarı derecelerini ve işletme faaliyetleri ile ilgili finansal nitelikte olmayan her türlü konuları araştırır. Bunların sonuçlarını değerlendirerek yönetime önerilerde bulunarak bir tür danışmanlık yapar.

1.9.2. Denetçi ile İşletme Arasındaki Örgütsel İlişki Yönünden

İç denetim: İşletme faaliyetlerinin ve uygulayıcıların yaptıkları işlerin uygunluk ve etkinliğinin, üretilmiş her türlü bilginin güvenilirliğinin, finans, muhasebe ve diğer tüm konulardaki kontrollerin sağlıklı olup olmadığının işletmede bu amaçla çalışan kişilerce araştırılıp üst yönetime rapor edilmesidir.

²⁴ Güredin, a.g.e., s.14.

Dış denetim: İşletmenin, kendi elemanı olmayan denetçiler tarafından denetlenmesidir. Bağımsız dış denetim ve kamu denetimi olmak üzere iki başlık altında incelenebilir.

Bağımsız dış denetim, finansal tablolar, uygunluk ve faaliyet denetimlerinin işletmenin isteği ile ve bir denetim sözleşmesi çerçevesinde, serbest meslek sürdüren denetçiler (ya da bunların oluşturdukları kuruluşlar) tarafından yapılmasıdır.²⁵

Kamu denetimi ise kamusal örgütlere bağlı olarak çalışan denetçiler tarafından yapılan denetimdir. Bu denetçiler kamu ve özel işletmelerin yasalara, yönetmeliklere, devletin ekonomik politikasına ve kamu yararına bağlılık derecesini izler ve denetler.²⁶

²⁵ **Denetim İlke ve Esasları 1. Cilt** (Maliye ve Hesap Uzmanları Derneği Yayını, İstanbul, Acar Matbaacılık, 1996), s.16.

²⁶ Güredin, a.g.e., s.10.

İKİNCİ BÖLÜM

BANKALARDA DENETİM YAPISI VE İŞLEYİŞİ

1. İÇ KONTROLÜN TANIMI VE ÖNEMİ

İşletme faaliyetlerini, işletme yönetimi dışında etkileyenler sadece ortaklar ve çevresi değildir. İşletmenin sosyal çevresi, yasalar ve doğal koşullar gibi dış faktörler de işletme faaliyetlerini etkiler. İşletme yönetimi, yasalara ve sosyal çevre baskılarına uymak zorunda olacağı için, işletme politikasını bu faktörlere göre belirler. İşletme faaliyetlerini etkileyen ve yönlendiren bu faktörlere "dış kontrol" adı verilir.²⁷

İşletme içindeki varolan kontrolleri işletme dışındaki kontrollerden ayırmak için "iç kontrol" terimi kullanılmaktadır.

IIA (Institute of Internal Auditors) ²⁸ ise iç kontrolü şu şekilde tanımlamaktadır:²⁹

" Belirlenen amaçlara ve hedeflere ulaşmak için yönetim tarafından kabul edilen, uygulanan usul ve yöntemlerdir."

COSO Raporu'nda³⁰ yapılan iç kontrol tanımı ise şöyledir:

²⁷ Celal Kepekçi, **Bağımsız Denetim**, (4. Basım, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2000), s.55.

²⁸ IIA (İç Denetçiler Enstitüsü) : Kendisini iç denetçilerin bireysel olarak ve iç denetim mesleğinin sürekli gelişmesine adanmış uluslar arası bir kuruluştur. **İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları**, (İç Denetim Enstitüsü Yayınları, İstanbul, tasarım Matbaacılık, 1998), s.2.

²⁹ Celal Kepekçi, **İç Kontrol Sistemi**, (TESMER, Temel Eğitim ve Staj Merkezi Yayınları., No:6, Ankara, 1994) , s.15.

³⁰ COSO (Sponsor Kuruluşlar Komitesi) Raporu: 1992 yayımlanan ve çeşitli iç kontrol kavramlarını ve tanımlarını bir araya getirerek uzlaştıran ve iç kontrolü yeniden tanımlayan bir rapordur.

“ İç kontrol; bir işletmenin yönetim kurulu üyeleri, yönetim ve diğer personeli tarafından etkilenen ve aşağıdaki amaçlara ulaşmada dikkate alınacak yeterli güveni sağlamak üzere tasarlanmış bir süreçtir.”

- Faaliyetlerin etkinliği ve verimliliği
- Finansal raporların güvenilirliği
- Uygulanabilir yasa ve düzenlemelerle uygunluk

Faaliyetlerin etkinliği ve verimliliği: Bu amaç ile şirketin etkinlik , verimlilik ve varlıkların korunması hedeflerini içeren işletme amaçları gösterilmektedir. Etkinlik, işletmenin, bölümler temelinde belirlemiş olduğu hedeflerine ulaşmasını ölçüsüdür. Verimlilik ise belirlenmiş hedeflerle , bu hedeflere ulaşmak için kullanılan kaynakların birbirine oranıdır . Dolayısıyla belirlenmiş amaçlara ve hedeflere ne ölçüde ulaşılmışsa , faaliyetlerde etkinlik o derecede sağlanmış demektir. Etkinliğin saptanabilmesi için gerçekleşmiş faaliyetler ile planlanmış faaliyetler karşılaştırılır. Görüleceği gibi etkinlik ve verimliliğinin sağlanmasının, karar alma süreçleri ile yakın bir ilgisi vardır. O halde; bu amacın önemli bir kısmını işletme içi karar almada kullanılan bilgininin doğruluğu üzerindeki kontroller oluşturmaktadır. Diğer önemli kısmını ise varlıkların korunması kaydı oluşturmaktadır.³¹

Finansal raporlamanın güvenilirliği: Finansal tabloların güvenilir olmaması Genel Kabul Görmüş Muhasebe ilkeleriyle uyumsuzluk sonucunu da beraberinde getirmektedir. Finansal raporlamanın güvenilirliği, muhasebe bilgilerinin doğruluk ve güvenilirliğini sağlamakla olanaklıdır. Yönetim , alacağı kararların çoğunda muhasebe bilgisine gereksinir. İç kontrol o halde, bu bilgileri üretecek muhasebe sisteminin; verilerin derlenmesi ve hazır hale getirilmesi, işlenmesi , özetlenmesi ve raporlanması evrelerinde doğru ve güvenilir bilgileri üretecek kontroller sağlanmalıdır.

Uygulanabilir yasa ve düzenlemelerle uygunluk: İşletmelerin tümünü ilgilendiren ve uyulması zorunlu yasa ve kuralları vardır. Bunlar aynı zamanda işletmenin belirli bir düzende çalışmasını sağlar. Bu yasa ve kuralların bazıları

³¹ Erdoğan,a.g.e.,s.51

muhasabe ile dolaylı ilgili, bazıları ise doğrudan ilgili olabilir. Örneğin çalışma yaşamını düzenleyen yasalar muhasabe ile dolaylı bir ilişki içindedir. Buna karşılık, vergi yasaları defter tutma ile ilgili düzenlemeler, muhasabeyi doğrudan etkiler. İç kontrol bu yasa ve kurallara uygun olarak işleyen bir kontroller dizisini oluşturmak zorundadır.

2. İÇ KONTROLÜN UNSURLARI

Bir işletmenin iç kontrol yapısını oluşturan unsurlar beş grupta incelenir:³²

- Kontrol Çevresi
- Risk Belirlemesi
- Kontrol Eylemleri
- Bilgi ve İletişim
- İzleme

2.1. Kontrol Çevresi

Kontrol çevresi, bir işlem grubuna özgü kontrol ve politikaları ve prosedürlerinin etkinliğini belirlemede, arttırmada ve azaltmada etkili olan tüm faktörlerdir.³³

Ortamın oluşmasını etkileyen çeşitli unsurlar şunlardır:³⁴

Yönetim düşüncesi ve yaklaşımı: Bir işletmedeki iç kontrolün etkinliğinin başlangıç noktası yönetimin bu konuya bakışı ve inancıdır. İşletme yönetimi kontrol bilincini yerleştirmede çalışanlara önderlik etmelidir. Yönetim bu kontrollere bağlı kalmadığı zaman kontrol çevresi olumsuz etkilenir.

Organizasyon yapısı: İşletmenin büyüklüğü ile orantılı olarak, önemli görev alanlarının belirlenmesi, yetki ve sorumlulukların ortaya konulması işletmenin amaçlarına ulaşmada önemli katkı sağlayacaktır.

Yönetim kurulu ve denetim komitesinin işlevi: Yönetim kurulu işletmedeki en üst kontrol birimidir. İşletmede iç denetim işlevini yerine getiren denetim

³² Erdoğan, a.g.e., s.53.

³³ Kepekçi, a.g.e., s.66.

³⁴ Bozkurt, a.g.e., s.123

komitesi, iç kontrolün düzenli bir biçimde işleyip işlemediği konusunda sürekli inceleme yapar. Sonuçları yönetim kuruluna aktarır. Denetim kurulunun sağlıklı çalışması ve yönetim kurulunun da olaya gereken önemi vermesi, iç kontrolün başarısını arttırır.³⁵

Yönetimin kontrol yöntemleri: Yönetim, belirlemiş olduğu amaçlara ulaşmak için, bilimsel temellere dayanan bir çalışmayla tutarlı ve doğru kararlar almaya çalışır. Bu sonuca ulaşabilmek için yönetimin etkin bir takım tekniklere başvurması ve geliştirmesi gerekir. Bu teknikler ve tekniklerin uygulanmasıyla ulaşılan sonuçların izlenmesi, yönetim kontrol yöntemlerini oluşturur.³⁶

İç denetim işlevi: İç denetçiler işletme personeli ile işletme yönetimi arasında köprü görevi görürler. Verdikleri raporlar aracılığıyla iç kontrolün başarıya ulaşmasında temel özellik taşırlar.

Personel politikaları ve prosedürleri: İç kontrolün etkinliğini arttırmada en önemli unsurlardan birisi de işletmede yeterli sayı ve kalitede personel istihdam etmektir.

Dış etkenler: Çeşitli işletme dışı etkenler, iç kontrol yapısının oluşturulmasını ve düzgün bir biçimde yürütülmesini gerektirebilir.

Yetkili organlar tarafından hazırlanan yasalar ve düzenlemeler işletmenin iç kontrol yapısı içinde önemli bir yere sahiptir.

2.2. Risk Belirlemesi

Risk, bir işleme ilişkin parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın meydana gelmesi nedeniyle ekonomik faydanın azalması olasılığı olarak tanımlanabilir.³⁷

Riskler denetim sürecinde önemli bir olgudur. Finansal verilerin kaydını, işlenmesini ve raporlanmasını etkileyen bu riskler şu durumlardan kaynaklanabilir.³⁸

³⁵ Bozkurt, a.g.e., s.124.

³⁶ Çömlekçi, Erdoğan, a.g.e., s.75.

³⁷ BBDK'nın Bankaların İç Denetimi ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, 08.02.2001, Madde 2.

³⁸ Erdoğan, a.g.e., s.57.

- Faaliyet çevresindeki değişiklikler
- Yeni personel
- Bilgi sisteminin yenilenmesi veya değiştirilmesi
- Çabuk büyüme
- Yeni teknolojiler
- Yeni ürünler veya faaliyetler
- İşletmenin yeniden yapılanması
- Dış işlemler
- Yeni muhasebe ilkelerinin kabulü veya değiştirilmesi.

Risk belirlemede, denetim riskinin bileşenlerinden olan kontrol riski, iç kontrole ilişkin risk alanını oluşturmaktadır. Bu riskleri 6 ana grupta toplayabiliriz.³⁹

- Hatalar
- Hileler
- Varlıkların hatayla kayba uğraması
- Varlıkların çalınması
- Güvenlik eksikliği
- Doğal afetler ve şiddet olayları

2.3. Kontrol Eylemleri

İşletmenin amaçlarına ulaşabilmesi için yönetim tarafından oluşturulan çeşitli politika ve prosedürlerdir. Aşağıdaki konulara ilişkin usul ve yöntemler olarak sınıflandırılabilir.⁴⁰

- İşlemlerin yürütülmesinin uygun yetkilere dayandırılması,
- Hata ve yolsuzlukların yapılmasını ve gizlenmesini azaltmak amacıyla işbölümünün yapılması,

³⁹Çömlekçi, Erdoğan, a.g.e., s.57.

⁴⁰Kepekçi, a.g.e., s.70.

- İşlemlerin uygun şekilde kaydedilmesini sağlayacak, gerekli belgelerin tasarım ve kullanımı,
- Varlıkların ve kayıtların yeterli düzeyde korunması için varlıkların kullanılması yetkisinin sınırlandırılması,
- Sorumluluk kayıtlarının, mevcut varlıklarla karşılaştırılması.

2.4. Bilgi ve İletişim

Muhasebe sistemi, işletmenin sahip olduğu varlıkların ve bu varlıkların kaynakları üzerinde değişme yaratan mali nitelikteki işlemleri kaydetme, sınıflandırma, özetleme, analiz etme, yorum ve raporlama işlemlerini yerine getirmektedir.⁴¹

İşletmelerde muhasebe işlemleri ile çeşitli hata ve yolsuzluklar yapılabilmektedir. Etkin bir iç kontrol düzenli bir muhasebe sistemi kurarak bu hata ve yolsuzlukları önleyebilir.

İletişim, iç kontrol politika ve prosedürlerinin örgütsel işleyiş içinde en açık biçimde anlaşılmasını sağlamayı amaçlar. Muhasebeleştirilmenin sürdürülebilmesi ve gerektiğinde tekrar gözden geçirilebilmesi için işlevsel bir hesap planı oluşturulmalıdır. İletişim, aynı zamanda örgütte yer alan kişilerin, finansal raporlama sürecinde, iç kontrole ilişkin kişisel rol ve sorumluluklarını anlatmayı sağlar.⁴²

2.5. İzleme

İç kontrolün işlevini ne derecede yerine getirip getirmediğinin belirlenmesi için ;

- Kontrol faaliyetlerinin ve tasarımının uygun personel tarafından yapıp yapılmadığı,
- Tanımlanmış alanlarda iyileştirme ve düzeltme faaliyetlerinin yapıp yapılmadığı,
- Gerekli faaliyetlerin tamamlandığını belirlemek için belirli yordamların sonuna kadar yürütülüp yürütülmediği izlenmelidir.

⁴¹ Sabri Bektöre, **Muhasebe İlkeleri Ders Notları**, (Eskişehir, Teksir Bürosu, 1984), s.1.

⁴² Erdoğan, a.g.e., s.63.

3. İÇ DENETİM

3.1. İç Denetimin Tanımı

İç denetim, bir organizasyon yapısı içinde bağımsız bir değerlendirme fonksiyonu için kurulan ve kurumun faaliyetlerini kontrol ve değerlendirme hizmetlerini sunan bir birimdir.⁴³

İç denetim, yetki, uygulama tarzı ve sonuçları bakımından dış denetimden büyük farklılıklar gösterir. Bu denetlemede işletmenin uymak zorunda olduğu yasalar yanında işletme yönetim kurulunun çıkardığı yönetmelikler, genelge ve yönergeler ve işletme içi usul ve kurallara uyulup uyulmadığı üzerinde durulur.

Haziran 1999'da, İç Denetçiler Enstitüsü Yönetim Kurulu şu iç denetim tanımını kabul etmiştir:⁴⁴

” İç denetim, bir kuruluşun faaliyetlerine değer katmak ve bu faaliyetleri geliştirmek üzere tasarlanmış, bağımsız ve nesnel bir sağlamlama ve danışmanlık faaliyetidir. Risk yönetimi, kontrol ve kurumsal yönetim süreçlerinin değerlendirilmesi ve etkinliğinin geliştirilmesinde sistematik ve disiplinli bir yaklaşım sunarak kuruluşun hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunur.”

Bir başka iç denetim tanımı ise şöyledir:⁴⁵

“Bir organizasyonun faaliyetlerini kontrol etmek ve değerlendirmek için kendi bünyesinde hizmet veren bağımsız değerlendirme organıdır. “

⁴³ a.g.e.,s.8.

⁴⁴ Bankacılık Gözetimine İlişkin Basel Komitesi Tarafından Yayımlanan Danışma Belgesi, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 34-Eylül 2000, s.2

⁴⁵ a.g.e., s.81.

3.2. İç Denetimin Amaçları

İç denetimin amacı organizasyon içindeki personelin sorumluluklarını etkin ve verimli bir şekilde yerine getirmelerini sağlamaktır. Böylelikle iç denetim departmanı gözden geçirdiği faaliyetleri içeren analizler, değerlendirmeler, öneriler ve alınacak tedbirler hakkında üst yönetime bilgi verir. Aynı zamanda en uygun maliyetle en etkin kontrolün sağlanmasını da kapsar.⁴⁶

İç denetimin kapsamı ve amaçları genellikle yönetimin ihtiyaçlarına, işletmenin yapısına ve büyüklüğüne göre belirlenmektedir. İç denetçinin başlıca sorumlulukları şöyle sıralanabilir:⁴⁷

- Muhasebe ve iç kontrol sisteminin incelenmesi,
- Finansal ve faaliyetler bilgilerin incelenmesi,
- Bir örgütte finansal olmayan kontroller de dahil faaliyetlerin etkinliği, verimliliği ve yeterliliğinin incelenmesi,
- İşlemlerin iç ve dış düzenlemelere, koşullara, kanunlara uygunluğunun incelenmesi,
- Belirli alanlarda özel araştırmalar yapılmasıdır.

4. İÇ KONTROL, İÇ DENETİM İLİŞKİSİ

İç denetim fonksiyonu ve bu fonksiyonu yerine getiren iç denetçiler kontrol ortamının önemli bir unsurudur ve iç kontrolün amaçlarına ulaşmasına yardımcı olurlar. İç denetim işletmedeki kontrollerin etkinliğini ölçmeyi ve bu kontrolleri değerlendirmeyi hedef alır. Bu açıdan çok önemli bir yönetim kontrol aracıdır.

Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları içinde yer alan çalışma alanı standardının ikincisi iç kontrolün incelenmesidir. Denetçi için denetimin en önemli alanlarından biri iç kontrol yapısıdır. İç kontrol, yönetim tarafından oluşturulan ve finansal raporlamanın güvenilirliğini, yasalara ve kurallara uygunluğu ve faaliyetlerin etkinliğini ve verimliliğini sağlayan süreçtir. Dünyada

⁴⁶ a.g.e., s.82.

⁴⁷ Şaban Uzay, **İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi. Bağımsız Dış Denetimin Karar Alma Sürecindeki Yeri ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Çalışma**, (SPK Yayınları, Ankara, 1999), s.13.

denetim anlayışı giderek, iç kontrolün anlaşılmasına dönüşmektedir. Çünkü iç kontrolün etkinliği, finansal tabloların doğruluğuna doğrudan yansıyan bir ögedir. Bu bakımdan işletmenin iç kontrol yapısının anlaşılması ile birlikte denetçi için bir çok konu aydınlanacak ve belirsizlik taşıyan ögeler netleşecektir. Denetçi iç kontrolün güvenilirlik derecesini belirlemek için iç kontrolün yapısını incelemeli ve değerlendirmelidir. Böylelikle, iç kontrolün yapısını oluşturan mekanizmaları, bunların işlerliğini ve etkinliğini anlamış olacaktır. Bu da denetim adımlarının yönünü ve uygulayacağı tekniklerin ölçüsünü belirlemeye yarayacaktır.⁴⁸

İç kontrol sisteminin denetimini içermeyen, sistemini bir bütün olarak gözden geçirip değerlemeyen bir denetim çalışması Genel Kabul Görmüş Denetim Standartlarına uygun bir faaliyet olarak kabul edilmez. Bir işletmelerdeki iç kontrol sistemi o işletmede yürütülmekte olan denetim faaliyetlerine doğrudan etki yapar. Denetçilerin sistemi gözden geçirmelerindeki temel amaç tepe yönetim tarafından saptanmış yönerge ve kurallara uygun davranıldığına, raporların zamanında ve eksiksiz olarak hazırlanarak yönetime sunulduğunun belirlenmesidir.

5. BANKALARDA DENETİM

Bankaların etkin gözetim ve denetimi, ödemelerin yapılması ve tasarrufların dağıtılmasında önemli bir rol oynayan bankacılık sektörünün de içinde bulunduğu güçlü bir ekonomik yapının en önemli unsurlarından birisidir.

Bankaların denetiminin özellikle kamu otoritesi tarafından çeşitli araçlar kullanmak suretiyle yapılması sistemin işleyişi içerisinde önemli bir yer tutmakla beraber özellik gösteren bir hali de ifade eder. Kural olarak denetim ve gözetim birbirinden farklı kavramlar olmasına rağmen uygulamada birlikte dikkate alınmaktadır. Denetim, belli aralıklarla banka içi ve dışı denetim elemanlarınca banka tarafından yapılan işlemlerin ve bunlara ilişkin kayıtların yasal düzenlemelere uygunluğunun sağlanmasına yönelik bir işlem, gözetim ise,

⁴⁸ Erdoğan. a.g.e. , s.9

günlük, haftalık ve orta vadede aylık olarak bankaların faaliyetlerinin izlenmesi suretiyle finansal yapılarının kontrol altında tutulması ve gerektiğinde müdahale edilmesine olanak veren bir işlemdir. Bu bakımdan bankaların denetimi başlığı altında yer alan açıklamalar aynı zamanda hem denetim hem de gözetim esaslarını içeren bir yapıya sahip olmalıdır.⁴⁹ Gözetim ve denetim faaliyetlerinin maliyeti yüksek olmakla beraber zayıf bir denetimin maliyetinin daha yüksek olacağı tabiidir.

Bankaların denetlenmesinin üç temel amacı vardır. Bunlardan birincisi bankanın, ikincisi banka ile ilişkisi olanların, üçüncüsü de ülke ekonomisinin korunması ve geliştirilmesidir.

Basle Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesince⁵⁰ bankacılıkta gözetim ve denetime ilişkin temel prensiplerin belirlenmesinde esas alınan temel görüşler şunlardır:

- Bankacılıkta gözetim ve denetim işlevinin temel amacı mali sistemde istikrarı ve güveni temin etmek ve böylece ödünç alan ve ödünç verenlerin maruz kalacakları riskleri en aza indirmektir.

- Gözetim ve denetim otoritesi, iyi banka yönetimini teşvik etmeli (her bankanın uygun yapıda ve yeterli sorumlulukları taşıyan bir yönetim kurulu ve üst düzey yönetime sahip olması) ve mali piyasalarda şeffaflığın ve denetimin arttırılmasını sağlamak suretiyle piyasa disiplininin oluşturulması ve korunmasını desteklemelidir.

- Gözetim ve denetim otoritesi taşıdığı sorumlulukları yerine getirmek ve görevlerini etkin olarak sürdürebilmek için faaliyetlerinde bağımsız olmalı: Bankalardan gerekli bilgilerin temin edilmesi ve aldığı kararların uygulanması konusunda gerekli yasal yetki ve araçlara sahip olmalıdır.

- Gözetim ve denetim otoritesi bir bankanın yaptığı işi tam olarak anlamalı ve taşıdığı risklere ilişkin etkin risk yönetimi yapmasını sağlamalıdır.

⁴⁹ Bankacılar Dergisi, Sayı 30, Eylül 1999, s.69.

⁵⁰ Basle Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi: G-10 ülkeleri Merkez Bankaları Governörleri tarafından 1975 yılında oluşturulan ve üye ülkelerini (Belçika,Kanada,Fransa , Almanya,İtalya,Japonya, Lüksembourg, Hollanda,İsveç, İsviçre, İngiltere, ABD) ulusal bankacılık gözetim otoriteleri ve merkez bankaları üst düzey yetkileri tarafından temsil edildiği komite .

- Etkin bankacılık gözetim ve denetimi her bir bankanın risk profilinin belirlenmesini ve denetime ilişkin kaynakların uygun olarak dağılımını gerektirir.

- Gözetim ve denetim otoritesi bankaların taşıdıkları riskler için yeterli kaynak bulundurmalarını (sermaye, güvenilir yönetim, etkin kontrol sistemi, muhasebe kayıtları gibi) sağlamalıdır.

- Diğer ülkelerin gözetim ve denetim otoriteleri ile dayanışma ve işbirliği içinde olunmalıdır. Bu husus özellikle sınır ötesi faaliyet gösteren bankaların denetiminde daha fazla önem taşımaktadır.

6. BANKALARDA DENETİM ORGANLARI VE İÇ DENETÇİ TÜRLERİ

Türkiye'deki mevzuata göre, bankaların denetim çeşitleri aşağıda gösterilmiştir.⁵¹

İç Denetim Açısından

- Genel kurulca seçilen denetçiler
- Banka müfettişleri
- Ortakların denetimi
- Genel kurulun denetimi
- Azınlığın denetimi
- Yönetim kurulunun denetimi
- Alacakların denetimi

Dış Denetim Açısından

- Bankalar yeminli murakıpları
- Vergi hukuku denetimi (Hesap uzmanları ve maliye müfettişleri)
- T.C. Merkez Bankası
- Başbakanlık Yüksek Denetleme kurulu (Kamu bankalarının denetimine yetkili)
- Türkiye Bankalar Birliği
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı müfettişleri

⁵¹ Eyüpgiller, a.g.e., s.3.

Özel Dış Denetim Açısından

- Yeminli mali müşavirleri
- Özel denetim firmaları

6.1. İç Denetim Açısından

Banka yönetim kurullarınca seçilen denetçiler ile müfettişler tarafından yapılan denetimdir.

İç denetim, yetki, uygulama tarzı ve sonuçları bakımından dış denetimden çok farklıdır. Denetçiyi tayin eden organ ve denetim tarzı itibariyle üç gruba ayrılabilir:

6.1.1. Denetçiler

Denetçiler, ortaklar arasından veya ortaklar dışından genel kurul tarafından seçilirler. İç denetimin en yetkili organıdır.

Denetçi, banka faaliyetlerinin kanun, banka ana sözleşmesi ve yönetim kurulu kararlarına uygun olarak yürütülüp yürütülmediğini, dönem sonu finansal tabloların usulüne uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığını denetleyerek sonuçlarını genel kurula sunar.⁵²

Bankalar kanununa göre, denetçiler, bankanın faaliyetleri hakkında düzenleyecekleri üç aylık raporlarında, denetim sırasında kusurlu gördükleri yönetici ve memurlar hakkında tespit ve görüşlerini bir ay içinde banka yönetim kuruluna gönderirler.⁵³

6.1.2. Müfettişler

Banka müfettişleri , bankanın genel müdürü veya yönetim kurulu tarafından atanan personeldir.

⁵² Yılmaz Benligiray, Kerim Banar, **Banka ve Sigorta Muhasebesi**, (Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 421, Eskişehir, 1994), s.7.

⁵³ Eyüpgiller, **Bankalarda Denetim** , a.g.e., s.7.

Müfettişler bir bankanın gerek mevzuata uyumunda, gerekse kaynakların ekonomik ve etkin kullanılmasında hedeflenen amaçlara ulaşıp ulaşılmadığının saptanmasında vazgeçilmez bir denetim unsurudur.⁵⁴

Bankaların müfettiş istihdam etmeleri isteklerine bırakılmamış, Bankalar Kanunu'nda zorunlu kılınmıştır. 4389 sayılı Bankalar Kanunu 9.Madde, 4. fıkrasında "Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri Kurumca (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ile risk kontrolü ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler. Bankaların, işlemlerinin bankacılık ilkelerine ve mevzuatına uygunluğunu denetlemek üzere yeteri kadar müfettiş çalıştırmaları zorunludur" denmektedir.

Bankaların iş yoğunluğunun fazla olması, birçok kanunla ilişkili olması sebebiyle kanundan doğan hatalar yapılabileceği, bankaların esas faaliyet konularının para olmasından dolayı bazı personelin art niyetle hareket edebileceklerini dikkate alarak kanuni zorunluluk olmasa da müfettiş istihdam etmek isteyecekleri tabiidir.⁵⁵

6.1.3 Ortakların Denetimi

Ortakların denetleme hakkı, bankaların anonim şirket olarak kurulmalarından kaynaklanmaktadır. Ortakların denetleme hakkı, ortakların biri veya birkaçı tarafından kullanılabilir. Bu durum Türk Ticaret Kanunu ile düzenlenmiştir. Kanun; genel kurul tarafından, azınlık tarafından, yönetim kurulu veya alacaklılar tarafından denetleme hakkının nasıl kullanılabilmesine ilişkin hükümler içermektedir.

6.2. Dış Denetim Açısından

Bankalar genellikle kamuya ait fonların oluşturulduğu ve bunların kredi şeklinde, bankaların inisiyatifinde piyasada kullanılmakta olması nedeniyle dış denetim yönünden çok sıkı bir izlemeye tabi tutulurlar. Yapılan denetimin intikal

⁵⁴ Eyüpgiller, a.g.e., s.8.

⁵⁵ Takan, a.g.e., s.543.

ettirildiği kuruluşlar iç denetimden çok değişik ve yaptırım yönünden daha etkilidir. Dış denetimde muhatap kamu kurumları ve mahkemelerdir. Bu denetimler sonucu ağır para cezası, para cezası, hapis, şube veya bankanın tamamen kapatılması yaptırımları uygulanabilir.⁵⁶

6.3. Özel Dış Denetim Açısından

Özel dış denetim firmaları ülkemizde henüz oluşma aşamasındadır. T.C. Merkez Bankası Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu çerçevesinde çalışan bu şirketler ile 3568 sayılı yasaya göre çalışan yeminli mali müşavirler tarafından yapılan denetimler, kamu denetimi dışında olduğu için özel olarak tanımlanmaktadır.⁵⁷

7. BANKALARDA İÇ DENETİMİN AMAÇLARI

7.1. Performans Amaçları

İç denetimin performansa ilişkin amaçları banka kaynaklarının etkin ve verimli olarak kullanılması ve olası zararların önlenmesidir. İç denetim işlevi ile tüm banka personelin banka çıkarlarına ve kişisel ya da diğer her türlü çıkarın üstünde tutarak birlik ve beraberlik içinde banka amaçları doğrultusunda etkin olarak çalışması amaçlanır.⁵⁸

Performans denetimi üst düzey yöneticilere astlarının çalışmalarını, yetenek, beceri ve kişisel performanslarının değerlendirilerek kendilerinden beklenen optimum yararı sağlayabilecekleri alanlarda istihdam etme imkanı verir. Bu tür denetim ayrıca maddi ve manevi teşvik sistemlerinin çalıştırılması için yol gösterici olabilir.⁵⁹

⁵⁶ Servet Eyüpgiller, **Bankalarda Denetim**, (Ankara, Kısmet Matbaası , 1985), s.15.

⁵⁷ Takan, a.g.e., s.556.

⁵⁸ Bankacılar dergisi , sayı 28., Mart 1999.

⁵⁹ Takan, a.g.e. , s.533

7.2. Bilgi Sistemlerine İlişkin Amaçlar

Mali ve idari konulara ait bilginin güvenilirliği, bütünlüğü ve zamanlamasının sağlanmasına ilişkin amaçlardır. Banka karar organlarına verilen bilginin güvenilir ve doğru olması ile raporların zamanında sağlanmasıdır. Böylelikle Operasyonel hatalar asgariye indirilmekte ve daha çok kurum dışından yaptırılan yönetim denetimi, yönetim sistemi, organizasyon ve çalışma tarzına ilişkin aksaklıkların düzeltilmesine yardımcı olunmaktadır.⁶⁰

7.3. Mevcut Yasalara ve Düzenlemelere Uygunluk

Tüm banka faaliyetlerinin ilgili yasal düzenlemelere , gözetim ve denetim otoritelerinin belirlediği standartlara ve bankanın politika ve yöntemlerine uygun olması amaçlanır.⁶¹

8. BANKA İÇ DENETİMİNİ BELİRLEYEN ETMENLER

Basle Bankacılık Gözetim Komitesinin Eylül 1998 tarihinde yayınlamış olduğu "Bankalarda İç Denetim Sistemleri " başlıklı dokümanında banka iç denetiminin temel unsurları aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

8.1. Banka Yönetiminin Gözetimdeki Rolü ve Kurum İçi

Denetim Kültürü

8.1.1.1. Yönetim Kurulu

1. Prensipte : " *Banka yönetim kurulu bankanın tüm faaliyetlerine ilişkin önemli politika ve strateji onaylanması ve periyodik olarak incelemek ; bankanın taşıdığı temel riskleri bilmek ve bu risklere ilişkin kabul edilebilir asgari ve azami sınırları belirlemek ve üst düzey denetimin söz konusu riskleri tespit etmesi, ölçmesi ve yönetmesi ve kontrol etmesi konusunda gerekli tedbirler almasını temin etmek, bankanın kurumsal yapısını onaylamak; ve üst düzey yönetimin iç denetim sisteminin işlerliğini izlemesini sağlamaktan sorumludur.*

⁶⁰ Takan, a.g.e., s. 532.

⁶¹ A.g.m., s.152.

*Banka yönetim kurulu uygun ve etkin bir iç denetim sisteminin kurulması ve sürdürülmesinden nihai olarak sorumludur.*⁶²

Banka faaliyetlerini yönlendiren politikaları tespit eden ve bu politikaların izlenmesini sağlayacak şekilde işlemleri denetleyen yönetim kurulunun sorumlulukları şöyle özetlenebilir:

-Tepe yöneticilerin görev ve sorumluluklarının belirlenmesi, (genel müdür, genel müdür yardımcıları, müdürler)

- Bankaların yeterli sayı ve kalitede personele sahip olmasının sağlanması ve bu personelin maaş ve diğer ödemelerinin belirlenmesi,

- Banka kredilerinin yasalara uygun ve güvenilir şartlarda verilmesinin kontrol altında tutulması,

- Yeterli sermayenin sağlanarak tasarruf sahiplerinin haklarının korunmasının gözetilmesi.

- Bankanın karlı bir şekilde faaliyetlerini sürdürerek halkın bankaya olan güveninin devam etmesinin sağlanması.⁶³

Yönetim kurulu , banka üst düzey yönetimin teftiş kurulu , iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubu yetkililerinin ve bankanın dış denetimini yapan kuruluşun bankanın iç denetim sistemine ya da iç kontrol sürecine ilişkin değerlendirmelerini düzenli olarak incelemek, bankanın bağımsız denetim kuruluşunun iç denetimin güçlendirilmesine yönelik önerilerinin dikkate alınıp alınmadığını ve taleplerine uyulup uyulmadığını kontrol etmek , banka stratejileri ve politikaları ile mevcut risk sınırlarının uygunluğunu periyodik olarak değerlendirmek zorundadır.⁶⁴

Kurul üyeleri bankanın taşıdığı riskler ve sürdürdüğü faaliyetlerle ilgili bilgiler ve sunulan raporların değerlendirilmesinde tarafsız davranmalı, bilgi sahibi olmalı ve durumu sorgulamalıdır. İç denetim sisteminin etkinliği için üst yönetimle düzenli toplantılar yapmalı, iç ve bağımsız dış denetçilerin değerlendirmelerini düzenli olarak incelemelidir.

⁶² A.g.m., s.153.

⁶³ Belkis Seval, **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, (Muhasebe Enstitüsü Yayınları No:59, Muh.Ens. Eğ. Ve Ar. Vakfı Yayın No:11, İstanbul, 1990), s. 20.

⁶⁴ Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik.08.02.2001.

Karar ve yürütme organı niteliğindeki banka yönetim kurulları beş kişiden az olamaz. (4389 Sayılı bankalar Kanunu, Madde 9-1-a)

8.1.2. Banka Üst Düzey Yönetimi

2.Prensip: *"Banka üst düzey yönetimi, yönetim kurulu tarafından onaylanan politika ve stratejilerin yürütülmesi, bankanın taşıdığı risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntemlerin geliştirilmesi, yetki ve sorumlulukların etkin olarak yerine getirilmesinin takip edilmesi, uygun iç denetim politikalarının oluşturulması, iç denetim sisteminin etkinliğinin ve uygunluğunun izlenmesinden sorumludur."*⁶⁵

Banka üst düzey yönetimi, banka politika ve stratejilerine ilişkin yönetim kurulu kararlarının uygulanmasını ve etkin bir iç denetim sisteminin kurulmasından sorumludur. Üst düzey yöneticiler iç denetimle ilgili detaylı politika ve prosedürlerin oluşturulması konusunda özel birimleri görevlendirebilir.

Yönetim, denetim faaliyetlerinin eğitimli, gerekli teknik özelliklere sahip personel tarafından yürütülmesini sağlamalıdır.

Üst düzey yönetimde görev alanlar, üst düzey risk komitesi hariç, risk yönetimi grubuna dahil komitelerde, denetim komitesinde ve iç kontrol merkezinde görev alamazlar.⁶⁶

8.1.3. Denetim Kültürü

3. Prensip: *"Banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetimi, mesleki ve ahlaki yüksek standartların geliştirilmesinden ve bankada her seviyedeki personelin iç denetim önemini anlamasını sağlayacak kurum içi denetim kültürünün oluşturulmasından sorumludur. Banka bünyesindeki her çalışan iç denetim sisteminin işleyişinde kendi rolünü anlamalı ve bu işleve katılmalıdır."*

Güçlü bir denetim kültürünün varlığı etkin bir denetimin en önemli unsurudur. Banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetim tutum ve davranışlarıyla

⁶⁵ A.g.e., s.154.

⁶⁶ A.g.y. Madde 7-c

iç denetimin önemini tüm banka personeline anlatmalıdır. Bu aynı zamanda banka faaliyetlerinde etik kuralların uygulanmasını gerektirir.

İç denetim tüm banka personeline içine alan bir faaliyettir. Bu açıdan tüm personel iç denetimin önemini kavramalı ve aktif olarak bu sürece katılmalıdır.

Etik kuralların teşvik edilmesi ve uygulanabilir olması için bankaların bunlara aykırı faaliyetleri teşvik edecek politika ve uygulamalardan kaçınmalıdır.⁶⁷

8.2. Risk Tanıma ve Değerlendirme

4. Prensipte: *"Etkin bir iç denetim sistemi, banka amaçlarına ulaşılmasını engelleyebilecek maddi risklerin tespit edilmesini ve değerlendirilmesini gerektirir. Risklerin değerlendirilmesinde bankanın ve konsolide bazda banka grubunun karşı karşıya olduğu tüm riskler (kredi riski, ülke riski, transfer riski, piyasa, faiz riski, likidite riski, faaliyet riskleri, yasal risk, itibar riski vb.) dikkate alınmalıdır. İç denetimlerin, yeni ya da önceden tespit edilmemiş risklere yönlendirilmek üzere yeniden yapılandırılması gerekebilir."*

Karlılığa ve likiditeye ilişkin kararlar daima belirsizlik koşulları altında alınır. Bu belirsizliği gidermek üzere varsayımlarda bulunulur. Varsayım ile gerçekleşenin aynı ölçülerde olmaması risktir.⁶⁸

Özellikle faaliyetleri gereği risk alan bir kuruluş olan bankalarda yanlış tahminlere dayanarak alınan kararlar, sadece bankanın karlılığı için değil bankanın likiditesi için de sıkıntı yaratır. Bankanın karlı olduğu halde ödemelerini zamanında yapamaması veya ortaklarını memnun etmeyen bir karlılık düzeyi bankanın geleceğini tehdit eden en temel risktir.

Bankaların taşıdığı risklerin tespit edilmesi ve değerlendirilmesi iç denetimin bir gereğidir. Banka amaçlarının gerçekleştirilmesini olumsuz yönde etkileyecek kurum içi (kurumsal yapının karmaşık olması, banka faaliyetlerinin içeriği, personel kalitesi, kurumsal değişiklikler, personelin devamlılığı gibi) ve kurum dışı (ekonomik etkenler, sektördeki değişiklikler ve teknolojik gelişmeler gibi) tüm faktörler tespit edilmeli ve değerlendirilmelidir.

⁶⁷ A.g.e., s.155.

⁶⁸ Hasan Kaval, **Bankalarda Risk Yönetimi**, (Ankara, Cem Ofset, 2000), s. 23.

Risk değerlendirilmesi yapılırken riskin derecesini etkileyen faktörler de gözönünde bulundurulmalıdır. Bu faktörleri üç grupta inceleyebiliriz.⁶⁹

Sıklık: İşlemin yinelenme sıklığı, risk derecesini arttıran bir unsurdur. Çok sayıda yapılan işlemlerde hata yapma riskinin de çok olacağı açıktır.

Yaralanabilirlik: Bir varlığın zarar görmeye açık bir yapısının olması, risk yaratan ve riski arttıran bir unsurdur. Örneğin, para, hırsızlık için yaralanabilirliği yüksek bir varlıktır, kolayca saklanır ve başka bir şeye dönüştürülebilir

Boyut: Potansiyel bir kaybın büyüklüğü, risk derecesini de büyütecektir.

Bu unsurlar tek tek ortaya çıktığı gibi üçü de bir arada gerçekleşebilir. Etkin bir iç denetim bu faktörleri gözönünde bulundurmalı aynı zamanda risklerin önlenmesine uygun politika ve usulleri uygulamalıdır.

Risk değerlendirmenin üç adımı vardır. Birincisi, banka risklerini tespit etmek, ikinci adım, bir sorun çıkması durumunda bankanın uğramaya katlanabileceği kayıpların değerlendirilmesine dayalı olarak, banka yönetim kurulunun ve üst yönetimin bankanın risk toleransını belirlemesidir. Son olarak, ortaya çıkan riskin tolerans limitleri içinde olup olmadığını belirlemek için, kendi risk toleransını riskin büyüklüğüyle karşılaştırılmalıdır.⁷⁰

8.3. Denetim İşlevi ve Görev Dağılımı

5. Prensipte: *“Denetim faaliyetleri bankanın günlük faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Etkin iç denetim sistemi bankanın tüm seviyelerinde denetim faaliyetinin tanımlandığı uygun bir denetim yapısının kurulmasını gerektirir. Denetim faaliyetleri içinde; üst düzey incelemeler, farklı birim ve bölümlere ilişkin uygun denetim faaliyetleri, fiziki denetimler, belirlenen asgari ve azami limitlere uygunluğunun denetimi ve uygun olmayanların takibi, yetki ve onay sistemi ile doğrulama ve mutabakat sistemi yer almalıdır.”*

Önceleri dolandırıcılık, suiistimal ve hata olasılıklarını en aza indirmek için öngörülen bir işlev olan iç denetimin kapsamı zamanla genişlemiş ve bir

⁶⁹ Erdoğan, a.g.e., s.59.

⁷⁰ Takan, a.g.e., s.522.

bankanın karşılaşılabileceği bütün riskleri ortaya çıkarmak zorunda olan bir sistem halini almıştır.

Bankalarda denetim uygulamaları üç gruptan oluşur:

Görev Ayrımları ve Organizasyon yapısı: Yetki ve sorumlulukların tanımı ve ayrımı açık ve net bir şekilde yönetmeliklerle, iş tanımlarıyla açıklanmış olmalıdır.

Fonksiyonel görev ayrımlarının yapılmasında üç temel sorumluluk alanı oluşturulabilir.⁷¹

İç denetim iç kontrol sisteminin etkinliğini şu açılardan ele almalıdır.

- İşlemler için yetkilendirmeye, işlemlerin kayıtlanmasının ayrımlanması: Kendisine işlemlerin kaydı sorumluluğu verilen kişi işlemi yapan kişi olmamalıdır. Böyle bir ayrımın yapılmaması, personelin rahatlıkla sahtecilik yapmasına yol açar.

- İşlemlerin kayıtlanması yetkisinin varlıkların korunması işleminden ayrımlanması: İşlem kayıtlanmasından sorumlu personel, bu işlemlerin korunmasından sorumlu olmamalıdır. Böyle bir görevlendirme hırsızlık ve kayıtlarda sahtecilik gibi riskler taşımaktadır.

- Varlıkların korunmasının işlemler için yetkilendirmeden ayrımlanması: İşlemlerin yetkilendirilmesinden sorumlu personele, varlıkların korunması görevi verilmemelidir. Böyle bir durumda personel, kişisel gereksinimleri için de belirli malları satın alabilir ve bunların korunmasını üstlenebilir.

Muhasebe Uygulamaları: Etkin bir iç denetimin ikinci önemli şartı muhasebe sisteminin buna olanak verecek şekilde düzenlenmesidir. Bu sistemin özellikleri şu esaslar etrafında toplanır.⁷²

- ~~Belgeler~~ ve Onay: İşlemlerin muhasebe kayıtları haline getirilmesinde belgelere ~~dayandırılması~~ kanuni bir zorunluluk olduğu kadar iç denetim bakımından da önem taşır. İç denetimin gereği olarak işletmede meydana gelen

⁷¹ Erdoğan, a.g.e., s.60.

⁷² Çömllekçi, a.g.e., s.39

olaylar kolay, anlaşılır, seri numaralı, işlemlerin seri ve doğru olarak kayda alınmasına olanak verecek şekilde düzenlenmelidir.

- İyi Bir Hesap Planı: Etkili bir denetim için ilgililere ihtiyaç duydukları bilgileri vermeye yarayacak bir hesap planının geliştirilmesi gerekir.

- Muhasebe Yönetmeliği : Bu yönetmelik hesap planının açıklanması mahiyetinde olup. Ortaya çıkabilecek hataları önlemeye ve muhasebe servisinde çalışanlara ilgili işletmenin muhasebe sistemini tanıtmaya yarar.⁷³

-Rakam Doğruluğunun Araştırılması: Çift taraflı kayıt sistemi ile rakamların doğruluğu araştırılmalıdır.

Varlıkların ve Yatırımların Fiziki Kontrolü: İç denetim, varlıkları fiziksel olarak da korumak, gerekli önlemleri almak ve geliştirmekle yükümlüdür. Sistem, bu amaçla gerekli yöntemleri oluşturacak, yönergeler, yönetmelikler ve diğer kontrollerle geliştirecektir.

Hata ve yolsuzluklardan kolay etkilenen varlıkların fiziki kontrol işlemi, varlıkların korunmasından ve kaydedilmesinden sorumlu olmayan bir kişi tarafından yapılmalıdır.

Bankalarda çalışan tüm personel denetim faaliyetleri kapsamındadır. Bankalardaki denetim faaliyetlerine ilişkin şu örnekler verilebilir;⁷⁴

- Üst düzey yönetimin incelemeleri: Yönetim kurulu ve üst düzey yöneticiler banka personelinden sık sık görevleriyle ilgili raporlar isteyerek gelişmeleri incelerler. Örneğin üst düzey yönetim mali hesap raporlarını inceleyerek bütçe hedeflerini gözden geçirir.

- Faaliyet denetimi: Birim yöneticileri olağanüstü durumlar hakkında günlük, haftalık, aylık raporlar ile genel performans raporlarını inceler ve değerlendirir.

- Fiziksel denetimler: Bankaya ait maddi varlıkların kullanımına yönelik denetimlerdir. Denetim faaliyeti bu varlıkların kullanımına yönelik sınırlandırmaları periyodik envanterleri içerir.

⁷³ Çömlekçi, a.g .e., s.40.

⁷⁴ Bankacılar Dergisi, sayı:28 Mart 1999, s.157.

- Tanınan limitlere uygunluk: Banka iç denetiminin en önemli kısmı Bankanın genel risk sınırlarına uyulup uyulmadığının incelenmesidir. Örneğin, kredi verme limitlerine uyulması bankanın kredi riskini azaltacağından risk profilinin değişmesini de sağlayacaktır.

- Onay ve yetki : Belirli limitlerin üzerindeki işlemler için onay ve yetki üst yönetime verildiği takdirde üst yönetimin bu işlemlerden haberdar olmasına olanak verilir ve kendilerine sorumluluk yüklenir.

- Sorgulama ve Mutabakat : İşlem detaylarının ve kullanılan risk yönetim modellerine ait çıktılarının sorgulanması önemli bir denetim faaliyetidir. Periyodik olarak yapılan mutabakat toplantıları, işlem ve kayıtların karşılaştırılarak doğrulanmasına imkan verir.

Bankanın faaliyetlerine ilişkin gerekli politikaları ve prosedürleri oluşturulmasının yanı sıra düzenli olarak banka faaliyetlerinin bu politika ve prosedürlere uygun olup olmadığını denetlemek üst düzey yönetimin görevidir.

6. Prensipten: *"Etkin iç denetim sistemi banka faaliyetlerine ilişkin uygun fonksiyonel ayrımlarının olmasını, farklı yetki ve sorumlulukların çakışmamasını gerektirir. Muhtemel çıkar çatışmalarının olabileceği faaliyet alanları belirlenerek, en aza indirilmeli ve bağımsız izlemeye tabi olmalıdır."*

Bankalarda gerekli fonksiyonel görev dağılımı yapılmaması banka kaynaklarının kişisel çıkarlar için yanlış biçimde kullanılmasına ve bankanın önemli kayıplara uğramasına neden olabilir. Bankalarda bu sorunlara neden olabilecek şu örnekler verilebilir.⁷⁵

- Ödemeler için onay yetkisine ve ödeme yapma yetkisine sahip olma,
- Müşteri hesapları ve özel hesaplarda yetkili olmak,
- Bankacılık ve ticari kayıtlara ilişkin işlemler yapmak,
- Kredi alanının hem mali durumunu tespit etmek hem de sonraki faaliyetlerini takip etmek.

⁷⁵ A.g.e., s.158.

8.4. Bilgi ve İletişim

7. PrensiP: *“Etkin iç denetim sistemi bankanın mali yapısına ve faaliyetlerine ilişkin tam ve kapsamlı bilgiyi ve aynı zamanda banka karar alma sürecinde etkili olabilecek dış piyasadaki gelişmeler ve koşullara ilişkin bilgiyi gerektirir. Bilginin güvenilir, zamanında erişilebilir ve uygun formatta olması gerekmektedir.”*

Banka bünyesinde elde edilen bilginin yararlı olması için güvenilir, uygun nitelikte olması gerekir. Bilgi sistemi, banka finansal yapısına, faaliyetlerine ve mevcut politika ve stratejilere ilişkin bilgiler yanında banka karar alma sürecini etkileyebilecek dış gelişmeler hakkındaki bilgiyi de içerir.

8. PrensiP : *“Etkin iç denetim sistemi, bankanın tüm önemli faaliyetleri hakkında güvenilir bilgi sistemlerinin olmasını gerektirir. Bilginin elektronik ortamda saklanması ve kullanılmasına olanak veren bilgi sistemleri aynı zamanda güvenilir olmalı, bağımsız olarak izlenmeli ve değişen koşullara uygun düzenlemeler yapılarak desteklenmelidir. “*

Bankaların en önemli kritik faaliyetlerinden birisi tüm faaliyetlere ilişkin bilgi sistemlerinin kurulması ve sürdürülmesidir. Bu bilgiler hem elektronik ortamda hem de manuel kayıtlarda bulunmalıdır. Elektronik bilgi sistemleri etkin olarak kontrol edilmeli, bilgisayarların uygun olarak çalışması sağlanmalıdır. Bilgi sistemleri ve kullanılan teknolojinin uygun kontrolünün yapılmaması fiziki ve elektronik düzenlemelerinin ve yedekleme işlemlerinin yetersiz olması sistem arızalarına bağlı olarak bankaya ait önemli bilgilerin ve programların kaybına sebep olabilir.

9. PrensiP: *“Etkin iç denetim sistemi tüm banka personelinin kendilerine ait görev ve sorumluluklarına ilişkin kural ve prosedürlerini bilmelerini ve bunlara bağlı kalmalarını temin edecek ve bilgilerin ilgili personele ulaşmasına imkan verecek şekilde etkin iletişim kanallarının olmasını gerektirir.”*

Bankanın organizasyon yapısı içinde bilginin dikey ve yatay olarak tüm personele ulaşması sağlanmalıdır.

İletişim, işletme politikalarını açıklayan kılavuzlarla ve muhasebe ve raporlama kılavuzlarıyla sağlanır. Bunların yanı sıra; yönetimin davranışları, yazılı ve sözlü iletişimde kullanılan iletişim öğeleridir.⁷⁶

8.5. İzleme Faaliyetleri ve Denetim Sisteminde Hataların Düzeltilmesi

10.Prensip: *"Bankanın iç denetim sisteminin etkinliği aralıksız olarak izlenmelidir. Temel risklerin izlenmesi bankanın günlük faaliyetlerinin içinde yer almalı ve banka yönetimi ve banka müfettişleri tarafından yapılacak periyodik değerlendirmelerin bir parçası olmalıdır."*

Bankalarda denetim faaliyetlerinin gerçekten bu işlevi yerine getirip getirmediğinin yani kalitesinin belirlenmesi için izlenmesi gerekir. Bu izlemelerde amaç denetim faaliyetlerinin ve tasarımının uygun personel tarafından ve zamanında yapılıp yapılmadığının, tanımlanmış alanlarda iyileştirme ve düzeltme faaliyetlerinin yapılıp yapılmadığı, gerekli faaliyetlerinin tamamlandığını belirlemek için belirli usullerin sonuna kadar yerine getirilip getirilmediğinin kontrol edilmesidir.

İç denetim sisteminin etkinliği bankacılık işlemleri, mali kontrol ve iç kontrol olmak üzere farklı alanlarda görevli banka personeli tarafından izlenir. Üst yönetim hangi personelin hangi faaliyetleri izleyeceğini tespit etmelidir.

İzleme kesintisiz olmalıdır. Bu özellik iç denetim sistemindeki hata ve eksikliklerin anında fark edilerek düzeltilebilmesi imkanını verir. İzleme faaliyetleri farklı işlevleri olan birimlerde görevli personel tarafından yapılır. (Bankacılık işlemleri mali kontrol, banka içi teftiş)

11. Prensip: *"İç denetim sisteminin, bağımsız ve uygun eğitime sahip banka müfettişleri tarafından yürütülecek etkin ve kapsamlı kontrolünün yapılması gerekir. Banka müfettişleri tarafından yürütülen kontroller iç denetim"*

⁷⁶ Erdoğan, a.g.e.,s.63.

sisteminin önemli bir parçasıdır ve doğrudan yönetim kurulu, teftiş kurulu ve üst düzey yönetime rapor edilmelidir.”

Teftiş sistemi bankanın günlük faaliyetlerinden bağımsız, yönetimin ihtiyaçları ve bankanın yapısına göre finansal faaliyet ve uygunluk denetimleri şeklinde, iç kontrol işlevi kapsamında bağımsız bir biçimde, müfettişlerce gerçekleştirilen bir sistemdir. Bankanın tüm faaliyetlerinin ve birimlerini kapsayan ve bu alanlara ilişkin değerlendirmenin yapılmasını sağlayan, değerlendirmelerde kullanılan kanıt ve bulguların raporlama, izleme ve inceleme sonucunda elde edildiği sistematik denetim sürecini kapsar.⁷⁷

Banka müfettişleri raporlarını doğrudan yönetim kurulu, üst düzey yönetim ya da teftiş kuruluna vermek suretiyle tarafsız bilgi sunarlar. Bu görevin önemi nedeniyle banka müfettişlerinin yeterli eğitime sahip, ehliyetli görev ve sorumluluklarının bilincinde kişiler olması gerekir.

12. Prensipten: *“Banka yönetimi banka müfettişleri yada denetimden sorumlu diğer banka personeli tarafından tespit edilen iç denetime ilişkin hata ve eksikler zamanında uygun yönetim birimlerine rapor edilmeli ve ivedilikle ele alınmalıdır. “*

İç denetime ilişkin hatalar tespit edildiği anda üst düzey yönetime rapor edilmekle beraber gerekli personele de rapor edilerek gerekli düzeltmelerin yapılması sağlanmalıdır.

⁷⁷ a.g.y.

9. İÇ DENETİMİN İLKELERİ

Temmuz 2000 de Bankacılık gözetimine ilişkin Basel Komitesi tarafından yayımlanan danışma belgesinde iç denetimin ilkeleri şu şekilde sıralanmıştır:⁷⁸

9.1. Süreklilik

Banka iç denetimi süreklilik göstermelidir. Üst yönetim görev ve sorumluluklarını yerine getirirken, bankanın büyüklüğüne ve faaliyetlerin niteliğine uygun sürekli bir iç denetim sağlamak için gerekli tedbirleri almalıdır.⁷⁹

9.2. Bağımsız İşlev

Bankanın iç denetim bölümü, denetlenen faaliyetlerden bağımsız olmalıdır. Bağımsızlık diğer denetim faaliyetlerinde olduğu gibi iç denetimde de temel unsurdur.

İç denetçinin bağımsız olabilmesi için şu üç şartın gerçekleşmesi gerekir.⁸⁰

İç denetçi, doğrudan üst yönetime sorumlu olmalıdır: İç denetçi, geniş bir faaliyet kümesi yöneten ve denetçinin yaptığı önerileri uygulama yetkisine sahip olan bir üst yöneticiye karşı sorumlu olmalı ve rapor vermelidir. Ancak böyle bir düzenleme ile denetçinin yapacağı öneriler ve eleştiriler ciddi olarak ele alınabilir.

İç denetçi, yürütme fonksiyonundan uzak olmalıdır: İç denetim fonksiyonunun tarafsız olarak yerine getirilmesi için iç denetçi denetleyeceği işlemleri yapmaktan kaçınmalı ve hiçbir kayıt hazırlamamalıdır.

İç denetçi görüşünü çekinmeden açıklayabilmelidir: Denetçi, görevinin ne olduğunu bilmeli, her türlü baskıya rağmen, doğru bildiğini yapmalıdır. Etki altında kalmamalı, kısaca bağımsız olmalıdır.⁸¹

⁷⁸ Bankacılar Dergisi, Sayı 34, Eylül 2000, s.3.

⁷⁹ a.g.e.,s.4.

⁸⁰ Hasan Gürbüz, **Muhasebe Denetimi**, (4. Basım, Eskişehir, Bilim Teknik Yayınevi, 1990), s.52.

⁸¹ Gürbüz, a.g.e., s.53.

9.3. Denetim Tüzüğü

Denetim tüzüğü, "iç denetim bölümünün banka içindeki konumunu ve yetkisini garanti altına alır."⁸²

Denetim tüzüğü;

- İç denetimin hedeflerini ve kapsamını,
- İç denetim bölümünün kuruluş içindeki yetki ve sorumluluklarını,
- İç denetim bölümünün başkanının hesap verme sorumluluğunu belirler.

Tüzük iç denetim bölümü tarafından hazırlanarak üst yönetim tarafından onaylanmalıdır.

9.4. Yansızlık

İç denetim bölümü görevlerini nesnel ve yansız olarak yani müdahalesiz ve önyargısız olarak yapabilecek konumda olmalıdır.

Denetçi, çalışmaları sırasında ortaya çıkabilecek çıkar çatışmalarından uzak kalmalıdır. Dürüstlük ve yansızlığını etkileyebilecek hiçbir müdahaleye izin vermemelidir. Ayrıca denetim çalışmaları sonucunda ulaştığı görüşünü, başkalarının çıkarlarını düşünmeden raporunda açıklamalıdır.⁸³

Yansızlık, iç denetim bölümünün banka faaliyetlerine ve iç kontrol tedbirlerinin seçimine karışmamasını gerektirir. Aksi takdirde iç denetim bölümü bundan sorumlu olur ve bağımsız karar verme yeteneğini kaybeder.

9.5. Profesyonel Yeterlilik

İç denetçi, başarılı bir denetim yapabilmek için, mesleğin gerektirdiği bilgi ve deneyime sahip olmalıdır.

Kapsamı gittikçe genişleyen ve karmaşık hale gelen denetim çalışmaları ancak bu konuları iyi bilen ve uzun yıllar deneyim sahibi olan uzmanlarca yerine getirilebilir. Denetçi; muhasebe, denetim, ekonomi, işletme ve hukuk bilgilerine sahip olmalı, denetim kanıtlarını toplama ve değerlendirme konularını iyi bilmelidir.

⁸² a.g.e.,s.4.

⁸³ Gürbüz, a.g.e., s.18

Diğer taraftan dinamik bir iş ortamında bulunan denetçi, sürekli kendisini yenilemelidir. Başarılı bir denetçi, mesleği ile ilgili mevzuatı, gelişmeleri , çeşitli kurs ve seminerleri yakından izleyerek mesleğin gerektirdiği düzeyde yeterli bir kişi olarak kalmaya çalışmalıdır.⁸⁴

9.6. Faaliyetin Kapsamı

İç denetim bankadaki bütün faaliyetleri kapsamalıdır.

İç denetim elemanları görevlendirildikleri birimde, her türlü bilgi ve belgeyi inceleme, inceleme, araştırma yapma ve gerektiğinde görev konusu ile ilgili olarak banka personelinden ilave açıklama istemeye yetkili kılınmalıdır.

İç denetim bölümü özellikle şunları değerlendirmelidir:⁸⁵

- Bankanın politika ve risk kontrollerine uyulmasını,
- Dış raporlama dahil olmak üzere finans ve yönetim bilgisinin güvenilirliği ve zamanında alınabilmesi,
- Elektronik bilgi sistemlerinin sürekliliği ve güvenilirliği,
- Bölümlerin işleyişi.

10. BANKALARDA DENETİM TÜRLERİ

Bankalarda iç denetim, "bir denetim planının hazırlanmasını, eldeki bilgilerin incelenmesi ve değerlendirilmesini, sonuçların bildirilmesini ve tavsiyelerin ve sorunların izlenmesini içerir".⁸⁶

Bankalarda çeşitli amaçlara ulaşmak için farklı dört çeşit denetim vardır:

10.1. Mali Denetim

Muhasebe sistemi ve bilgileri ile sonuçta ortaya çıkan yıllık hesapların doğruluğunu ve güvenilirliğini incelemeye yönelik bir denetimdir.

⁸⁴ Gürbüz, a.g.e., s.18

⁸⁵ A.g.e., s.6.

⁸⁶ Basle Komitesi, Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi, İlke11.

Mali denetimde denetimin konusu bilanço ve gelir tablosu, yani finansal bilgiler olurken, ölçüt genel kabul görmüş muhasebe ilkeleridir. Bu denetimde mali tabloların içerdiği finansal bilgiler ile muhasebe ilkeleri karşılaştırılarak aralarındaki uyum saptanır ve bu tabloların doğru ve güvenilir olup olmadığı konusunda elde edilen görüş bildirilir.⁸⁷

10.2. Uygunluk Denetimi

Bu denetimin amacı her türlü bankacılık faaliyetlerinde kanunlara, düzenlemelere, politikalara ve usullere uyulup uyulmadığının saptanmasıdır. Örneğin, bir banka şube müdürünün kredi verme sınırını aşp aşmadığının, banka müfettişleri tarafından incelenmesi gibi.

Bu denetimin konusu, bankanın her türlü faaliyetleri ve kayıtları, ölçütü ise her türlü yasal düzenlemeler ve bankanın politikalarıdır.

10.3. Faaliyet Denetimi

Bankanın faaliyetlerinde genel olarak etken ve etkin olarak çalışıp çalışmadığını ortaya koymaya yönelik bir denetim türüdür.

Etkenlik, hedef ve amaçlara ulaşmada başarılı olup olunmadığını ölçmeye yarar. Etkinlik ise amaçlara ulaşmada kaynakların verimli kullanılıp kullanılmadığını ölçer. Bu tür denetimlerin sonunda mevcut durumun belirlenip, yönetime önerilerde bulunma işlevi vardır. Bu yönüyle faaliyet denetimi bir danışmanlık hizmeti olarak da kabul edilmektedir.⁸⁸

Faaliyet denetimi sadece muhasebe işlemleriyle ilgili bir denetim olmayıp, bankanın tüm faaliyetlerini de kapsar. Uygulama alanı oldukça geniştir. Sistemlerin ve banka politikalarının kalitesini ve uygunluğunu araştırmak, bankanın organizasyon yapısının eleştirel bir şekilde incelenmesi, bilgi işlem faaliyetlerinin incelenmesi bu denetim kapsamına girer.

⁸⁷ Çömlekçi, Erdoğan, a.g.e., s.6.

⁸⁸ Bozkurt, a.g.e., s.29.

10.4. Yönetim Denetimi

Bankanın hedefleri doğrultusunda, yönetim faaliyetlerinin kalitesini değerlendirmeye yönelik denetim türüdür.

11. BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM AÇISINDAN DENETİM SÜRECİNİN EVRELERİ

11.1. Denetimin Planlanması

Denetimin planlanması, yürütülmesi ve raporlanmasından oluşan sürecin ilk evresi denetimin planlanmasıdır.

Denetim planı, denetçinin denetimini yönlendirmesinde ve yönetmesinde izleyeceği yolu içerir. Denetim planı ve programı, denetçinin denetlediği işletmeyi tanımasını ve olası riskleri tanımlayabilmesini sağlar.⁸⁹

Denetim planının amacı denetim konusunu denetim alanlarına ayırmak, denetçileri denetim alanları arasında dağıtarak görevlendirmek, herbir denetim alanında uygulanması öngörülen denetim yöntem ve işlemlerini belirlemek ve denetim faaliyetini zamanlamaktır.⁹⁰

Denetim planı şu aşamalardan oluşur:

- Kontrol çevresi hakkında bilgi edinme,
- Önemliliğin ve denetim riskinin belirlenmesi,
- Analitik yordamlara ilişkin ön belirleme,
- Denetim stratejisinin ve denetim programının geliştirilmesi,
- Denetim ekibinin belirlenmesi ve zaman planlamasının yapılması.

11.1.1. Kontrol Çevresi

Denetçi, iyi bir plan için öncelikle denetleyeceği bankayı ve bankacılık sektörüyle ilgili genel yapıyı iyi anlamalıdır.

⁸⁹ Erdoğan, a.g.e., s.47.

⁹⁰ Güredin, a.g.e., s.72.

Sektörün çalışma koşulları, ekonomik yapıdan etkilenişi, bu sektörle ilgili yasal düzenlemeler ve sektörde geçerli mali oranlar gibi bilgileri edinmelidir.

11.1.2. Önemliliğin ve Denetim Riskinin Belirlenmesi

Önemlilik, muhasebe bilgilerinde bulunan herhangi bir hata veya düzensizliğin, finansal tablo kullanıcılarının verecekleri kararları etkileme olasılığıdır. Bir hata veya düzensizlik, kullanıcıların kararlarını olumsuz yönde etkiliyorsa, bu durum önemli olarak kabul edilmektedir. Tersine etkilemiyorsa önemsiz olarak kabul edilmektedir. Denetçiler, denetim çalışmalarının her aşamasında önemsiz hata veya düzensizlikleri gözardı etme eğilimindedirler. Denetçiye bu aşamada yüklenen güç görev, finansal tablo kullanıcıları için neyin önemli, neyin önemsiz olduğunu belirleyebilmektir.⁹¹

Denetim riski ise, finansal tablolarda önemli yanlışlıklar olduğu halde, denetçinin finansal tabloların doğru olarak sunulduğu sonucuna varması ve bunlar hakkında olumlu görüş bildirmesi olasılığıdır.⁹²

Denetim riskinin tamamen kaldırılması söz konusu olamayacağı için denetçilerden beklenen bu riski en aza indirmeleridir.

Denetçi, hem kanıt toplamak amacıyla uygulayacağı denetim prosedürlerini tasarlamada, hem de finansal tabloların bir bütün olarak, tüm önemli noktalarda doğru olarak sunulup sunulmadığını değerlemede denetim riskini ve önemliliği gözönünde bulundurmalıdır.

Belirlenecek risk düzeyi, denetim prosedürlerinin yapısını, zamanını ve kapsamını doğrudan etkilemektedir.

11.1.3. Analitik İnceleme

Analitik inceleme finansal tablolarda yer alan verilerin karşılaştırılması ve aralarındaki ilişkilerin gözden geçirilmesidir. Bu tür işlemlerin amacı, veriler arasında anlamlı ilişkilerin varlığını doğrulamak ve bunlar arasında olağan kabul edilemeyecek sapmaları bulup ortaya çıkarmaktır.⁹³

⁹¹ Bozkurt, a.g.e., s.98.

⁹² Kepekçi, a.g.e., s.38.

⁹³ Güredin, a.g.e., s.76.

11.1.4. Denetim Programı

Denetim programları denetimin yürütülmesi sırasında her bir denetim evresi için uygulanması düşünülen denetim işlemlerinin türünün ve sırasının yazılı olarak belirlendiği taslaklardır.

İyi bir denetim programının sağladığı yararlar şöyle sıralanabilir.⁹⁴

- Her denetim işlemi ile ilgili sorumluluğu belirler.
- Denetçiler arasındaki görev bölüşümünü organize bir biçimde geliştirir.
- Uygun bir denetim düzeni gerçekleştirerek zaman tasarrufu sağlar.
- Her denetim için temel denetim işlemlerini belirler.
- İlerde yapılacak denetim çalışmalarına destek sağlar.
- Denetim standartlarına ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyumu güven altına alır.
- Denetim çalışmalarının denetimine ve tekrar gözden geçirilmesine olanak sağlar.

11.1.4. Ekibin Belirlenmesi ve Zaman Planlaması

Denetim planı yaparken belirlenmesi gereken bir unsur, denetim çalışmasında görev alacak personelin kimler olacağıdır. Bu aşamada yapılacak denetim çalışmasından sorumlu olan denetçi denetim ekibini kurar.

Denetim ekibi oluşturulurken, işin niteliğine, deneyime ve sorumluluğa dikkat edilir. Tekrarlanan denetimlerde olabildiğince aynı denetim ekibinin görevlendirilmemesine özen gösterilir.⁹⁵

Denetim planlaması yapılırken denetçinin çalışma süresinin ve zamanının belirlenmesi, denetimin amaçlanan zamanda tamamlanması ve denetim personelinin zamanını verimli kullanmasını sağlar. Ancak bazı denetim alanlarının öngörülenden daha yoğun denetlenmesi zorunluluğunun doğması, önceden kestirilemeyen sorunların ortaya çıkması ve denetçi yardımcılarının

⁹⁴ Güredin, a.g.e., s.79.

⁹⁵ Bozkurt, a.g.e., s.191.

deneyimsizliği, denetimin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini engelleyebilir.⁹⁶

11.2. Denetim Programının Yürütülmesi

Denetim programının yürütülmesi aşaması denetim çalışmasının yapıldığı, denetim kanıtlarının toplanıp değerlendirildiği aşamadır. Bu aşama i kontrol sisteminin incelenmesi ve değerlendirilmesi ile başlar.

İç kontrol sisteminin denetimi bir uygunluk denetimidir. Amacı finansal tablolardaki önemli hata ve düzensizliklerin önlenmesi ve varsa ortaya çıkarılmasıdır.

İkinci aşamada uygunluk ve maddi doğruluk testlerine başvurularak finansal tablo kalemlerinin doğruluğu araştırılır.

Uygunluk testleri; muhasebe kontrollerine ilişkin olarak, yönetim tarafından hazırlanan ve i kontrolün işleyişi için uyulması zorunlu olan kontrol usullerini yoklayan bu testler kontrol usullerinin etkinliğini ortaya koyacaktır. Bu testler gözlemler, soruşturmalar ve işlem testlerinden oluşmaktadır.⁹⁷

Maddi doğruluk testleri ise; finansal tablolardaki kalemlerin ve yapılan açıklamaların doğruluğunu doğrudan etkileyen parasal hataları ve yolsuzlukları bulmak için planlanan testlerdir.

Maddilik testleri yapılırken muhasebe işlemlerinin ayrıntısına inilerek, hesapların ve hesap kalanlarının ne şekilde etkilendiği araştırılır ve doğrulukları test edilir. Bu testlerin gerçekleştirilmesi için, geleneksel denetim teknikleri, fiziksel gözlemler, soruşturmalar, yeniden hesaplamalar, destekleyici kayıtların ve belgelerin incelenmesiyle yönetimle görüşülmesi gibi teknikler kullanılır.

Denetimin yürütülmesinde üçüncü aşama değerleme aşamasıdır. Bu aşamada denetçi, denetlediği faaliyetler ile ilgili bir yargıya varmış olur. Denetçi bu yargısını denetimin bitiminde hazırlayacağı raporlarda ilgililere iletir.

⁹⁶ Kepekçi, a.g.e., s.53.

⁹⁷ Erdoğan, a.g.e., s.64.

11.3. Denetim Sonuçlarının Raporlanması

Denetim sonuçlarını raporlama, denetim sürecinin son aşamasıdır. Denetim raporu, denetçinin neyi denetlediğini ve hangi sonuçlara ulaştığını açıklar.⁹⁶

Bağımsız dış denetim için iç denetçinin denetimi ve raporu büyük önem taşır. Bu raporlara dayanarak bağımsız dış denetçi 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 54. Maddesi gereğince hazırlanan yönetmelikte belirtilen raporları düzenlemek zorundadırlar.

12. BANKALARDA DENETİM RAPOR TÜRLERİ

Hangi şekilde olursa olsun raporlar denetçinin finansal tablolar hakkında vardığı görüşü açıklamaya yarar. Denetçi vardığı görüşü dört değişik biçimde bildirir. Bunlar:

- Olumlu görüş bildirme
- Şartlı görüş bildirme
- Olumsuz görüş bildirme
- Görüş bildirmekten kaçınmadır.

Olumlu görüş bildirme: Denetim raporu, finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak hazırlandığını ve gerçekleri yansıttığını ifade eder.

Şartlı görüş bildirme: Şartlı görüş bildiren denetim raporu ,finansal tablolardaki bir kalemi ayrıntılı açıklayarak, denetçinin olumlu görüşünden bu kalemi ayırır. Finansal tabloların, bazı istisnaların saklı tutulması kaydıyla bir bütün olarak doğru sunulduğunu ifade eden görüşe şartlı görüş denir.

Olumsuz görüş bildirme: Bir bütün olarak finansal tabloların; finansal durumu, faaliyet sonuçları ve finansal durumdaki değişimleri genel kabul

⁹⁶ Kepekçi, a.g.e., s.201

görmüş muhasebe ilkeleri doğrultusunda, açık ve dürüst olarak yansıtması durumunda olumsuz denetim görüşü verilir.⁹⁹

Olumsuz görüş bildiren denetçi raporuna koyacağı ayrı bir açıklama bölümünde olumsuz görüş bildirme nedenini ve bunların finansal tablolar üzerindeki etkisini açıklar.

Görüş bildirmekten kaçınma: Denetçi, finansal tabloların bütünü hakkında bir görüş oluşturmak için kapsam sınırlaması nedeniyle yeterli ve geçerli kanıt elde edemediği zaman görüş bildirmekten kaçınır.¹⁰⁰

Denetçi bu durumun nedenlerini ayrı bir paragrafta açıklamalı ve yaptığı denetimin kapsamının görüş bildirmek için yeterli olmadığını belirtmelidir.

21 Mart 1997 tarih ve 22940 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Bankalarda Bağımsız Denetim yapacak Kuruluşlara İlişkin Esaslar hakkında Yönetmelik” ile bankaların bir örneği Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’na verilecek olan denetim raporları örnekleri yönetmelik ekinde şu şekilde yer almaktadır.

Rapor Örneği (Olumlu)

..... Bankası A.Ş. ‘nin 31.12.19.. tarihi itibariyle düzenlenmiş bilançosu (1.1.19..-31.12.19.. dönemine ait kar ve zarar tablosu) 3182 sayılı Bankalar Kanunu’nun 54. Maddesi hükümlerine göre incelenmiş
.....
ve anılan Kanun’un 51. Maddesi hükmüne dayanılarak belirlenen tek düzen hesap planı, tip bilanço ve kar zarar cetveli ve dipnotları ile bunların uygulanmasına ilişkin izahname ile muhasebe ve değerlendirme esaslarına, aynı Kanun’un 52. Maddesinin 1. Fıkrası hükmüne ve banka kayıtlarına uygun bulunmuştur.

⁹⁹ Güredin, a.g.e., s.53.

¹⁰⁰Kepekçi, a.g.e., s.209.

Rapor Örneği (Şartlı)

..... Bankası A.Ş.'nin 31.12.19.. tarihi itibariyle düzenlenmiş bilançosu (1.1.19..-31.12.19.. dönemine ait kar ve zarar tablosu) 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 54. Maddesi hükümlerine göre incelenmiş;.....

.....hususları dışındaki uygulamalar anılan Kanun ' un 51. Maddesi hükmüne dayanılarak belirlenen tek düzen hesap planı, tip bilanço ve kar ve zarar cetveli ile dipnotları ile bunların uygulanmasına ilişkin izahname ile muhasebe ve değerlendirme esaslarına ve aynı Kanun'un 52. Maddesinin 1. Fıkrası hükmüne ve banka kayıtlarına uygun bulunmuştur.

Rapor Örneği (Olumsuz)

..... Bankası A.Ş.'nin 31.12.219.. tarihi itibariyle düzenlenmiş bilançosu (1.1.19..-31.12.19.. dönemine ait kar ve zarar tablosu) *(banka kayıtlarına uygun olmakla birlikte banka kayıtları) 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 54. Maddesi hükümlerine göre incelenmiş ve anılan Kanun'un 51. Maddesi hükmüne dayanılarak belirlenen tek düzen hesap planı, tip bilanço ve kar ve zarar cetveli ile dipnotları ile bunların uygulanmasına ilişkin izahname ile muhasebe değerlendirme esaslarına ve aynı Kanun'un 52. Maddesinin 1. fıkrası hükmüne *(ve banka kayıtlarına) uygun bulunmamıştır.

Rapor Örneği (Görüş belirtmeme)

.....Bankası A.Ş.'nin 31.12.19.. tarihi itibariyle düzenlenmiş bilançosu (1.1.19..-31.12.19.. dönemine ait kar ve zarar tablosu) 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 54. Maddesi hükümlerine göre incelenmiş ve üzerinde görüş oluşturulamamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş. İÇ DENETİM UYGULAMASI

1. BANKANIN TARİHÇESİ VE İŞLEVLERİ

1863 yılında, mali sıkıntı içinde olan ve bu nedenle tefecilere başvurarak ağır faiz yükü altına giren çiftçilere kaynak sağlamak amacıyla devlet eliyle ve devlet himayesiyle, Niş Valisi Mithat Paşa tarafından kurulan Memleket Sandıkları milli bankacılığın ilk örneğidir.

1888 de bu sandıklar yeniden organize edilerek bu kuruluşun yerine Ziraat Bankası resmen kurulmuştur. Ziraat Bankası'nın ilk kuruluşundaki görevleri şunlardır:

- Satılması mümkün olan gayrimenkul rehni ve kefalet karşılığında çiftçiye kredilendirmede bulunmak,
- Faiz karşılığında tevdiat kabul etmek,
- Ziraate ilişkin sarraflık ve aracılık işleri yapmak.

1914 yılında çıkarılan Ziraat Bankası Kanunu'ndan sonra 1916 tarihli Ziraat Bankası Kanunu'yla Banka'nın hukuki bünyesinde bir değişiklik olmamakla birlikte, zirai kredi işlemlerine teminat bakımından genişlik verilmiş, alacaklarının süratle tahsiline olanak verecek hükümler getirilmiştir. 1916 yılında getirilen bu yeniliklerle Ziraat Bankası, daha çok "banka" niteliği kazanmaya başlayan bir finans kurumuna dönüşmüştür.

1926 yılında "Türkiye Ziraat Bankası Anonim Şirketi Nizamnamesi" kabul edilmiş, böylece bankanın Anonim Şirket dönemi başlamıştır. 1937 yılında yürürlüğe giren 3202 sayılı "T.C. Ziraat bankası Kanunu" ile Banka'ya yeni bir yapı kazandırılmış ve Banka böylece özerk bir devlet kuruluşu haline gelmiştir. Bu kanunla tarımda işsiz nüfus kalmaması, çiftçinin kalkınmasının sağlanması, köylülerin toprağına ve köyüne bağlanması amaçlanmış ve bunların yanında

kurulacak kuruluşlara iştirak etme ve ayrıca her türlü bankacılık faaliyetinde bulunabilme görev ve yetkisi verilmiştir. 9 Kasım 1984 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Ana Statü kapsamında ise Banka tüzel kişiliğe sahip, faaliyetlerinde özerk ve sorumluluğu sermayesiyle sınırlı bir İktisadi Devlet Teşekkülü haline dönüştürülmüştür.

Son olarak 25.11.2000 tarih, 24241 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren, 15.11.2000 tarih ve 4603 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası A.Ş. ve Türkiye Emlak Bankası A.Ş. Hakkında Kanun” ile Banka Anonim Şirket statüsüne dönüştürülerek, çağdaş bankacılığın ve uluslararası rekabetin gereklerine göre özelleştirilmesini sağlayacak şekilde yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu süreç içerisinde ayrıca hisse satışlarına ilişkin düzenlemelerin ve hisselerin tamamına kadarının özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzel kişilere satışı gerçekleştirilecektir.

Bugün T.C. Ziraat Bankası, 1292 yurtiçi şube, 71 özel işlem merkezi, 66 büro ve 8 şanj bürosu ile Türk tarım sektörüne finansman sağlama görevini yerine getirmekte, hem de her türlü modern bankacılık hizmetini sunmaktadır. Bankanın sermayesi 2.5 katrilyondur.

2. BANKADA İÇ DENETİM UYGULAMASI

Uluslararası finans piyasalarında meydana gelen hızlı gelişmeler, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Türk bankacılık sektöründe de, gözetim ve denetim başta olmak üzere çeşitli alanlarda düzenleme yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Bu nedenle ilk olarak Haziran 1999’da 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 9/4. Maddesinde; “Bankalar işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ve risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler” denilerek, risk yönetimi ve iç denetim sisteminin hukuki zemini hazırlanmıştır.

personelin soruşturmayı gerektirmeyen tutum ve eylemlerine ilişkin araştırma yapılmasıdır.

Müfettiş: Bankalar Kanunu'nun 9. Maddesinin 4. Fıkrasına göre, banka yönetim kurulunun görevlendirdiği, genel müdürlük makamından aldığı yetkiye dayanarak banka işlemlerinin bankacılık mevzuatına uygunluğunu denetleyen banka elemanıdır.

2.1.1. Başkanlığın Kuruluşu

Teftiş Kurulu Başkanlığı, bir başkan, Genel Müdür tarafından uygun görülecek sayıda başkan yardımcısı, Başmüfettiş ve müfettiş yardımcıları ile teftiş kurulu bürosundan oluşur.¹⁰¹

Teftiş Kurulu Başkanlığı, doğrudan Genel Müdüre bağlıdır. Teftiş Kurulu Başkanı görevlerini, müfettiş ve müfettiş yardımcıları da teftiş, inceleme ve soruşturmaları Genel Müdür adına yaparlar.

Teftiş Kurulu Başkanlığının çalışma merkezi Ankara'dır. Gerektiğinde, Teftiş Kurulu Başkanının önerisi ve Genel Müdürün onayıyla Ankara dışında yardımcı çalışma merkezleri kurulabilir. Bunlar aynı yolla değiştirilebilir, kaldırılabilir.

2.1.2. Teftiş Kurulu Başkanlığının Görevleri

Genel Müdürün onayı olmak kaydıyla Başkanlığın görevleri şunlardır:

- Teftişin etkin bir biçimde yürütülmesi doğrultusunda kabul edilen genel prensipler ışığında, Bankadaki uygulama esaslarını tespit etmek ve personelin verimli çalışmasını özendirici bir teftiş sistemi geliştirmek,
- Banka teşkilatı ile Bankanın denetimle yetkili veya görevli olduğu kuruluşlarda her türlü teftiş, inceleme ve soruşturma yaptırmak,
- Uygun görülecek konular için yurt içinde ve yurt dışında araştırmalarda bulunmak, konferans ve seminerlere katılmak ve düzenlemek,
- Yılda en az bir defa Genel Müdürlük birim başkanlarının da katılımı ile Müfettişlerin bir yıllık çalışma dönemi sonunda tespit ettikleri uygulamada

¹⁰¹ Banka Teftiş Kurulu Yönetmeliği.

görülen aksaklıklar ile çözüm yolları ve önerilerin değerlendirileceği toplantılar düzenlemek.

2.1.3. Teftiş Kurulu Başkanının Başlıca Görevleri

Teftiş Kurulu Başkanı, Teftiş Kurulunda Müfettiş olarak görev yapmış veya yapmakta olanlar arasından atanır. Başkan, Müfettiş sıfatı ve yetkilerini de taşır.

Teftiş Kurulu Başkanının başlıca görevleri şunlardır:

- Teftiş Kurulu Başkanlığının yukarıda belirtilen görevlerini yürütmek,
- Kurulu yönetmek, Müfettiş ve Müfettiş Yardımcılarının çalışmalarını düzenlemek ve denetlemek,
- Yıllık teftiş ve çalışma programını hazırlamak ve Genel Müdürün onayına sunmak,
- Müfettiş ve Müfettiş Yardımcılarından gelen raporları incelemek, varsa eksikliklerini tamamlamak üzere gereğini yapmak,
- Raporları değerlendirmek ve sonucu hakkında Başkanlık görüşünü de belirterek, teftiş ve inceleme raporlarını Genel Müdürlüğün ilgili birimlerine göndermek,
- Müfettiş Yardımcılarının göreve alınması, Müfettişliğe atanmaları ve yükselmelerine ait işlemleri yürütmek,
- Başkanlığın bir yıllık çalışmaları ve elde edilen sonuçlara ilişkin, yıl sonlarında düzenlenecek çalışma raporunu en geç üç ay içinde Genel Müdüre sunmak.

Genel Müdürlük merkez birimleri ile yurtdışı birimlerinde teftiş, inceleme ve soruşturma yaptırılması, Genel Müdürden önceden alınacak izne ya da emre bağlıdır.

Merkez veya taşra teşkilatı içindeki veya yurt dışındaki herhangi bir birim kabul edilebilir bir gerekçe olmaksızın teftiş dışında tutulamaz.

2.1.4. Müfettiş ve Müfettiş Yardımcılarının Görev ve Yetkileri

- Bankanın ve bankanın denetimle yetkili veya görevli olduğu kuruluşların çalışmaları, işlemleri, hesapları ve personeli hakkında her türlü teftiş, inceleme ve soruşturma yapmak,

- İşlemlerini teftiş ettikleri banka personelinin çalışma ve verimliliklerini inceleyerek genel durumları hakkında gizli teftiş raporu düzenlemek,

- Mevzuatın uygulanmasından doğan sonuçlar üzerinde inceleme yapmak, görülecek yanlışlık veya eksikliklerin iyi şekilde yürümesini, personelin çalışmalarından daha verimli bir biçimde faydalanılmasını sağlamak için alınması gerekli önlemlerle ilgili düşünce ve görüşlerini Başkanlığa iletmek,

- Başkanlıkça programlanan ve yürütülen hizmet içi eğitim çalışmalarına katılmak,

- Zimmet, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma gibi yüz kızartıcı bir suçtan ötürü haklarında soruşturma açılanların görevleri başında kalmalarının sakıncalı görülmesi, para ve para hükmündeki evrak ve senetlerin, malların, bunlara ilişkin kayıtların, belge ve defterlerin talep halinde derhal gösterilmemesi, verilmemesi veya bunlarla ilgili soruların cevaplandırılmasından kaçınılması gibi, ilgilinin, bankanın diğer personeline ve banka mallarına karşı zarar vereceği veya mevcut delilleri ortadan kaldıracadığı yolunda güçlü belirtiler bulunması gibi durumlarda banka personelinin görevden uzaklaştırmak.

Görevden uzaklaştırma yetkisinin, Müfettiş veya Müfettiş Yardımcılarınca resen kullanılması halinde, gerekçesiyle birlikte derhal Başkanlığa bilgi verilir. Görevden uzaklaştırılan ilgili, birimin en üst düzey yetkilisi ise, Genel Müdürlükten emir gelinceye kadar bu görev, uygun görülecek başka bir personele verilerek bu konu da Başkanlığı bildirilir.

Müfettiş ve Müfettiş Yardımcıları, her türlü görev emirlerini Başkandan alırlar. Görevine ait çalışmalarının sonucunu başkanlığı bildirirler. Gerek gördüğü hallerde, Genel Müdür görev verme ve çalışmaların sonuçlarını alma işlerini doğrudan kendisi yürütebilir.

Müfettiş ve Müfettiş Yardımcıları bankanın Genel müdürlük birimleri dışındaki birimlerinde, bir konuda teftiş ve inceleme yaparken gerek resen gerek

yapılan bildirme ve şikayetler üzerine, gerekli görürlerse, Başkanlığa önceden bilgi vermek kaydıyla soruşturmaya başlamakla görevli ve yetkilidirler.

Bankanın denetimle yetkili veya görevli olduğu kuruluşlarda ön tetkik ve soruşturmaya başlanması, Başkanlığın talimatına bağlıdır.

Müfettiş ve Müfettiş Yardımcıları başladıkları teftiş, inceleme, soruşturma ve diğer işleri, ara vermeden Başkanlık tarafından verilen süre içerisinde yapmak ve bitirmekle yükümlüdürler. Süresinde bitirilemeyeceği anlaşılan işler hakkında Başkanlığa zamanında bilgi verip alacakları talimata göre hareket ederler. Müfettiş ve müfettiş yardımcıları, görev yerinden ayrılmadan önce bütün raporları düzenleyerek Başkanlığa göndermek zorundadırlar.

Müfettiş ve Müfettiş Yardımcılarının yapamayacakları işler şu şekilde sıralanabilir:

- Yönetim işlerine karışamazlar ve yürütmeye ilişkin emirler veremezler.
- İnceledikleri defter, kayıt ve belgeler üzerine kontrole ilişkin işaret ve kısa yazılardan başka açıklama, ek ve düzeltme yapamazlar.
- Yaptıkları teftiş, inceleme, soruşturma ve diğer işler hakkında yetkili makamlardan başkasına bilgi veremezler.
- Bankanın ve bankanın denetimle yetkili veya görevli olduğu kuruluşların personeline, teftiş, inceleme ve soruşturma ile ilgili kimselere konuk olamazlar; beşeri ve sosyal ilişkilerin gerektirdiği konular dışında kalan hizmet ve ikramlarını kabul edemezler, bunlarla herhangi bir menfaat bağı kuramazlar ve borç para alamazlar, kefaletini kabul edemezler.

2.1.5. Teftişe Tabi Olanların Sorumluluk ve Yükümlülükleri

- Teftiş ve denetime tabi birim ve kurumlarda bulunan görevliler; para ve para hükmündeki evrak ve senetleri, ambar ve depolarda bulunan malları, gizli de olsa, işlemlere ilişkin bütün dosya, defter ve belgeleri, Müfettiş ve Müfettiş Yardımcısına istendiğinde derhal göstermek, saymasına, yoklamasına, her türlü inceleme ve araştırma yapmasına yardım etmek zorundadırlar.

- Müfettiş ve Müfettiş yardımcıları görevlerini yaptıkları sırada gerekli gördükleri her türlü işleme ait evrak, kayıt ve belgelerin asıllarını ve örneklerini,

teftiş ve denetime tabi birim ve kurumlarda bulunan görevlilerden isteyebilirler. Görevliler bu isteği yerine getirmek zorundadırlar.

- Teftiş ve denetime tabi birim ve kuruluşlar Müfettiş ve Müfettiş Yardımcıları tarafından düzenlenen cevaplı teftiş raporlarına cevap vermekle yükümlüdürler.

2.1.6. Teftiş Kurulunun Çalışma Esasları

Teftiş Kurulunun çalışmaları yaz ve kış çalışmaları şeklinde iki döneme ayrılır. Yaz çalışmaları Haziran ayının başından Kasım ayının başına kadar, kış çalışmaları da Aralık ayı başından Mayıs ayının sonuna kadar sürer.

Kış çalışmaları, Müfettişin görev merkezinde yapılır. Yaz çalışmaları ise 7 coğrafi bölgenin Müfettişlere kıdem sırasına göre dönüşümlü olarak teftiş ettirilmesi esasına göre yapılır.

Genel Müdürce onaylanan teftiş programları, her çalışma döneminin başlamasından en geç 15 gün önce Müfettişlere gönderilir.

2.1.7. Bankada Teftiş Kurulu Uygulaması

Müfettiş teftiş yapılacak birime herhangi bir zorunluluk bulunmadığı sürece normal mesai günlerinde , mesainin bitimine yakın saatlerde gelirler. Öncelikle teftiş edilen birimin, teftişe başlanılan gün itibariyle aktifindeki kayıtlı bulunan kıymetlerin sayılması ve bunların niteliklerinin mevzuatta belirtilmiş esaslara uygunluğunun gözden geçirilmesi gerekir.

Kıymetler, likidite derecelerine göre, en likit kıymetten başlanılarak, likiditesi düşük olanlara doğru bir sıra takip edilerek sayılır. Genel olarak bu sıra; Türk Parası , Yabancı paralar , vadesi gelmiş menkul değerler, menkul değerler güzdani, iskonto ve iştirah senetleri , damga ve posta pulları, ödeme emirleri , şehirde tahsil olacak senetler, teminat için alınan senetler, emanet ve rehinli kıymetler, diğer nazım hesaplarda bulunan kıymetler şeklindedir. Her sayımda, sayılan kıymetlerin saklanmasıyla ilgili olanlar mutlaka hazır bulundurulur.

Sayım ve döküm sonucu bulunan rakamlar ile esas ve yardımcı kayıtlar karşılaştırılır. Bunlar arasında fark bulunması halinde, nedenleri araştırılarak cevaplı teftiş raporunda açıklanır.

Teftiş sonuna kadar uygunluk sağlanamaması halinde, mufettiş ilgili tenkit maddesinde "ekip kurulmak suretiyle uygunsuzluğun sebebinin araştırılarak bulunması, sonucu Genel Mfdurluğe bildirilmesi, gelecek teftişte mufettişe sunulmak üzere evrakın saklanması " yolunda bir ağıklamada bulunarak teftiş yerinden ayrılır.

Bankada uygulanan Teftiş usulleri uygulanan yntem açısından tam teftiş ve sondaj yoluyla teftiş , teftiş edilen birim itibariyle şube teftişi (normal teftiş) ve servis teftişi konu itibariyle ise işlemler ve hesaplar teftişi ile faaliyet teftişi şeklindedir.

Tam Teftiş ynteminde teftiş dntemine giren işlemlerin tamamı kapanmış olsun olmasın, tek tek gzdten geçirilir, mevzuata , teknik gereklere uygun olup olmadıklarına bakılır. Başkanlıkça özel bir talimat verilmedikçe bu yntem uygulanmaz.

Sondaj yoluyla teftişte teftiş edilecek birimdeki işlem ve hesaplar rnekleme yoluyla seçilerek belli bir oranının araştırması yapılır.

Servis teftişi ise teftiş edilecek birimin, Başkanlık tarafından belirlenen belli bir servisine ait işlem ve hesaplarının normal teftişe tabii tutulmasıdır.

Uygulamamızda inceleyeceğimiz normal teftiş olup, ozelliği itibariyle işlemlerin ve hesapların teftiş edilerek, birimin teftiş dntemindeki işlemlerinin mevzuat hdkmlerine, teknik gereklere uygun olup olmadığını anlamak, varsa hesaplardaki hataları , eksiklikleri veya yolsuzluk ve usulszlkleri ortaya ęıkarmak için yapılan ęalıřmalardır.

Bu şekildeki teftişe sayımlarla başlanır. Teftiş tarihi itibariyle mizan ęıkartılır. Sayım sonuçların ile diğer hesaplara ilişkin dkmler ve yardımcı kayıtların mizana uygunlukları araştırılır.

Başkanlığın program talimatlarında belirttiği oranlarda, bazı servis işlemlerinin tamamı bazılarının ise sondaj yoluyla araştırması yapılır.

Teftişte işlemler, hesaplar ve faaliyet teftişi olmak üzere uç ęeřit teftiş sz konusu olmakla birlikte, teftiş ęalıřları sırasında bunlar kesin olarak birbirlerinden ayrılmazlar ve her iki teftiş birlikte yrdttdlrd. Raporlar da " işlemler ve hesaplar " adı altında tek bir raporda dzenlenir.

İşlemlerin Teftişi : İşlemlerin kanun , KHK, tüzük, yönetmelik, genelge, genel mektup vb. mevzuata uygun olup olmadıkları; teknik gereklere uyulup uyulmadığı, işlemlerde bir yanlışlık , hata, yolsuzluk veya hile bulunup bulunmadığının araştırmasıdır.

Örneğin: Tüketici kredisi verilmesinde müşterinin dosyasında bulunması gereken gelirlerini gösteren belgelerin bulunmaması, mevzuata göre kefil alınması gerekirken kredi işlemlerinde kefil alınmaması , kimlik bilgilerinin eksik veya yanıltıcı olması ileride kredinin geri dönmemesi olasılığını ortaya çıkarır.

Hesapların Teftişi : Teftiş edilen birime ait hesapların teftiş günü itibariyle birbirine uygun olup olmadıklarını anlamak, bir yanlışlık , hata, hile veya yolsuzluk varsa ortaya çıkarmak için yapılır.

Örneğin: Geçici hesaplarda bekleyen bakiyelerin niteliklerinin ayrıntılı olarak yazılmaması nedeniyle yapılan tahsilat ve ödemelerde hile , hata ve yolsuzluklar yapılabilir. Bu hesapların nitelikleri ayrıntılı olarak yazılması ve en kısa sürede kapatılması gerekir.

Faaliyet Teftişi: Banka birimlerinin , kendilerine sağlanan sermaye ve diğer kaynakları kuruluş amaçlarını sağlamada ne derecede etkin kullandıklarını, ekonomik ve sosyal gereklere uygun olarak karlılık ve verimlilik ilkeleri doğrultusunda çalışıp çalışmadıklarını tespit etmek, rastlanılan olumsuzlukları düzeltici ve gelecekte izlenmesi gerekli yol konusunda önerilerde bulunmak amacıyla yapılır.

Faaliyet teftişlerinde teftiş edilen birim bir bütün olarak ele alınır. O günkü ve geçmişteki faaliyetlerde mevcut personel, plasman ve teknik donanın gibi imkanların kurumun amaçlarını gerçekleştirmede ne derece isabetle ve ustalıkla kullanılmış olduğu araştırılır.

Faaliyet konuları analiz edilerek başarılı ve başarısız olanlar ayrı ayrı belirtilir. Başarısızlıkların nedenleri gösterilir. Gelecekte izlenmesi gereken yol konusunda, gerekçeleri de gösterilmek suretiyle önerilende bulunulur. Bütün bunlar yapılırken bölgenin imkanları, potansiyeli hakkında gerekli bilgiler de verilir. Faaliyet teftişi Başkanlığın talimatı üzerine yapılır.

Örneğin: Bölgedeki kurum ve kuruluşlarla yeterince diyalog kurulamaması nedeniyle, bu kurum ve kuruluşların mevduatlarının bankaya aktarılamaması ve kredi verilememesi nedeniyle bankanın kredi dönüşünden elde edeceği gelirin elde edilememesi sonucunu doğuracaktır.

Soruşturma: Her hangi bir konuyu soruşturulması , ilgililerin ifadelerine ve bilgilerine başvurulması bankanın kayıt ve belgelerinin incelenmesi, banka dışındaki kurumlardan aydınlatıcı nitelikte doküman elde edilmesi, istihbarat yapılması ve ilgili personelden savunma alınması suretiyle yürütülür.

Soruşturmalar , ilgili kişilerin tutum ve eylemlerinin niteliğine göre idari soruşturma ve kanuni soruşturma olarak ikiye ayrılır.

Banka personelinin mevzuat hükümlerine aykırı, disiplin suçu niteliğinden tutum ve eylemlerine ilişkin araştırma yapılmasına idari soruşturma denir. Kanuni soruşturma , banka personelinin TCK veya diğer kanunlara göre suç sayılan tutum ve eylemleri ile üçüncü kişilerin bankaya yönelik eylemlerine ilişkin olarak araştırma yapılmasına denir.

2.1.8. Raporlama

Müfettiş ve müfettiş yardımcıları çalışmalarının sonuçlarını, işin niteliğine göre hazırladıkları raporlarla Başkanlığa gönderirler. Düzenlenen rapor çeşitleri şunlardır:

- Cevaplı Teftiş Raporu
- Cevaplı Faaliyet Raporu
- Cevapsız Teftiş Raporu
- Gizli Teftiş Raporu
- İnceleme raporu
- Soruşturma raporu

Cevaplı Teftiş raporu: Müfettişler teftiş sonunda tespit ettikleri eksik ve hatalı bulunan, mevzuata aykırı olan, ilgili birimlerce düzeltilmesi gereken işlemler, kayıt veya hesaplar için cevaplı teftiş raporu düzenlerler. Teftiş edilen banka birimi, cevaplandırılmak üzere kendilerine bırakılan raporları, en geç bir hafta içinde cevaplandırmak zorundadır.

Cevaplı Faaliyet Raporu: Banka birimlerinin kendilerine sağlanan sermaye ve diğer kaynakları kuruluş amaçlarını sağlamada ne derecede etkin kullandıklarını, ekonomik ve sosyal gereklere uygun olarak karlılık ve verimlilik ilkeleri doğrultusunda çalışıp çalışmadıklarını tespit etmek, rastlanılan olumsuzlukları düzeltici ve gelecekte izlenmesi gerekli yol konusunda önerilerde bulunmak amacıyla yapılan teftiş sonuçları, Cevaplı Faaliyet Raporları ile bildirilir.

Teftiş edilen Banka birimi, raporları en geç bir hafta içinde cevaplamak zorundadır.

Bütün cevaplı teftiş raporları ve faaliyet raporları 4 nüsha olarak düzenlerin 2 nüsha başkanlığa gönderilir. Bir nüsha teftiş edilen birimde bırakılır. Bir nüsha müfettişte kalır.

Raporların "müfettişin görüş ve tenkitleri " bölümünü oluşturan sayfaları ile "müfettişin tamamlayıcı açıklamaları " bölümünün yazıldığı sayfaların altı müfettişlik mührü ile mühürlenir, tamamlayıcı açıklamaların son sayfasının altına yazıldığı yer ve tarih belirtilerek imzalanır.

Raporların müfettişin görüş ve tenkitleri bölümünün son sayfasının altına "Bu rapor sayfadan ve maddeden ibarettir." Şeklinde bitiş cümlesi eklenir. Yazıldığı yer ve tarih belirtilerek müfettişlik unvanı ile birlikte ad ve soyad yazılır, ismin tam altına gelecek şekilde müfettişlik mührü basılır ve imza atılır.

Cevapsız Teftiş Raporu (Basit Rapor) : Bankanın birimlerinin teftişi sırasında rastlanılan, ancak, teftiş edilenlerce bilinmesi istenmeyen konularla, sözü edilen birim ve kuruluşların çalışmaları, işlemleri ve hesapları ile personeline ilişkin olarak yapılan, nitelik bakımından inceleme raporu düzenlenmesini gerektirmeyen özel araştırmalar, Cevapsız Teftiş Raporları ile bildirilir.

Bu raporlar, üç nüsha olarak düzenlenir. İki nüshası Başkanlığa gönderilir, bir nüshası da müfettişte kalır . Raporun her sayfası imzalanır ve mühürlenir.

Gizli Teftiş Raporu: Teftiş edilen Banka birimlerinde çalışan personel hakkında, Müfettişlerin görüş ve kanaatini belirttiği, uygun ve gerekli görmeleri halinde personelin ödüllendirilmelerini teklif ettikleri raporlardır.

Gizli Teftiş Raporları, her personel için ayrı olarak düzenlenir. Bu rapor düzenlenirken Personelin genel durum ve davranışları genel çalışma durumu ve yeteneği, göreve devam ve bağlılığı, mesleki bilgisi ve iş hakimiyeti gibi konularda 100 tam not olarak değerlendirilir. Notlar gizli teftiş raporunun verilen not bölümüne yazılır. Bu notların aritmetik ortalaması alınarak değerlendirme notu kaydedilir.

Değerlendirme notu , 59 ve aşağı olanlar için görüşün oluşmasını etki eden hususlara ait bilgi ve belge örnekleri rapora eklenir.

Inceleme Raporu: Banka ve bankanın denetimle yetkili veya görevli olduğu kuruluşların çalışmalarına ilişkin olarak ya da uygun görülecek konular için yurt içinde ve yurt dışında araştırmalarda bulunulması; sözü edilen yerlerde çalışan personelin soruşturmayı gerektirmeyen tutum ve eylemlerine ilişkin araştırma yapılması durumunda düzenlenir.

Inceleme raporları ; Başlangıç , tespit değerlendirmeler, sonuç bölümlerinden oluşur. Müfettiş tarafından uygun görülmesi halinde, bu bölümlere ek olarak müfettişin görüş ve önerileri bölümü eklenir.

Soruşturma Raporu: Banka birimlerinde çalışan personelin veya üçüncü bir kişinin mevzuat hükümlerine aykırı, kanuni veya disiplin suçu niteliğindeki eylemlerine ilişkin olarak soruşturma yapılması durumunda düzenlenir.

Kanuni ve idari soruşturma raporu olmak üzere iki türdür.

Kanuni soruşturma raporu: bankada çalışan personelin veya üçüncü bir kişinin bankaya karşı Türk Ceza Kanununa veya diğer bir Kanun hükümlerine göre suç sayılan eylemlerine ilişkin olarak yapılan soruşturma sonucunda düzenlenir.

Başkanlığa önceden bilgi verilmek ve görüş alınmak kaydıyla, suçun türü, hangi kanunla ilgili bulunduğu,, tespit edilmiş ise kim tarafından ne şekilde işlendiği hususları, sanığın varsa sorgusu ve diğer belgelerle birlikte, bir yazı veya kanuni soruşturma raporuyla doğrudan Cumhuriyet Savcılığına intikal ettirilebilir.

Kanuni soruşturma raporları başlangıç , tespit değerlendirmeler, sonuç bölümlerinden oluşur. Müfettiş tarafından uygun görülmesi halinde, bu bölümlere ek olarak müfettişin görüş ve önerileri bölümü eklenir. Raporların başlangıç bölümüne sırası ile inceleme / soruşturma numarası , talimat mektubunun tarih ve numarası, ihbar / şikayet eden, suç konusu ve suçu sabit görülen başlıkların açılması gerekir. Kanuni soruşturma raporlarında müfettişin görüş ve önerileri bölümü hiçbir gerekçeyle açılmaz.

İdari soruşturma raporu: Banka personelinin, mevzuat hükümlerine aykırı, disiplin suçu niteliğindeki eylemlerine ilişkin olarak yapılan soruşturma sonucunda düzenlenir.

Müfettişler tarafından Başkanlığa gönderilen teftiş ve inceleme raporları, incelenir ve eksikleri varsa tamamlattırılarak Genel müdürlüğün ilgili birimlerine gönderilir. Genel Müdürlük birimi, teftiş ve inceleme raporları üzerine en geç üç ay içinde ilgili şubelere gerekli talimatı verir. Birim, bu talimatın iki nüshasını bir yazı ekinde Başkanlığa göndermek suretiyle bilgi verir.

İdari soruşturma raporlarının başlangıç bölümüne başkanlığın müfettişe muhatap, inceleme / soruşturma emri ile ilgili talimat mektubunda belirtilen inceleme / soruşturma numarası yazılır. Bunu Başlangıç , tespit değerlendirmeler, sonuç bölümleri takip eder. Müfettiş tarafından uygun görülmesi halinde, bu bölümlere ek olarak müfettişin görüş ve önerileri bölümü eklenir. Daha sonra sırası ile talimat mektubunun tarih ve numarası , ihbar / şikayet eden , ihbar / şikayet edilen , suç konusu ve suçu sabit görülen başlıkları açılır.

Tespit ve değerlendirmeler bölümünde suçun niteliği, ihbarın ne şekilde ele alındığı, ileri sürülen ihbarlar ve deliller belirtilir. Daha sonra sanığın ifadesinin açıklanmasına ve analizine geçilir. Bu bölüm raporun temelini oluşturur. Sonuç bölümünde ise sanığın suçlandığı hareketin oluşup oluşmadığı yönünde tespit ve değerlendirmeler bölümünde varılan sonuç, bu bölümde de gerekçe esas olarak alınır.

Müfettişler tarafından Başkanlığa gönderilen idari ve kanuni soruşturma raporları, Başkanlık görüşü de eklenerek tamamlandıktan sonra personelin mali sorumluluklarını içermeyen, uyarma ve kınama cezasını gerektiren hallerle ilgili

İdari Soruşturma Raporları ile Kanuni Soruşturma Raporları Disiplin Kurulu Başkanlığına gönderilir.

2.2. İç Kontrol Daire Başkanlığı

2.2.1. İç Kontrol Daire Başkanlığı' nın Kuruluşu ve Görevleri

İç Kontrol Daire Başkanlığı, Bir Başkan , yeterli sayıda yönetmen , yönetmen yardımcısı, uzman, uzman yardımcısı ve büro personelinden oluşur. Bankanın birim ve şubelerinde iç kontrol görevini yürüten elemanlar da başkanlığını bağlı olarak görev yaparlar.¹⁰²

İç Kontrol Daire Başkanlığı bankanın organizasyon şemasında belirtilen yapı içerisinde "risk yönetimi ve iç denetim" grubundan sorumlu yönetim kurulu üyesine bağlıdır.

Başkanlığın görevleri şunlardır:

- Bankada etkin bir iç denetim sistemi kurmak ve işletmek , oluşturulan sistemin yeterlilik ve etkinliğini sürekli şekilde gözden geçirmek değerlendirmek ve bankada yürütülen iç kontrol faaliyetlerinde bütünlüğü sağlamak,
- Banka işlem ve faaliyetlerinin mevzuata , BDDK 'ca belirlenen standartlara ve bankanın kendi politika ve yöntemlerine, etik kurullara uygunluğunu denetlemek,
- Denetleme faaliyetleri ile ilgili olarak, BDDK tarafından istenen raporlama ve diğer bilgileri ilgili kuruma intikal ettirmek,
- Denetimin etkinliği arttırmak üzere , bütün banka işlemlerinin belirli kurallara bağlanmasını ve standardize edilmesini sağlamak,
- Bankanın bilişim sistemleri ve elektronik bankacılık hizmetleri de dahil olmak üzere , yönetim ve mali bilgi sistemlerinin gözden geçirmek , genel ve uygulamaya yönelik denetimlerini yapmak suretiyle sistemin sürekliliğini ve güvenilirliğini sağlamak,
- Bankanın muhasebe kayıtları ile mali tablolarının doğruluğunu incelemek ve güvenilirliğini denetlemek,

¹⁰² İç Kontrol Daire Başkanlığı Yönetmeliği.

- Bankaya ait para ve menkul kıymetler gibi finansal varlıklar da dahil olmak üzere, maddi varlıklara erişilebilmesine, bunların kullanımına ve saklanmasına yönelik kurarlara ve sınırlamalara uygunluğu denetlemek,
- İşlem ve faaliyetlere Genel Müdürlükçe belirlenen genel yada özel risk sınırlarını uyulup uyulmadığını incelemek ve limit aşımalarını izlemek,
- Denetim faaliyetleri ile ilgili denetim planları ve raporları hazırlamak , denetim sonuçlarını değerlendirmek, bu sonuç ve değerlendirmeleri gerektiğinde üst yönetime , denetim komitesine yönetim kuruluna intikal ettirmek,
- Bankanın her düzeyinde iç kontrol kültürünün oluşması için gerekli önlemleri almak ve uygulamak.

2.2.2. İç Kontrol Daire Başkanı İle Yönetmenlerin Görev ve Yetkileri

Başkan, Yönetim Kurulu kararıyla atanır ve iç denetim elemanı sıfatı ve yetkilerini de taşır. Başkanın başlıca görev ve yetkileri şunlardır:

- Birimi yönetmek, iç kontrol görevini yürüten elemanların çalışmalarını düzenlemek ve denetlemek,
- İç kontrol faaliyetinin yürütülmesi sürecinde, iç kontrol elemanları ile Banka personeli arasında eşgüdümü sağlamak,
- İç kontrol elemanlarınca suç unsuru ve banka zararı olması nedeniyle acil kaydıyla bildirilen hususları Teftiş Kurulu Başkanlığı'na intikal ettirmek,
- İç kontrol elemanlarından gelen raporları değerlendirmek,
- Raporlar üzerine şubeler ve Genel müdürlük birimlerince alınan önlemleri ve yapılan işlemleri takip etmek.
- İç kontrol sistemine ilişkin olarak, müfettişler tarafından tespit edilen hususları değerlendirmek ve gerekli tedbirleri almak,
- Bankadaki iç kontrol sisteminin, Bankanın hedef ve politikalarının yanı sıra, yasal düzenlemeler ve uluslararası normlara uygun biçimde tesis edilmesini sağlamak.

Yönetmenler, başkanlığın görevlerinin yerine getirilmesinde, yapacağı düzenleme ve vereceği talimat doğrultusunda başkana yardımcı olmakla yükümlüdürler.

Yönetmenler, görevleri bakımından Başkana karşı sorumludurlar.

2.2.3. İç kontrol Elemanlarının Görev ve Yetkileri

İç kontrol elemanı, Banka faaliyetlerine yönelik olarak sürekli izleme, inceleme ve kontrol yapan, Yönetim Kurulu tarafından yetkilendirilmiş müfettişler dışındaki Banka personelidir.

Bu elemanlar, denetledikleri birim veya şubeden bağımsız ve doğrudan iç kontrol merkezine bağlı olarak çalışırlar, şube veya birimde herhangi bir servis veya yöneticiye bağlı çalışmaları söz konusu değildir.

İç kontrol elemanlarının soruşturma yapma yetkileri yoktur. Denetimleri sırasında ortaya çıkan soruşturma konusunu derhal İç kontrol Daire Başkanlığı'na intikal ettirirler.

Bu elemanlar hiçbir gerekçe ile bankacılık ve diğer finansal hizmetlerin verilmesinde çalıştırılmazlar.

İç kontrol elemanları denetledikleri birim veya şubenin, faaliyet alanına giren işlemlerinin, başta yasal düzenlemeler olmak üzere, Banka mevzuatına, Bankanın yararlarına ve Banka yönetiminin hedef ve politikalarına uygun olup olmadığını kontrol eder ve izler. Bankanın yönetici ve diğer çalışanlarıyla birlikte, karşılaşılabilecek risklerin asgariye indirilmesi suretiyle, Kuruma değer katmanın temel ve ortak amaç olduğunu göz önünde tutarak çalışmalıdır.

İç kontrol elemanları;

- Görevleriyle ilgili olarak tespit edilen hususları, bağlı bulunulan grup başkan ve son olarak Başkanlığa rapor etmek,
- Mevzuatın uygulanmasından doğan sonuçlar üzerinde inceleme yapmak, görülecek yanlışlık veya eksikliklerin giderilmesi ve düzeltilmesi yollarını araştırmak,

- Bankada standartların yerine getirilip getirilmediğini, kurallara ve sınırlamalara uyulup uyulmadığını belirlenen noktalarda kontrol ederek, tespitlerini İç Kontrol Merkezine bildirmekle yükümlüdürler.

2.2.4. Bankada İç Kontrol Uygulaması

Bankanın yeniden yapılanma sürecinde uygulamaya konulan organizasyon yapısında; Pazarlama, Şube Dışı Kar Merkezleri, Destek Hizmetleri, Mali Kontrol Planlama ve Krediler ile Risk Yönetimi ve İç denetim fonksiyonları birbirinden ayrılarak, "İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemi"nin mantığına uygun ve organizasyon yapısından kaynaklanan otokontrol sisteminin uygulandığı bir yapı oluşturulmuş ve ilgili 4389 sayılı Bankalar kanunu ve BDDK'nun Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında çıkarılan yönetmelikle getirilen yükümlülüklerle ilişkin çalışmalara başlanmıştır.

Bu kapsamda ve Bankanın organizasyon yapısına uygun olarak "Risk Yönetimi ve İç Denetim" grubu içinde; iç kontrol faaliyetlerinin tasarımı, idaresi ve eşgüdümü amacıyla İç Kontrol Daire Başkanlığı oluşturulmuş ve görev yönetmeliği Yönetim Kurulu'nun 17.07.201 tarihli onayıyla yürürlüğe girmiştir.

İç kontrol konusunda bankada yapılan işlerin BDDK 'ya raporlanması işlemi tamamlanmış, iç kontrol elemanlarının seçimi yapılarak eğitime başlanmıştır.

İç kontrol yönetmeliği çıkarılmış ve iç kontrol noktaları tespit edilmiştir.

(Ek: 3)

İç Kontrol şube ve birimlerde bağımsız bir birim olarak çalışacaktır. Ek: 4-5-6-7) deki organizasyon şemalarında çeşitli büyüklükte şubelerdeki iç kontrol bölümünün yeri gösterilmektedir.

İç kontrol elemanları, her türlü görev ve emirlerini Başkanlıktan alırlar. Göreve ait çalışmalarının sonucunu Başkanlığa veya Başkanlıkça belirlenecek esaslar doğrultusunda, grup başkanına bildirirler.

Merkez şubelerde grup başkanı olarak görevlendirilen iç kontrol elemanı, merkezdeki ve bağlı şubelerdeki iç kontrol elemanlarının koordinasyon ve yönetiminden sorumludur.

Genel Müdürlük ve merkez şubelerdeki iç kontrol elemanları doğrudan İç Kontrol Daire Başkanlığına bağlı olarak çalışırlar. (Ek: 8-9) İzin, sicil ve performans değerlendirmeleri yönünden Başkanlığa bağlıdırlar. Hazırladıkları raporlar gereği yapılmak üzere şubenin kontrol bölüm müdürü veya kontrol yönetmenine verilir. Sonuçları ise İç kontrol merkezine gönderilir.

Bağlı şubelerdeki iç kontrol elemanları ise Merkez şube iç kontrol merkezine bağlı olarak çalışırlar. (Ek: 10)

İç kontrol elemanları, düzenledikleri raporları, merkez şubelerde ilgili bölüm müdürüne, bağlı şubelerde ise ilgili yönetmene imza karşılığı verirler.

2.2.5. Raporlama

İç kontrol elemanları, çalışmalarının sonuçlarını işin niteliğine göre;

- Standart Bilgi Formu,
- Risk Uyarı Raporu ile tespit ederler.

Raporlar, denetlenen birim veya şubenin Kontrol Bölüm Müdürü veya Kontrol Yönetmenine gereği yapılmak üzere verilir, sonuçları Başkanlıkça belirlenen prosedürlere uygun olarak, bağlı bulunulan grup başkanı veya İç Kontrol Merkezine gönderilir. (Ek: 11)

Standart Bilgi Formu: Mevzuatta yer alıp, şubece uygulanmayan ancak herhangi bir zarar yaratmamakla beraber, risk yaratabilecek nitelikteki şekli unsurlara ilişkin eksikliklerden, şube yöneticilerini ve diğer personeli bilgilendirmek amacıyla düzenlenen standart nitelikteki formdur. (Ek: 12)

Bu formda daha çok imza, mühür, kimlik bilgileri, tarih vb. unsurların yanı sıra, geriye dönük olarak düzeltilmesi mümkün ve gerekli olmayan hata ve eksikliklere ilişkin tespitler yer alır. Şube veya birimden düzeltme ve cevap talep edilmez. Denetlenen birim veya şube yöneticisi bu formda yer alan eksikliklere dayalı olarak, elemanların bilgilendirilmesini ve uyarılmasını sağlar.

Bu form iki nüsha düzenlenir. Biri şube, diğeri de iç denetim elemanı tarafından saklanır.

Risk Uyarı Raporu: Şube veya birimin, yasal düzenlemelere veya banka mevzuatına aykırı olup, zarar doğuran veya zarar riski yaratan eksik veya hatalı işlemlerin belirtildiği formdur. (Ek: 13)

Bu raporda, eksik ve hatalı işlem hiçbir tereddüde meydan vermeyecek şekilde bütün ayrıntılarıyla belirtilir ve işlemin niteliğine göre, bir hafta içinde düzeltilerek sonucun bildirilmesi istenir.

Bu raporlar üç nüsha düzenlenir. Bir nüshası birim ve şube yetkililerince imzalanır e iç kontrol elemanına iade edilir. İç kontrol elemanı bu nüshayı takip amacıyla dosyasında saklar. Diğer iki nüsha ise şubece alınıp, her ikisine de şube cevabı veya düzeltmeye ilişkin açıklama yazıldıktan sonra , iç kontrol elemanının imzası alınarak bir nüsha şube dosyasına takılır, ikinci nüsha ise cevap niteliğinde olmak üzere iç kontrol elemanına verilir.

Denetlenen birim veya şubeler, tespit edilen hatalı işlemi süresi içerisinde düzeltip düzeltmediklerini raporun ilgili bölümüne kaydederler. Hatalı işlem düzeltilmemiş ise, bunun nedenleri de bu bölümde belirtilir.

Bu raporda düzeltilmesi istenilen hatalı işlem düzeltilmemiş ise, bir yazı ekinde bir örneği bağlı bulunulan grup başkanına gönderilir, grup başkanı merkez şube yetkililerine bağlı şubedeki bu hatayı yine aynı usulle raporlar ve sonucun kendisine bildirilmesini ister, hatalı işlem düzeltilmemiş ise Başkanlığa rapor eder.

Başkanlığa gönderilen iç kontrol raporları, Genel Müdürlüğün ilgili birimlerine verilir. Genel Müdürlük birimi, raporlar üzerine şubelere gerekli talimatı verir. Birim, bu talimatın iki nüshasını bir yazı ekinde Başkanlığa göndermek suretiyle bilgi verir.

Bunların bir nüshası, Başkanlıkça iç kontrol elemanına gönderilir.

SONUÇ

Uygulama yaptığımız bankada iç denetim faaliyetleri son zamanlara kadar teftiş uygulamaları olarak sürdürülmekteydi.

Yeni bir yapılanma süreci içinde bulunan bankada Uluslararası denetim kurumlarının prensipleriyle ve BDDK yönetmeliği ile uyuşan bir iç kontrol sistemi kurulmaya başlanmıştır.

Bu sistemin kurulmasının BDDK yönetmeliği tarafından getirilen bir zorunluluk olmasının yanında son yıllarda Türk bankacılık sektöründeki hızlı gelişmelere paralel olarak risklerin anında tespit edilip, kontrol altına alınması gereğine duyulan gereksinmedir.

Teftiş uygulamaları bankanın birimlerinde belirli aralıklarla, genellikle iki-üç yılda bir yapıldığından denetim açısından çok etkin değildir. Bankacılık sektörü statik bir ortamdaki dinamik bir ortama geçmiştir. Teftişte riskin anında tespit edilmesi mümkün değildir. Bu şekilde ancak riske sebep olan sorumlular tespit edilebilir ve çoğu zamanda zararı karşılamanın olanağı kalmamıştır. Bu olumsuzluk ancak bankanın tüm faaliyetlerinin sürekli izlenmesiyle, bağımsız değerlendirilmesi amacıyla denetim ve raporlama işlevinin güncelliğe kavuşturulacağı bir iç kontrol sistemiyle giderilebilir.

Bankada, 17.07.2001 tarihinde İç Kontrol Daire Başkanlığı kurulmuştur. Başkanlığın bu konudaki öncelikli hedefleri yürütme fonksiyonu ile denetim fonksiyonu arasındaki ilişkiyi güçlendirmek, risklerin önlenmesine yönelik tedbirlerin alınması, banka işlemlerini standardize ederek kurumsal kültürü oluşturmaktır.

Bu amaçla iç kontrol elemanlarının seçimi ve ataması yapılmış, iç kontrol yönetmeliği ve iç kontrol kılavuzu çıkarılmıştır. Bankada Basel Komite ve İç Denetim Enstitüsü gibi uluslararası kuruluşların yayınlarının takibi yapılarak, iç denetim standartlarının banka personeline benimsetilmesi çalışmaları devam etmektedir.

İç Kontrol Daire Başkanlığı iç denetim için kontrol alanlarını belirlemiş, standartları saptamıştır. Bu özellik iç denetimin, teftiş sisteminden farklı bir noktasını oluşturmaktadır. Çünkü bankanın teftiş sisteminde henüz böyle bir standartlaşmaya gidilmemiştir. Bu özellik teftiş sisteminin bir eksikliğidir.

Bankada teftiş kurulu ve iç kontrol uygulamaları birbirinden bağımsızdır. İç kontrol sürecinin etkinliği ve bu sürece ilişkin politikalara ve uygulama usullerine uyulup uyulmadığının izlenmesi görevi teftiş kuruluna aittir.

İç Kontrol uygulamaları bankada uluslararası denetim standartları ve BBDK yönetmeliğiyle uyuşmaktadır.

EKLER

- EK-1: BANKALARIN İÇ DENETİM VE RİSK YÖNETİMİ SİSTEMLERİ HAKKINDA YÖNETMELİK
- EK-2: BANKA ORGANİZASYON ŞEMASI
- EK-3: KONTROL NOKTALARI
- EK-4: BÜYÜK ÖLÇEKLİ BAĞLI ŞUBE ORGANİZASYON ŞEMASI
- EK-5: KURUMSAL ŞUBE ORGANİZASYON ŞEMASI
- EK-6: KÜÇÜK ÖLÇEKLİ MERKEZ ŞUBE ORGANİZASYON ŞEMASI
- EK-7: BÜYÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ MERKEZ ŞUBE ORGANİZASYON ŞEMASI
- EK-8: GENEL MÜDÜRLÜK BİRİMLERİNDE İÇ KONTROLÜN FONKSİYONEL VE İDARİ İLİŞKİSİ
- EK-9: MERKEZ ŞUBELERDE İÇ KONTROLÜN FONKSİYONEL VE İDARİ İLİŞKİSİ
- EK-10: BAĞLI ŞUBELERDE İÇ KONTROLÜN FONKSİYONEL VE İDARİ İLİŞKİSİ.
- EK-11: İÇ KONTROL RAPORLAMA PROSEDÜRÜ GENEL MÜDÜRLÜK BİRİMLERİ
- EK-12: İÇ KONTROL RAPORLAMA PROSEDÜRÜ (MERKEZ ŞUBELER)
- EK-13: İÇ KONTROL RAPORLAMA PROSEDÜRÜ (BAĞLI ŞUBELER)
- EK-14: İÇ KONTROL STANDART BİLDİRİM FORMU
- EK-15: İÇ KONTROL RİSK UYARI RAPORU

Yönetmelikler

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulundan :

Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi

Sistemleri Hakkında Yönetmelik

BİRİNCİ KISIM

Genel Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Hukuki Dayanak ve Tanımlar

Amaç, Kapsam ve Hukuki Dayanak

Madde 1 — Bu Yönetmelik, bankaların, karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemeyi amaçlamaktadır.

Bu Yönetmelikte geçen "banka" tabiri, 4389 sayılı Bankalar Kanununda geçen ve banka adı altında Türkiye'de kurulan kuruluşlar ile yurtdışında kurulu bankaların Türkiye'deki şubelerini ve özel finans kurumlarını kapsar.

Bu Yönetmelik 4389 sayılı Bankalar Kanununun 9 uncu maddesinin 4 numaralı fıkrasına dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 2 — Bu Yönetmelikte geçen;

Kurul: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunu;

Kurum: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunu;

İç kontrol işlevi: Banka faaliyetlerinin, yönetim stratejisi ve politikalarına uygun olarak düzenli, verimli ve etkin bir şekilde mevcut mevzuat ve kurallar çerçevesinde yürütülmesini, hesap ve kayıt düzeninin bütünlüğünü ve güvenilirliğini, veri sistemindeki bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini sağlamak amacıyla, banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetimi tarafından tesis edilen yönetim tarzı ve organizasyon yapısı kapsamında yürütülen ve her seviyedeki personel tarafından uyulması ve uygulanması gereken kontrol faaliyetlerinin tümünü;

İç kontrol sistemi: Bankanın tüm faaliyetlerinin, belirlenen politika, yöntem, uygulama talimatları ve limitlere uygun olarak, yönetim kademelerince yürütülmesini sağlamak amacıyla, iç kontrol elemanları tarafından yerine getirilen, bir sistem içinde izlemeyi, bağımsız değerlendirmeyi, yönetim kademelerine eş anlı rapor etmeyi içeren finansal, operasyonel ve diğer kontrol sistemlerinin tümünü;

Teftiş sistemi: Bankanın günlük faaliyetlerinden bağımsız, yönetimin ihtiyaçları ve bankanın yapısına göre finansal faaliyet ve uygunluk denetimleri şeklinde, iç kontrol işlevi kapsamında bağımsız bir biçimde, müfettişlerce gerçekleştirilen, iç kontrol sistemi ile risk yönetim sisteminin işleyişi başta olmak üzere bankanın tüm faaliyetlerini ve birimlerini kapsayan ve bu alanlara ilişkin değerlendirme yapılmasını sağlayan, değerlendirmelerde kullanılan kanıt ve bulguların raporlama, izleme ve inceleme sonucunda elde edildiği sistematik denetim sürecini;

İç denetim sistemi: İç kontrol sistemi ile teftiş sisteminden oluşan bütünleştirilmiş süreci;

Risk yönetim sistemi: Yönetim kurulunun, bankanın gelecekteki nakit akımlarının ihtiva ettiği risk-getiri yapısını, buna bağlı olarak faaliyetlerin niteliğini ve düzeyini izlemek, kontrol altında tutmak ve gerektiğinde değiştirmek amacıyla uygulamaya koyduğu standart belirleme, bilgilendirme, standartlara uygunluğu tespit etme, karar alma ve uygulama sürecine ilişkin mekanizmaların tümünü;

Üst düzey yönetimi: Banka genel müdür ve genel müdür yardımcıları ile birinci derece imza yetkisine sahip diğer icra birimlerinin yöneticilerini;

Müfettiş: Bankalar Kanununun 9 uncu maddesinin 4 üncü fıkrası hükmüne istinaden, banka yönetim kurulundan veya yönetim kurulunun görevlendirdiği genel müdürlük makamından aldığı yetkiye dayanarak banka işlemlerinin bankacılık mevzuatı ile bankaların iç mevzuatına uygunluğunu denetleyen banka elemanını;

İç kontrol merkezi: Bankanın iç kontrol faaliyetlerini tasarlayan idare eden ve eşgüdümünü sağlayan yapılanmayı;

İç kontrol elemanı: Faaliyetlere yönelik olarak sürekli izleme, inceleme ve kontrol yapmak üzere banka yönetimi tarafından yetkilendirilmiş, müfettişler dışındaki banka personelini;

Risk yönetimi grubu: Bankanın maruz bulunduğu risklerin sistemli yönetilmesi amacıyla oluşturulan; üst düzey risk komitesini, banka risk komitesini ve merkezi veya merkezi olmayan yapıdaki münferit faaliyet birimlerine ilişkin risk yönetimi komitelerini ihtiva eden teşkilatın tümünü;

Aktif/pasif yönetimi komitesi: Yönetim kurulu tarafından, banka varlık ve yükümlülüklerinin yönetimi ile bu kapsamda fon hareketlerine ilişkin politikaları belirlemek, banka bilançosunun yönetilmesi için ilgili birimlerce icra edilecek kararları almak ve uygulamaları izlemekle görevlendirilen komiteyi;

Risk yönetimi elemanları: Risk yönetimi komitelerinde bankanın maruz kaldığı risklerin belirli ölçüler, sayısal ve analitik teknikler kullanmak suretiyle tanımlanması, tespit edilmesi, değerlendirilmesi gibi hususlarda görev alan; yönetim kurulunca belirlenecek usul ve esaslara göre iç kontrol elemanları ile eşgüdüm içinde çalışan, risk yönetimi bilgi ve deneyimine sahip personeli;

Risk: Bir işleme ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın vuku bulması nedeniyle ekonomik faydanın azalması ihtimalini;

Kontrol edilebilir riskler: Risk azaltıcı tekniklerin kullanılması veya riski doğuracak işlemlere ilişkin limitler uygulanması suretiyle bankanın zarara uğrama ihtimalinin azaltılmasının mümkün olduğu riskleri;

Kontrol edilemeyen riskler: Kontrol edilebilir risklerin, zaman içinde değişebilirliğine bağlı olarak, herhangi bir risk ölçme ve azaltma tekniği kullanmak veya limit uygulamak suretiyle gerçekleşme olasılığı önceden tahmin edilemeyen ve ortaya çıktığı anda gerçekleşen zarar riskini;

Bankanın kontrol ettiği iştirakler: Bir bankanın, bankacılık mevzuatına göre yürürlükte bulunan konsolide mali tablolarla ilgili düzenlemelerde yer alan, üzerlerinde kontrol etme gücüne sahip olduğu kuruluşları;

ifade eder.

Sistem Kurma Zorunluluğu

Madde 3 — Bankalar, bünyelerinde, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, değişen koşullara cevap verebilecek nitelik, yeterlilik ve etkinlikte, bu Yönetmelik hükümlerine uygun iç denetim ve risk yönetim sistemlerini kurmak, idame ettirmek ve geliştirmek zorundadırlar.

İKİNCİ BÖLÜM

İç Kontrol İşlevi

İç Kontrol İşlevinin Etkinliğini Belirleyen Unsurlar

Madde 4 — Bankalar iç kontrol işlevini etkin bir şekilde yerine getirmek amacıyla, asgari olarak,

- a) Karar alma sürecine ilişkin usul ve esasları,
- b) Risk yönetimi kapsam ve uygulaması,
- c) Risklerle ilgili limit ve standartları belirleme ve uygulama süreçleri,
- d) Bilgi işlem altyapısı üzerinde oluşturulacak kontroller,
- e) Finansal ve yönetsel raporlama,
- f) Personel politikası,
- g) Sorumlulukların belirlenmesi,
- h) Denetim ve kurallara riayet,
- i) Usulsüz işlemlerin önlenmesi

hususlarında yazılı iç kuralları bu Yönetmelik hükümlerine uygun olarak tesis etmek ve uygulamak zorundadırlar.

Bankalar, bünyelerinde, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, değişen koşullara cevap verebilecek nitelik, yeterlilik ve etkinlikte, bu Yönetmelik hükümlerine uygun iç denetim ve risk yönetim sistemi kurmak, idame ettirmek ve geliştirmek zorundadırlar.

İç Kontrol İşlevini Yürütecek Temel Birimler

Madde 5 — İç kontrol işlevi kapsamındaki faaliyetler, yönetim kurulu, üst düzey yönetim ve bankanın her seviyedeki personeli ile teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubu tarafından yürütülür. Yönetim kurulu, bu birimlerin, görevlerini bankanın temel faaliyetlerinden bağımsız olarak ve objektif bir şekilde yerine getirmeleri için gerekli tüm tedbirleri almakla veya alınmasını sağlamakla yükümlüdür.

İç denetim ve risk yönetimi düzenlemeleri, bu birimlerin idari bakımdan birbirlerinden bağımsız, iç kontrol işlevi kapsamında banka yönetim kuruluna ve üst düzey yönetimine karşı ayrı ayrı sorumlu olmalarını sağlayacak şekilde yapılır.

Teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve risk yönetim grubunun yetki ve sorumluluk alanları, eleman sayısı ve bunların aralarındaki işbirliği, yönetim kurulunca belirlenir.

Bu Yönetmelik hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla her banka, kendi faaliyetlerinin kapsamını ve yapısal özelliklerini de dikkate alarak iç denetim sistemi ile risk kontrol ve yönetim sisteminin teşkilat yapısını ve işbirliği usullerini geliştirir.

Yönetim Kurulunun İç Kontrol İşlevinin Gerçekleştirilmesindeki Görev ve Sorumluluğu

Madde 6 — Yönetim kurulu, bankanın kontrol faaliyetlerine ilişkin önemli strateji ve politikaları oluşturarak, onaylar, uygulanmasını dönemsel olarak inceler ve bankanın bünyesinde kurumsal yapıya uygun ve etkin bir iç denetim sistemi ile risk yönetim sisteminin kurulması ve sürdürülmesi hususunda gerekli tedbirleri alır.

Yönetim kurulu, Yönetmelikte belirtilen esaslara uygun olarak bankanın genel yönetim yapısında iç denetim ve risk yönetim sistemlerine açıkça yer verir; bu sistemlerin idari yapısına, personelin teminine, kalitenin sağlanmasına ilişkin esas ve usulleri belirler.

Yönetim kurulu, banka üst düzey yönetiminin, teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubu yetkililerinin ve bankanın bağımsız dış denetimini yapan kuruluşun bankanın iç denetim sistemine ya da iç kontrol sürecine ilişkin değerlendirmelerini düzenli olarak incelemek, bankanın bağımsız denetim kuruluşunun iç denetimin güçlendirilmesine yönelik önerilerinin dikkate alınıp alınmadığını ve taleplerine uyulup uyulmadığını kontrol etmek, banka stratejileri ve politikaları ile mevcut risk sınırlarının uygunluğunu periyodik olarak değerlendirmek zorundadır.

Üst Düzey Yönetimin Sorumluluğu

Madde 7 — Üst düzey yönetimi, banka içi bir düzenleme ile bu Yönetmelikte belirtilen iç kontrol işlevini ifa edecek organlarla eşgüdümlü olarak;

a) Yönetim kurulunca onaylanan iç kontrol stratejileri, politikaları ve sürecinin belirlenmesi, yürütülmesi, sürekli olarak gözden geçirilmesi ve gerektiğinde yeni riskleri de içerecek şekilde yeniden düzenlenmesi ve etkinliğinin kontrolünden;

b) Bankanın taşıdığı risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntem, araçlar ve uygulama usullerinin geliştirilmesinden;

c) Yetki ve sorumlulukların açıkça düzenlenmesi ile görev ve sorumlulukların etkin olarak yerine getirilmesinin izlenmesinden,

yönetim kuruluna karşı sorumlu tutulur.

Üst düzey yönetimde görev alanlar, üst düzey risk komitesi hariç, risk yönetimi grubuna dahil komitelerde, denetim komitesinde ve iç kontrol merkezinde görev alamazlar.

Üst Düzey Risk Komitesinin Teşkili ve Sorumlulukları

Madde 8 — Üst düzey risk komitesi, bankanın konsolide ve konsolide olmayan bazda izleyeceği risk yönetimi stratejilerinin, politikalarının hazırlanmasından, yönetim kurulunun onayına sunulmasından ve uygulamaların izlenmesinden sorumlu tutulur.

Üst düzey risk komitesi, yönetim kurulunun iç denetim sisteminin idame ettirilmesi ile görevli üyesinin başkanlığında Yönetmeliğin 33 üncü maddesine göre teşkil olunan banka risk komitesinin başkanından, aktif/pasif yönetimi komitesi başkanından, varsa kredi komitesi başkanından ve konsolidasyon kapsamındaki kuruluşların üst düzey risk komitelerinin ya da benzeri organlarının başkanlarından oluşur.

Bankada "aktif/pasif yönetimi komitesi" bulunmaması ve aynı görevi üstlenen bir başka birimin mevcut olması halinde, sözkonusu birimden sorumlu kişi, üst düzey risk komitesinde yer alır.

Diğer Personelin Sorumlulukları

Madde 9 — Etkin bir iç kontrolün sağlanmasında, tüm personelin kendi sorumluluklarını yerine getirmeleri, meslek ilkeleriyle bağdaşmayan uygulamalar ile görevleri dolayısıyla karşılaştıkları banka politikalarına aykırı veya yasal olmayan faaliyetler gibi hususları üst düzey yönetime aktarmaları için görev ve yetkiler, yazılı olarak tanımlanır ve ilgili personele bildirilir.

Banka için benimsenen meslek ilkelerine aykırı olan faaliyetleri ve basiretten uzak işlemleri teşvik edebilecek; özellikle kısa vadeli performans ve operasyonel sonuçların ön plana çıkarılarak uzun dönemde etkili olabilecek risklerin göz ardı edilmesi, görev ve yetkilerin etkin olmayan şekilde dağılımı sonucu banka kaynaklarının verimsiz kullanılması, kısa dönemli hedeflere yönelik teşvik programı uygulanması ya da hatalı davranışlar için uygun bir yaptırım mekanizmasının işletilmeyişi şeklindeki politika ve uygulamalardan kesinlikle kaçınılacaktır.

İç Kontrol Sürecinin Temel Unsurları

Madde 10 — İç kontrol, yönetim kurulunun, üst düzey yönetimin ve diğer banka personelinin içinde yer aldığı, her düzeyde süreklilik göstermesi zorunlu bir faaliyet olarak yürütülür.

İç kontrol sürecinin etkin bir şekilde tesisi ve iç denetim amaçlarına ulaşılabilmesi için,

- a) Yönetim kurulu ve üst düzey yönetimin, iç kontrol sürecindeki görev ve sorumlulukları ve banka bünyesinde oluşturulacak iç kontrol ortamının unsurları,
- b) İç kontrol faaliyetleri ile banka bünyesindeki işlevsel görev ve sorumlulukların paylaşımı,
- c) Bilgi erişim sistemi ve banka içi iletişim yapısı,
- d) İç kontrol sürecinin izlenmesine dönük faaliyetleri ile hataların düzeltilmesi hususundaki uygulama usulleri,
- e) İç kontrol sürecinde risklerin saptanması ve değerlendirilmesi faaliyetleri,

bu Yönetmelikte belirtilen esaslara uygun olarak tanımlanır, kayıtlarda açıkça gösterilir ve tüm işlevsel faaliyetler tanımlanan sözkonusu unsurlara uygun olarak gerçekleştirilir.

Banka Bünyesinde İç Kontrol Ortamının Tesisi

Madde 11 — Yönetim kurulu, mesleki ve ahlaki standartların geliştirilmesini ve her seviyedeki personelin iç kontrolün önemini ve üzerine düşen yükümlülüğü özümsemesini sağlayacak kurum içi kontrol kültürünün oluşturulmasını sağlar.

İç kontrollerle ilgili detaylı uygulama usullerinin oluşturulması konusunda banka bünyesinde özel birimler görevlendirebilir.

İç kontrol ortamında, raporlamaya ilişkin yetki ve sorumlulukların dağılımını açıkça gösteren etkin iletişim kanallarına ve bilgi donanımına sahip bir organizasyon yapısı belirlenir; yetki ve sorumlulukların dağılımının raporlamada aksamaya yol açmaması ve tüm birimlerin ve faaliyetlerin yönetimin kontrolünde olması sağlanır.

İç kontrol sürecine ilişkin faaliyetlerin yeterli teknik özelliklere sahip personel tarafından yürütülmesi hususunda gerekli tedbirler alınır, tüm personelin çalışmalarından dolayı tabi olacağı teşvik kriterleri belirlenir.

İç Kontrol Faaliyetleri

Madde 12 — İç kontrol faaliyetleri, risk değerlendirme işlevi çerçevesinde tespit edilen risklerin de izlenmesine olanak verecek şekilde günlük faaliyetlerin ayrılmaz bir parçası olarak düzenlenir ve sürdürülür.

İç kontrol süreci ve faaliyetlerinde aşağıdaki unsurlara yer verilir:

a) Yönetim kurulu ile banka üst düzey yönetiminin gözetim ve incelemeleri: Banka yönetim kurulu, bankanın amaç ve hedefleri doğrultusunda gelişmeleri, bütçe ve performans hedeflerine uygunluğunu gözler ve ortaya çıkan aksaklıklar için uyarı yapmak suretiyle iç kontrol sürecine işlerlik kazandırır.

b) Faaliyet kontrolleri: Bu kontroller, birim veya servis yöneticilerinin olağanüstü durumlar hakkında günlük, haftalık ve aylık raporlar ile genel performans raporlarını incelemelerini ve değerlendirmelerini kapsar.

c) Maddi unsurlara ilişkin kontroller: Genellikle bankaya ait nakit para, menkul kıymetler gibi finansal varlıklar da dahil olmak üzere maddi varlıklara erişilebilmesine, bunların kullanımına ve saklanmasına yönelik kurallara ve sınırlamalara uyumun incelenmesini, tüm maddi varlıkların periyodik envanterinin çıkarılmasını ve değerlendirilmesini içerir.

d) Limitlere uygunluk incelemeleri, aşım ve aykırılıkların takibi: Genel ve özel risk sınırlarına uyulup uyulmadığı incelenir ve limit aşımaları yakından izlenir.

e) Onay ve yetki sistemi: Organizasyon yapısı içinde işlevsel görev ayrımları yapılır, çift taraflı ve çapraz kontrol ve imza usulleri tesis edilir, yetki ve sorumluluklar açıkça tanımlanır, belirli limitlerin üzerindeki işlemler için onay ya da yetki alınması yükümlülüğü konulur.

f) Sorgulama ve mutabakat sistemi: İşlem detaylarının ve kullanılan risk yönetim modellerine ait çıktıların tutarlılığının araştırılması, hesapların karşılaştırılması, kontrol listelerinin hazırlanması ve periyodik mutabakatların gerçekleştirilmesi suretiyle iç kontrol sistemi etkin bir biçimde işletilir. Bu incelemeler sonucunda saptanan mevcut veya potansiyel sorunlar yetkili üst düzey yöneticilere rapor edilir.

İşlevsel Görev Ayrımı ve Sorumlulukların Tesisi

Madde 13 — İç kontrol mekanizmalarını sağlıklı ve etkin biçimde kurmak ve çalıştırmak için banka faaliyetlerine ilişkin işlevsel ayrımlar tesis edilir. Bu kapsamda;

a) Bankanın temel faaliyet alanlarına ilişkin olarak; menkul kıymet ve türev ürün alım-satım faaliyetleri ile kredi açma ve diğer bankacılık işlemlerinin gerçekleştirilmesi;

b) Kredilendirme sürecinde; kredi dokümantasyonunun yeterliliğinin tespiti ile kredinin onaylanmasından sonra müşterinin takibi; talep sahibinin kredi değerliliğinin incelenmesi ile kredinin pazarlanmasına yönelik faaliyetler;

c) Ödemelere ilişkin işlemlerde; ödemenin onaylanması ile fiili olarak gerçekleştirilmesi;

d) Menkul kıymet alım-satım işlemlerinde; işlemin fiilen gerçekleştirilmesi ile kaydedilmesi;

gibi değişik işlevler için tanınan yetkiler ve sorumluluklar birbirinden ayrılır ve çakışmaması sağlanır.

Banka için risk yaratabilecek işlevler tespit edilerek mümkün olduğunca diğer işlevlerden ayrılır ve farklı yetkililerin sorumluluğuna verilir. İcrai yetkileri olan personelin sorumlulukları ve yetkileri dönemsel olarak incelenerek, bunların banka için potansiyel risk oluşturmaması hususunda gerekli tedbirler alınır.

Bankalarda Güvenilir Bilgi Erişim Sistemlerinin Tesisi

Madde 14 — İç kontrol işlevinin iyi çalışmasının ve gerekli bilgi ihtiyacının karşılanmasının sağlanması bakımından verilerin ve diğer bilgilerin elektronik ortamda saklanmasına ve kullanılmasına olanak veren, güvenilir etkin yönetim bilgi sistemlerinin tesis edilmesi zorunludur.

Banka bünyesinde elde edilen bilginin güvenilir, zamanında erişilebilir ve uygun biçim ve nitelikte olması sağlanır.

Bilgilerin sadece yetkililerce ulaşılabilir olması, bu hususta mevzuattaki meslek sırtı ile ilgili düzenlemelere riayet için her türlü tedbir alınır.

Bilgi Sistemlerinin ve Bilgi İşlem Teknolojisinin Kontrolü

Madde 15 — Bilgi sistemlerinin ve bilgi işlem teknolojisinin içerdiği risklerin, bankaların faaliyetlerinin kesintisiz yürütülmesi ve muhtemel zararların önlenmesi amacıyla, etkin olarak kontrolü şarttır.

Genel kontrol ve incelemeler, veri yedekleme ve ilgili diğer işlemleri, kullanılan temel yazılımlardaki ve diğer yazılımlardaki gelişmeleri, bilgi erişim politikalarını ve bilgi erişimine ilişkin fiziki ve mantıksal güvenlik kontrollerini kapsar.

Uygulamaya yönelik kontrol ve incelemeler, işlemlerin kaydının kontrolünü sağlayan ve yazılım uygulamalarının ve diğer el kitabı uygulama usullerinin içinde tanımlanan elektronik ortamda kontrol safhalarından oluşur. Uygulamaya yönelik kontrol ve incelemeler, mantıksal erişimler ile yazılımların özel kontrollerini ve benzeri diğer özel kontrol ve incelemeleri içerir.

Bankalar, başlıca finansal hizmetleri sunma yeteneğinin olumsuz yönde etkilenmesi amacıyla, bilgi sistemleri başta olmak üzere önemli sistemlerinin bir tehlikeye maruz kalmadan kurtarılması ve benzeri konularda alternatif dış hizmet temini imkanlarını da dikkate almak suretiyle, faaliyetleri yeniden başlatma ve devamlılık sağlama planları oluşturmak ve bunları dönemsel olarak test etmek zorundadırlar.

Etkin İletişim Yapısı ve İletişim Kanallarının Tesisi

Madde 16 — İç denetim sisteminin etkin bir şekilde çalışmasının sağlanması bakımından, bankalarda yeterli ve etkin bir iletişim sistemi tesis edilir.

Bankanın organizasyon yapısı içinde bilginin yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya ve yatay olmak üzere bankanın tüm yönetim kademeleri ile personeline ulaşacak biçimde akışı ve bankanın amaçları, politikaları, uygulama usulleri ve beklentileri hakkında alt birim yöneticilerinin ve operasyonda görevli personelin tam anlamıyla bilgi sahibi olması sağlanır. Personele yönlendirilecek bilgilerin içeriğinde banka faaliyetlerine ilişkin politikalara, bunların uygulama usullerine ve bankanın faaliyet performansına ilişkin verilere yer verilir. Banka personelinin görev ve sorumluluklarına ilişkin kuralları bilmeleri ve gerekli bilgilerin ilgili personele hızlı bir biçimde ulaşması sağlanır.

Yönetim kurulu, bankanın karşı karşıya olduğu riskleri ve faaliyet performansını değerlendirir. Banka personelinin karşılaştığı problemleri, mutad uygulamalara göre şüpheli gördükleri hususları ve davranışları ilgili yönetim kademelerine ve denetim birimlerine raporlaması için üst düzey yönetim tarafından banka bünyesinde uygun iletişim kanallarının tesisi ve idamesi gereklidir.

Yatay bilgi akışının sağlanması suretiyle banka içindeki veya bankanın kontrolü altındaki kuruluşlara ait bir birimin sahip olduğu bilginin, o bilgiye gereksinim duyan diğer birimlerle paylaşılması temin edilir.

İç Kontrol Sürecinin İzlenmesi Faaliyetleri ve Hataların Düzeltilmesi

Madde 17 — İç kontrol sürecinin izlenmesinden sorumlu personel, iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubunun görüşleri ve üst düzey yönetimin önerisi üzerine yönetim kurulunca görevlendirilir.

Bankanın farklı faaliyetlerinin izlenmesinin sıklığı, bankanın taşıdığı mevcut riskler ile banka içi ve dışındaki diğer gelişmelere göre belirlenir.

İç kontrol sisteminde ortaya çıkan zayıflıkların giderilmesi, hata ve eksikliklerin en kısa sürede düzeltilmesi için kesintisiz izleme faaliyetleri aracılığıyla iç kontrol süreci ve muhtelif işlemler üzerindeki kontrol mekanizmalarının etkinliği gözden geçirilir.

İç kontrol sürecinin etkinliği dönemsel olarak değerlendirilir. Bu değerlendirme yetkili personelin kendi sorumluluk alanıyla ilgili olarak, uygulanan kontrol mekanizmalarının etkinliği hususunda kişisel değerlendirmelerini yapması şeklinde gerçekleştirilir. Söz konusu değerlendirmelerin üst düzey yönetim, iç kontrol merkezi ve teftiş kurulu tarafından incelenmesi sağlanır. Değişik düzeylerde yapılan değerlendirmelerin bir raporla bu konuda sorumlu yöneticilere ve yetkililere zamanında ulaştırılması öngörülmüştür.

İç kontrol sürecinin etkinliğinin ve bu sürece ilişkin politikalara ve uygulama usullerine uyulup uyulmadığının izlenmesi görevi, nihai olarak teftiş kurulu tarafından yerine getirilir.

Risk Tanıma ve Değerlendirme Süreci

Madde 18 — Risk yönetimi sistemi, idari bakımdan bağımsız bir şekilde örgütlenir. Risk tanıma ve değerlendirme işlevi ağırlıklı olarak risk yönetimi sistemi kapsamında faaliyette bulunan risk yönetimi grubu tarafından icra edilir. Risklerin bankadaki iş akışı içinde etkin bir biçimde tanımlanması, tespit edilmesi ve değerlendirilmesi sürecinde iç kontrol ve risk yönetimi grubu elemanlarının yönetim kurulunca belirlenecek esas ve usullere göre işbirliği içinde hareket etmesi sağlanır. Gerek duyulması halinde, müfettişler başta yasal ve operasyonel riskler olmak üzere, özellikli alanlardaki riskleri de değerlendirirler.

Risklerin tanınmasında ve değerlendirilmesinde, bankanın ve kontrol ettiği iştiraklerin oluşturduğu grubun karşı karşıya olduğu tüm riskler konsolide bazda dikkate alınır. İç kontrol süreci, bankanın kontrol ettiği konsolidasyon kapsamındaki tüm kuruluşları ve bunların karşılaştıkları riskleri kapsar.

Yönetim kurulu, bankanın taşıdığı temel riskleri gözönünde bulundurarak bu risklere ilişkin limitleri belirler ve risk yönetimi grubu ile banka üst düzey yönetiminin, bankanın maruz kaldığı çeşitli riskleri tespit etmesi, ölçmesi, kontrol etmesi ve yönetmesi hususlarında gerekli tedbirleri almalarını sağlar.

İç kontrol süreci, yeni ya da daha önceden karşılaşılmamış veya tanımlanmamış riskleri de kapsamına almak üzere gözden geçirilir ve gerektiğinde sözkonusu riskleri etkin bir şekilde algılamak üzere yeniden yapılandırılır.

Risk değerlendirme işlevi, bankanın karşı karşıya kaldığı tüm riskleri kapsar. Bu işlevin etkin bir şekilde yerine getirilmesi, banka faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyebilecek kurumsal yapının karmaşıklığı, banka faaliyetlerinin içeriği, personelin niteliği ve sürekliliği, kurumsal değişiklikler gibi banka içi ekonomik etkenler ile sektördeki değişimler ve teknolojik gelişmeler gibi banka dışı tüm faktörlerin tespit edilmesini gerektirir.

Risklerin tanınması ve değerlendirilmesi işlevinin eksiksiz bir şekilde yerine getirilebilmesi için bankada, faaliyet ortamının değişmesi, yeni personel istihdamı, bilgi sistemlerinin yenilenmesi, hızlı büyümeye yönelik faaliyetler, yeni teknoloji kullanımı, yeni ürün ve hizmetlerin sunulması, birleşme ve devralmalar, ekonomik yapıdaki ve yasal düzenlemelerdeki değişikliklerin etkisi de dikkate alınarak uluslararası faaliyetlerin genişletilmesi hususları gözden geçirilerek gerekli tedbirler alınır.

İKİNCİ KISIM

İç Denetim Sistemi

BİRİNCİ BÖLÜM

İç Denetim Sisteminin Amacı, Unsurları ve Yapısı

İç Denetim Sisteminin Amacı ve Temel Unsurları

Madde 19 — İç denetim sistemi faaliyetlerin verimliliğinin ve etkinliğinin sağlanması, finansal ve idari konulara ait bilginin güvenilirliğinin, bütünlüğünün ve zamanında elde edilebilirliğinin, banka faaliyetlerinin yürürlükteki yasalara ve düzenlemelere tam anlamıyla uygunluğunun sağlanmasını amaçlar.

Bu amaçlara ulaşabilmek için iç denetim sistemi;

a) Banka faaliyetlerinin yasal düzenlemelere, yönetim kurulunca tesis edilmiş strateji ve politikalara uygun olarak; basiretli, düzgün ve maliyet boyutu dikkate alınarak etkin bir şekilde planlanmasının ve yürütülmesinin kontrolünü;

b) İşlemlerin ve yükümlülüklerin ifasının, genel veya özel yetkilere dayalı olarak gerçekleştirilmesini;

c) Faaliyetlere ilişkin olarak, yönetim kurulunun bankanın varlıklarını güvence altına alabilmesini ve yükümlülükleri kontrol edebilmesini;

d) Usulsüzlüklerden ve hatalardan kaynaklanan risklerin asgariye indirilmesi için risklerin tanımlanabilmesini ve gerekli önlemlerin alınmasını;

e) Kayıtların tam, doğru ve zamanında bilgi sağlamasını;

f) Yönetim kurulunun, bankanın sermaye yeterliliğini, likiditesini, aktiflerinin kalitesini, bütçesine uygun kârlılık performansını ve bankacılıkla ilgili mevzuat hükümlerine tam anlamıyla uygunluğunu düzenli ve zamanında izlemeye muktedir olmasını;

g) Yönetim kuruluna, zarara uğrama riskini tanımlama, düzenli olarak gözden geçirme ve mümkün ise sayısallaştırma imkanı vermesi bakımından risk yönetim sisteminin etkin bir biçimde çalışmasını;

h) Banka bünyesindeki kontrol mekanizmalarının etkinliğinin değerlendirilmesini; temin edecek şekilde oluşturulur.

Temel Kontrol Alanları

Madde 20 — Temel kontrol alanları düzenli aralıklarla yapılan sıradan kontrol ve incelemelerin odaklandığı faaliyet alanları ile talebe göre yapılacak özel incelemelerin ya da süreye bağlı olmadan yapılan acil ve hızlı incelemelerin odaklandığı faaliyet alanlarını kapsar. Başlıca temel kontrol alanları şunlardır:

a) Gözetim amacıyla Kurum tarafından talep edilen raporlamaların ve diğer bilgilerin hazırlanması,

b) İlgili mevzuata uygunluğun sağlanması,

c) Yeterli düzeyde karşılık ayrılmasının sağlanması,

d) Faaliyetlerin basiretli biçimde planlanması ve yürütülmesinin temini,

e) Finansal muhasebe ve yönetim bilgi sistemleri,

f) Temel faaliyet alanlarının özel kontrolü,

g) Otomasyon/bilgi-işlem ortamı,

h) Acil ve beklenmedik durum planlaması,

ı) Kara paranın aklanmasının önlenmesi.

İç Denetim İşlevinin Sürdürülmesinde Görevli Yönetim Kurulu Üyesi

Madde 21 — Yönetim kurulu, banka ile konsolidasyon kapsamındaki kuruluşlarda kendisine bağlı operasyonel ya da icracı birimler bulunmayan bir üyesini, iç denetim işlevinin sürdürülmesi için görevlendirir.

Bu üye, yönetim kurulu adına, kendisine sunulan risk değerlendirmelerini, denetim planlarını, denetim programlarını, raporlarını ve belgelerini kontrol eder ve bunlarla ilgili işlemlerde, teftiş kurulunun, iç kontrol merkezinin ve risk yönetimi grubunun ilişkilerinin eşgüdümünü gözetir, yönetim kuruluna bu hususlarda bilgi akışını temin eder, oluşturulacak politikaları, usul ve esasları hazırlar ve yönetim kurulunun onayına sunar.

İç Denetim Standartları

Madde 22 — Bankalar iç denetim faaliyetlerini, iç denetime ilişkin yürürlükteki mevzuatta yer alan iç denetim standartlarına göre yürütürler. Bu standartların mevzuatta belirlenmemiş veya bu Yönetmeliğin uygulanması bakımından yeterince açık olmadığı hallerde uluslararası düzeyde kabul gören "İç Denetçiler Enstitüsünün (IIA) İç Denetime İlişkin Profesyonel Uygulama Standartları" (The Institute of Internal Auditors' Standards for the Professional Practice of Internal Auditing) dikkate alınır.

İKİNCİ BÖLÜM**İç Kontrol Sistemi****İç Kontrol Sistemi**

Madde 23 — İç kontrol sistemi, banka bünyesinde tesis edilen finansal, operasyonel ve diğer kontrol sistemlerinin tümünü kapsar ve istenilmeyen olayları önleyici kontrol faaliyetlerini, istenilmemekle beraber meydana gelmiş olaylarda kanıtlayıcı ve düzeltici niteliğe sahip araştırmacı kontrol faaliyetlerini ve beklenen bir faaliyetin oluşmasını teşvik edici niteliğe sahip yönlendirici kontrol faaliyetlerini düzenler. Sözkonusu kontroller, idari kontroller ile yönetim, finans ve muhasebe kontrollerini, operasyonel kontrolleri, finansal ürün ve hizmetlere ilişkin kalite kontrollerini ve diğer kontrolleri içerir.

İç Kontrol Merkezi

Madde 24 — Bankalar iç kontrol faaliyetlerinin tasarımı, idaresi ve eşgüdümü amacıyla doğrudan yönetim kuruluna bağlı bir iç kontrol merkezi tesis ederler. İç kontrol merkezinde bir başkan ile yeteri kadar iç kontrol elemanı görev yapar. İç kontrol merkezinin çalışma esas ve usulleri, yönetim kurulu tarafından, teftiş kurulu ile üst düzey risk komitesinin görüşü alınarak saptanır. İç kontrol merkezi fiziken banka genel müdürlüğünde yer alır. Türkiye'de şube açarak faaliyet gösteren yabancı bankalarda iç kontrol merkezi, merkez şubede tesis edilir.

İç kontrol süreci ile iç kontrol faaliyetleri, bankanın gerçekleştirdiği operasyonların nitelikleri dikkate alınarak, iç kontrol merkezi, teftiş kurulu, banka risk komitesi ve üst düzey yönetimi ile beraberce tasarlanır, planlanır ve eşgüdümlendirilir. İç kontrol faaliyetlerinden bazılarının teftiş kurulunca gerçekleştirilmesinin kararlaştırılması halinde, diğer kontrol faaliyetlerinin nasıl ifa edileceği iç kontrol merkezi tarafından saptanır. Bankada standartların yerine getirilip getirilmediği, kurallara ve sınırlamalara uyulup uyulmadığı, hedeflere ulaşıp ulaşılamadığı hususları, belirlenen değişik yönetim kademelerinde ve ilgili kontrol baskamak ve noktalarında kontrol edilerek tespitlerin niteliği de dikkate alınmak suretiyle normal veya acil bir şekilde iç kontrol elemanlarınca ilgili yönetim kademesine ve iç kontrol merkezine aynı zamanda bildirilmesi temin edilir. İç kontrol elemanlarının görev yaptığı mahaldeki bankanın faaliyetlerini yürüten diğer personelle olan kontrol ilişkisinin iç kontrol merkezi tarafından eşgüdümü sağlanır.

Her faaliyet türü için tahsis edilecek iç kontrol elemanı sayısı ve hangi türde kontrol faaliyetlerinde bulunulacağı iç kontrol merkezi ve üst düzey yönetimi tarafından beraberce saptanır. İç kontrol merkezi, kontrol sonuçlarını, raporlanmasını takiben bünyesinde muhafaza eder; genel ve dönemsel olarak değerlendirmek suretiyle çeşitli kontrol sistemlerinin geliştirilmesini planlar; kontrol işlemlerinin aksamadan yürütülmesi için gerekli ayarlamaları yapar ve tedbirleri alır. İç kontrol merkezi, kontrol faaliyetlerinin yürütülmesinde gerekli donanımın temininden ve idame ettirilmesinden de üst kademelere karşı sorumlu tutulur.

İç kontrol sürecinin etkinliği iç kontrol merkezi tarafından izlenerek değerlendirilir ve gerektiğinde bu süreçte yeni ya da daha önceden karşılaşılmamış veya tanımlanmamış riskleri de kapsamına almak üzere kontrol etkinliğini koruyacak değişiklikler hızla gerçekleştirilir.

İç Kontrol Elemanlarının Görev ve Yetkileri

Madde 25 — İç kontrol merkezine bağlı iç kontrol elemanları, görevlerini fiziken bankaların işlevsel birimleri bünyesinde gerçekleştirirler. Bu elemanlar, bankacılık ve diğer finansal hizmetlerin verilmesinde çalıştırılmazlar.

İç kontrol elemanları, bankanın tüm işlevlerinin güvenli bir biçimde icra edilmesini iç kontrol mekanizmaları vasıtasıyla izlemek, incelemek ve kontrol etmek amacıyla raporlamaya dayalı bilgi talebinde bulunurlar, çeşitli kontrol dökümanları ve araçları üzerinden genel veya özel gözlemlere ve izlemeye dayalı kontrol ya da inceleme yaparlar, tespitlerini raporlara bağlarlar veya uyarı mesajları hazırlayarak ilgili birimlere tebliğ ederler. İç kontrol elemanlarına, izledikleri, inceledikleri ve kontrol ettikleri hususlara ilişkin olarak banka personelinin ilave açıklama isteme, bunların fikirlerine başvurma, gerekli gördüklerinde teftiş kurulunu, risk yönetimi grubunu ve bankanın yönetim kademelerinin tümünü uyarma yetkileri yerilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Teftiş Sistemi

Teftiş Sistemi

Madde 26 — Teftiş, bankanın tüm faaliyetlerini ve birimlerini kapsar. İç kontrol sisteminin işleyişi, banka müfettişleri tarafından incelenir. Tespitleri ve inceleme ya da teftiş sonuçlarını ihtiva eden raporlar, önemine ve öncelik sırasına göre, doğrudan banka yönetim kuruluna ya da üst düzey yönetime intikal ettirilir.

Teftiş kurulu başkanlığının, müfettişlerin ve müfettiş yardımcılarının görev, yetki ve sorumlulukları ile buna bağlı faaliyetleri, teftiş işlevinin hedefleri ve kapsamı, teftiş kurulunun banka içindeki konumu, yönetim kurulunca yürürlüğe konulan teftiş kurulu yönetmeliğinde düzenlenir.

Teftişle İlgili Diğer Hususlar

Madde 27 — Teftiş, banka içinde tüm maddi hususların, hesap ve kayıtların, belgelerin, personelin ve banka güvenliğini etkileyebilecek diğer tüm unsurların yerinde incelenmesinin yanısıra, banka bünyesinin ve faaliyetlerin özelliğine göre merkezden de inceleme ve denetleme faaliyetlerinde bulunulmasını, gerektiğinde soruşturma yapılmasını, ifade alınmasını, savunma istenilmesini, belge ve bilgilere el konulmasını, gerekli görülmesi halinde sorumlu personelin inceleme sonuçlandırılıncaya kadar işten uzaklaştırılması gibi eylemleri de kapsar.

Müfettişlerin maaş ve ödenekleri yönetim kurulu tarafından belirlenir.

Teftiş yönetmeliğinde, müfettişlerin görevleri arasında şunlara da yer verilir:

a) Bankanın risk yönetim sisteminin yeterliliğinin ve etkinliğinin bir bütün olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi, risk değerlendirme metodolojilerinin uygulanmasının ve etkinliğinin incelenmesi, risk tahmini ile bağlantılı olarak banka özkaynağının değerlendirilmesi sisteminin incelenmesi;

b) Banka içindeki görev dağılımı dahil olmak üzere, iç kontrol sisteminin yeterliliğinin ve etkinliğinin incelenmesi ve değerlendirilmesi çerçevesinde bankadaki çeşitli operasyonel kontrollerin, elektronik bankacılık hizmetleri dahil olmak üzere yönetim ve finansal bilgi sistemlerinin yeterliliğinin gözden geçirilmesi ve bu kontroller ile işlemlerin ve yönetim ve finansal bilgi sistemlerinin etkinliğinin ve işleyiş usullerinin test edilmesi, personelin tesis edilmiş politikalara ve uygulama usullerine uyum durumunun incelenmesi;

c) Limit ihlalleri, yetki alınmadan alım-satım yapılan işlemleri ve üzerinde mutabık kalınmayan değerlendirme işlemleri veya muhasebeleştirme farklılıkları gibi hususların araştırılması;

d) Hesap ve kayıt düzeni ile mali tabloların ve gözetim raporlamalarının doğruluğunun ve güvenilirliğinin incelenmesi;

e) İşlemlerin bankacılık mevzuatına uygunluğunun incelenmesi.

Müfettişlerin sorun ve aksaklıkları uygun yönetim kademesine derhal bildirmeleri zorunlu tutulur.

Yönetim kurulu, banka içi iletişim mekanizmalarını teftiş kurulu ile müfettişlerinin talep ve önerilerini dikkate alacak ve ilgili yöneticilerin çözüme yönelik uygulamalarından haberdar olacak şekilde tesis eder.

Müfettişler tarafından tespit edilen iç kontrole ilişkin hata ve eksiklikler ile etkin bir şekilde kontrol edilmeyen tüm riskler, iç kontrol merkezi, üst düzey risk komitesi ve uygun yönetim birimlerine zamanında rapor edilir ve bu birimlerce ivedilikle ele alınması sağlanır. Sözkonusu tespitlerden ilgili banka personeli de haberdar edilir.

Yapılması gerekli düzeltmelerin iç kontrol merkezi, üst düzey risk komitesi ve üst düzey yönetim tarafından, sözü geçen denetim elemanları ile mutabakata varılarak önceden tespit edilmiş makul bir zaman sürecinde gerçekleştirilmesi zorunludur.

Sorumlu birimin, teftiş kurulunun talep ve önerilerini tespit edilen bir sürede uygulamaması ya da yerine getirmemesi durumunda, bu aksaklığın, alınması gereken ilave tedbirler ile beraber yönetim kuruluna ve varsa yönetim kurulunca oluşturulan denetim komitesine ivedilikle bildirilmesi sağlanır.

İştiraklerin Denetimi

Madde 28 — Banka, kendi teftiş kurulunun, kontrol gücünü elinde bulundurduğu konsolidasyon kapsamındaki iştiraklerinin bütün faaliyetlerini ve birimlerini sınırlama olmaksızın inceleyebilmesini sağlamak için gerekli bütün tedbirleri alır.

Denetim ilkeleri, gerek konsolidasyon kapsamındaki iştirakler gerekse yurtdışı şubeler için kontrolü elinde bulunduran banka tarafından merkezden tesis edilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Risk Yönetim Sistemi

Risk Yönetimi Süreci

Madde 29 — Risk yönetimi süreci, banka üst düzey yönetimi ile risk yönetimi grubunun beraberce belirlediği ve yönetim kurulunun onayladığı esaslar çerçevesinde, risklerin tanımlanması, ölçülmesi, risk politikaları ve uygulama usullerinin oluşturulması ve uygulanması, risklerin analizi ve izlenmesi, raporlanması, araştırılması, teyidi ve denetimi safhalarından meydana gelir.

Risklerin Tanımlanması

Madde 30 — Risklerin tanımlanması safhasında, bir bankanın maruz kaldığı risklerin özellikleri tarif edilir ve tüm birimlerce bu hususlarda bilgi sahibi olunması sağlanır.

Bu Yönetmelik hükümleri kapsamında değerlendirilecek risklere ilişkin açıklamalar, sadece bunlarla sınırlı olmamak üzere, aşağıda belirtilmiştir:

Kredi riski: Banka müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı bankanın karşılaştığı durumu;

İşlemin sonuçlandırılmaması riski: Bankanın karşı taraftan, umulan sürede işleme konu finansal aracı ya da fonu (nakdi) teslim alamaması, elde edememesi durumunu;

İşlemin sonuçlandırılma öncesi oluşan risk: İşlemi yapan taraflardan birinin, işlemin süresi içinde, sözleşmedeki yükümlülüğünü yerine getiremeyeceğinin anlaşıldığı durumu;

Ülke riski: Uluslararası kredi işlemlerinde, krediyi alan kişi ya da kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yapısı nedeniyle yükümlülüğün kısmen veya tamamen zamanında yerine getirilememesi ihtimalini;

Transfer riski: Krediyi alan kişi ya da kuruluşun bulunduğu ülkenin ekonomik durumu ve mevzuatı nedeniyle döviz borcunun aynı türde veya konvertibl diğer bir döviz ile geri ödememe ihtimalini;

Likidite riski: Bankanın nakit akışındaki dengesizlik sonucunda nakit çıkışlarını tam olarak ve zamanında karşılayacak düzeyde ve nitelikte nakit mevcuduna veya nakit girişine sahip bulunmaması;

Piyasaya ilişkin likidite riski: Bankanın piyasaya gerektiği gibi girememesi, bazı ürünlerdeki sığ piyasa yapısı ve piyasalarda oluşan engeller ve bölünmeler nedeniyle pozisyonlarını uygun bir fiyatta, yeterli tutarlarda ve hızlı olarak kapatamaması veya pozisyonlardan çıkamaması durumunda ortaya çıkan zarar ihtimalini;

Fonlamaya ilişkin likidite riski: Nakit giriş ve çıkışlarındaki düzensizlikler ve vadeye bağlı nakit akımı uyumsuzlukları nedeniyle fonlama yükümlülüğünü makul bir maliyet ile potansiyel olarak yerine getirememeye ihtimalini;

Piyasa riski: Bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarda bankalarca tutulan pozisyonlarda finansal piyasadaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişmelerine bağlı olarak ortaya çıkan faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski gibi riskler nedeniyle zarar etme ihtimalini;

Faiz oranı riski: Faiz oranlarındaki hareketler nedeniyle bankanın pozisyon durumuna bağlı olarak maruz kalabileceği zarar ihtimalini;

Operasyonel risk: Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıpları ya da zarara uğrama ihtimalini;

Mevzuata ilişkin yetersiz bilgi riski: Banka tarafından yetersiz ya da yanlış yasal bilgi ve belgeye dayanarak yapılabilecek işlemler neticesinde hakların beklenenden düşük, yükümlülüklerin ise beklenenin üzerinde gerçekleşme ihtimalini;

İtibar riski: Faaliyetlerindeki başarısızlıklar ya da mevcut yasal düzenlemelere uygun davranılmaması neticesinde bankaya duyulan güvenin azalması veya itibarının zedelenmesi ile ortaya çıkabilecek kaybı;

Düzenlemelere uyulmama riski: Mevzuat hükümlerine ve yasal yükümlülüklere uyulmaması sonucu ortaya çıkabilecek kaybı,

ifade eder.

Risklerin Ölçülmesi

Madde 31 — Risklerin ölçülmesi safhasında, bankanın maruz kaldığı risklerin belirli ölçüler veya kriterler kullanılarak sayısal ya da analitik bir şekilde ifade edilmesi sağlanır.

Maruz kalınan risklerin tutarlı bir şekilde değerlendirilmesi ve yönetilme imkanına sahip olunması için riskin değişik boyutları arasında bir kıyas imkanı yaratacak ve risk kavramını performans ölçümü ve özkaynak temin kararlarında bir unsur haline getirecek bir risk ölçüm metodolojisi geliştirilir.

Bir bankanın maruz kalabileceği riskin üç ayrı ölçüm kategorisi çerçevesindeki boyutları aşağıda belirtilmiştir.

- a) Birinci ölçüm kategorisi: tahmin edilen kayıp veya zarar
- b) İkinci ölçüm kategorisi: tahmin edilemeyen kayıp veya zarar
- c) Üçüncü ölçüm kategorisi: oluşturulan senaryo çerçevesinde stres altında tahmin edilen kayıp veya zarar.

Bu Yönetmelik bakımından tahmin edilen kayıp veya zarar, riskin önceden saptanabilir maliyetini, tahmin edilemeyen kayıp veya zarar, tahmin edilebilir riske ilişkin maliyetin zaman içinde potansiyel olarak değişebilirliğini, stres altında tahmin edilen kayıp veya zarar ise bankanın en kötü durum senaryosu çerçevesinde tanımlanan ve sayısal hale getirilen riskinin ortaya çıkaracağı nihai maliyeti ifade eder.

Stres testleri neticesinde tahmin edilen kayıp veya zararın her risk faktörü için sayısal hale getirilmesi hususunda geçmiş deneyimlerin dikkate alınması suretiyle bir ölçüm yapılması durumunda, kullanılan varsayımlar ve diğer faktörler bakımından sözkonusu ölçümün tutarlılığı ve izlenen yöntem, yönetim kurulunca onaylanır.

Tahmin edilemeyen kayıp veya zararlar en kötü durum senaryosu çerçevesinde tanımlanan ve sayısal hale getirilen riskin ortaya çıkarabileceği kayıplar için bunları karşılayabilecek tutarda özkaynak ayrılır.

Risk Politikaları

Madde 32 — a) Risk politikaları ve bunlara ilişkin uygulama usulleri, risk yönetimi grubunun önerilerinin de dikkate alınması suretiyle yönetim kurulu tarafından oluşturularak yürürlüğe konulan ve üst düzey yönetim tarafından uygulanan yazılı standartları ihtiva eder. Banka personeli risk politikaları ve bunlara ilişkin uygulama usullerinden haberdar edilir.

Risk politikalarını ihtiva eden belgelerin tümü bir arada ilgilenenlerin yararlanması için hazır bulundurulur.

b) Yönetim kurulu, risk politikalarını üst düzey risk komitesinin görüşünü alarak oluşturur. Risk kontrolü, üst düzey risk komitesi ile muhtelif risk yönetimi komitelerinin başında bulunan risk başkanlarının oluşturduğu banka risk komitesi tarafından kontrol düzeyleri dikkate alınmak suretiyle yetki devri esasına uygun bir biçimde icra edilir.

Risk yönetimi, banka bünyesindeki menkul kıymet alım-satım, kurumsal finansman, fon yönetimi ve bireysel müşteri işlemleri birimleri gibi faaliyet birimlerinin risk yönetimi komiteleri tarafından icra edilir.

Risk politikaları ve buna ilişkin uygulama esasları bu Yönetmelik hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla, asgari olarak aşağıda belirtilen hususları kapsar:

- 1) Risk yönetimi işlevinin organizasyonu ve kapsamı,
- 2) Risklerin ölçülme usulleri,
- 3) Risk yönetimi grubunun görev ve sorumluluklarının kapsamı,
- 4) Değişik kademelerdeki risk komitelerinin yapıları ve toplanma sıklıkları,
- 5) Risk limitlerinin saptanma usulleri, limit ihlallerinin oluşmasında izlenecek yollar,

6) Oluşturulacak bildirim ve ihbar usulleri ve işleyiş şekilleri,

7) Çeşitli olay ve durumlarda verilmesi zorunlu onay ve teyidler.

Yönetim kurulu, mevcut ve gelecekteki yönetim ortamını ve şartlarını dikkate alarak banka için kısa ve uzun vadeli risk yönetimi stratejileri ile bunlara ilişkin risk politikalarını belirleyerek, bir iş planı oluşturur. Risk politikaları bankadaki her birim için belirli kriterleri gösteren, anlaşılır ve uygulanabilir bir yapıda tespit edilir.

c) Risk politikalarının banka bünyesine gerektiği gibi nüfuz edebilmesi için;

1) Konsolide ve konsolide olmayan bazda risk yönetiminin banka yönetimi ve personeli tarafından tüm boyutlarıyla anlaşılması sağlanır,

2) Risk kontrol mekanizması her yönüyle teşvik edilir,

3) Risk yönetimi stratejilerinin çeşitli riskler ve bankanın özkaynakları arasındaki denge dikkate alınarak belirlenir,

4) Temel faaliyet alanlarındaki riskler dağıtılır,

5) Finansal sistemdeki kuruluşlardan kaynaklanabilecek ödeme sistemlerine ilişkin sistemik risklerin, finansal sistemin istikrarı üzerindeki etkileri konusunda gerekli önlemler alınır.

Risk Yönetiminin Organizasyonu

Madde 33 — Risk yönetiminin organizasyonel yapısının oluşturulması çerçevesinde yönetim kuruluna doğrudan bağlı, bağımsız çalışan üst düzey risk komitesi; bu komiteye bağlı banka risk komitesi ve buna bağlı olarak, bankanın faaliyetlerinin yapısına uygun sayıda ve özellikle münferit risk yönetimi komiteleri tesis edilir.

Yabancı banka şubelerinde üst düzey risk komitesinin işlevleri de banka risk komitesi tarafından ifa edilebilir.

Risk yönetimi grubu, organizasyon ve görev yapısı bakımından merkezi veya merkezi olmayan bir yapıda tesis edilebilir.

Risk Yönetim Grubunun Temel Görevleri ve Sorumlulukları

Madde 34 — Risk yönetimi grubuna aşağıdaki;

a) Risklerin izlenmesi ve analizi kapsamında; pozisyonlara ve fiyatlara ilişkin verilerin izlenmesi, risk tutarlarının izlenmesi, limit ihlallerinin tanımlanması ve izlenmesi, muhtemel senaryoların analizi, risk tutarlarının özetlenmesi ve raporlanması, diğer birim ve iş alanları ile uyumu ve geriye dönük test (backtesting) uygulanması,

b) Sayısal ya da analitik analizler kapsamında; yeni finansal ürünler için modellemenin saptanması, yeni sayısal veya analitik modellerin tasarlanması ve oluşturulan yeni modellerin denenmesi,

c) Fiyat araştırmaları kapsamında; karmaşık türev ürünlerin fiyatlarının araştırılması, fiyatlama modellerindeki faktörlerin değişiminin kaydedilmesi ve belgelenmesi,

d) Model geliştirme kapsamında; sistem için yeni modellerin risk analiz araçlarının ve tekniklerinin geliştirilmesi, geri bildirim konusu yapılmış tarihi veya geçmiş verinin idame ettirilmesi,

e) Sistem geliştirme ve bütünleştirme kapsamında; işlem yapmayı desteklemek için alt yapının geliştirilmesi, diğer sistemlerden girdilerin kabul edilmesi, verilerin silinmesinin, temizlenmesinin ve dönüşümünün otomatik hale getirilmesi, risklere ilişkin verilerin ve bilgilerin kullanımını destekleyecek veri tabanlarının geliştirilmesi

temel görev ve sorumlulukları verilir.

Her bankanın faaliyetlerinin tipine, hacmine ve yapısına uygun olarak, farklı özelliklere sahip risklerin izlenmesi ve kontrolü için daha alt kademelerde birden çok risk izleme ve kontrol birimi tesis edilir veya istisnai durumlarda Kurumdan önceden izin alınarak mevcut işlevsel birimler bu işle görevlendirilebilir. Bu birimler de risk yönetimi grubuna bağlı olarak çalışır. Bu kapsamda, her ayrı faaliyetin içerdiği değişik riskler arasındaki bağlar ve ilişki dik-kate alınır.

Üst Düzey Risk Komitesinin Görev ve Sorumlulukları

Madde 35 — Üst düzey risk komitesi, bankanın izleyeceği risk yönetim stratejilerinin, politikalarının hazırlanmasından, yönetim kurulunun onayına sunulmasından ve uygulamaların izlenmesinden sorumlu tutulur ve risk yönetim grubunu, banka yönetim kuruluna karşı temsil eder. Bu Yönetmeliğin 43 üncü maddesi gereğince hazırlanacak bankanın risklilik düzeyinin değerlendirildiği belge ile bu Yönetmeliğin 42 nci maddesi gereğince hazırlanacak acil ve beklenmedik durum planı üst düzey risk komitesi tarafından değerlendirilerek yönetim kurulunun onayına sunulur.

Risk Yönetim Sisteminin Temel Unsurları

Madde 36 — Banka bünyesinde, etkin, bağımsız ve güçlü bir risk yönetimi işlevinin tüm personelin katılımı ile oluşmuş bir kurumsal risk kültürü içinde tam anlamıyla icra edilebilmesi ve sürdürülebilmesi için;

a) Risk yönetimi sürecinin ve buna ilişkin yapılması gereken faaliyetlerin yönetim kurulunca oluşturulması ve aktif olarak gözetim altında tutulması,

b) Yeterli, tutarlı ve dikkatlice tasarlanmış, stratejiler, politikalar, uygulama usulleri ve risk limitleri tesisi,

c) Uygun personel istihdam edilerek, yeterli ve tutarlı risk ölçümü, analizi ve izleme işlevlerinin gerçekleştirilmesi,

d) Güvenilir teknolojiye erişim imkanının ve yönetim bilgi sisteminin bulunması,

e) Doğru ve bütünlük verilerin olması,

f) Onaylanmış ve kullanılan risk modellerinin varlığı,

g) Kapsamlı bir iç denetim uygulamasının bulunması

zorunludur.

Bankanın belirlediği yönetim politikalarının güçlü, saydam, rasyonel bütünlüğe sahip olması ve banka bünyesine nüfuz edebilme kabiliyetinin bulunması gereklidir.

Risk yönetimi konusunda banka bünyesinde saptanan problemlerin tekrar ortaya çık-maması için faaliyetlerin iyileştirilmesi hususunda ve özellikle iç kuralların gözden geçiril-mesinde denetim sonuçları etkin olarak kullanılır. Yönetim iyileştirme tedbirlerinin ilgili bi-rimlerce uygulanıp uygulanmadığı yönetim kurulunca düzenli olarak gözlemlenir.

Risklerin Analizi, İzlenmesi, Raporlanması ile Araştırılması, Teyidi ve Denetimi

Madde 37 — Risk yönetimi grubu, çeşitli riskleri günlük olarak izler ve analiz eder.

Risk analizi, tüm riskleri ve bu risklerin yönetilebilmesine ilişkin kâr ve maliyet he-saplamalarını kapsar. Risk değerlendirmesi risklerin kontrol edilebilirlik derecesinin belirlen-mesini de içerir. Kontrol edilebilir risklerin ne ölçüde azaltılabileceği hususu banka tarafın-dan değerlendirilir. Kontrol edilemeyen risk yaratma ihtimali olan işlemler yapan bankalar, bunun hacmini özkaynaklarının gücünü dikkate alarak belirler ya da bu risklerin etkilediği banka faaliyetlerini azaltır ya da sona erdirir.

Risk bilgilerinin doğru zamanda, doğru kişiye rapor edilmesi temin edilir. Risk bütün-leştirme işleminde bilgi kaybının asgariye indirilmesi hususunda gerekli tedbirler alınır.

Risklerin araştırılması, teyidi ve denetimi faaliyetleri iç kontrol ve dış denetim işlev-leri kapsamında gerçekleştirilir. İç denetim risk yönetim sürecinin bütünlüğünün, doğruluğu-nun ve tutarlılığının incelenmesi üzerinde yoğunlaştırılır.

Risk verilerinin tutarlılığının ve güvenilirliğinin incelenmesi ile oluşturulacak kurallar dahilinde, risk yönetimi sürecinde temel bir araç olan risk modellerinin ekonomik, istatistik-sel ve diğer yönlerden tutarlılıklarının teyidi ve "geriye dönük test" işlemleri gerçekleştirir.

Risklerin Ölçülmesi, İzlenilmesi ve Yönetimi

Madde 38 — a) Bankalar, taşıdıkları tüm riskleri tespit edecek, ölçecek, kontrol ede-cek, yönetecek ve bu riskler için yeterli sermayeyi bulunduracak şekilde yönetim kurulunun ve üst düzey yönetimin izleme işlevini de içeren geniş kapsamlı bir risk yönetimi sistemi te-sis ve idame ettirirler.

Bankaların, cari olarak taşıdıkları riskler ile ileride maruz kalabilecekleri riskler için yeterli ve düzenli risk ölçüm, kontrol ve yönetim tekniklerine sahip olmaları zorunludur. Bankalar üstlendikleri riskler hakkında en doğru ve sürekli bilgiye sahip olmak için portföy-lerini günlük olarak izlerler.

b) Bankaların temel risklerini oluşturan;

1) Kredi riski, banka bünyesinde belirlenen kredi limitlerinin düzenli bir şekilde ye-niden gözden geçirilmesi ve yeni limitler tesis edilmesi, senaryo analizleri ve saptanmış bu-lunan kredi limitleri dikkate alınarak, maruz kalınan kredi risk tutarlarının gözlemlenmesi faaliyetleri gerçekleştirilerek,

2) Piyasa riski, faizlerin/fiyatların dalgalanma düzeyi ve "riske maruz değer-VaR" hesaplamaları gibi, kendi içinde tutarlı risk ölçü ve kriterleri kullanılarak, kontrolün ifasına ilişkin uygun usuller tesis edilerek ve saptanmış bulunan risk limitlerine olan uyum gözlemleyerek, banka organizasyon yapısı içinde riskin kaynaklarının araştırılması ve öğrenilmesi ve tüm organizasyon kademelerinde piyasa riskine ilişkin tutarlı bilginin sağlanması yoluyla,

3) İşlemin sonuçlandırılmaması riski, karşı tarafın faaliyetlerini ve ödeme kabiliyeti niteliklerini gözlemleyerek ve karşı taraf riskini ödeme öncesi süreçte yönlendirerek,

4) Likidite riski, borçların fonlanabilme imkanının, pozisyonların likiditeleri ile uyumlaştırılması, değişik aktif grupları ve finansal enstrümanlara ilişkin risklerin sınırlandırılması işlemleri çerçevesinde banka bünyesinde likidite bulundurma prensiplerinin geliştirilmesi ve bunlara uyumun kontrolü suretiyle,

5) Operasyonel risk, uygun bir iç denetim sisteminin ve bunun gerektirdiği yetkilerin banka içinde dağıtım mekanizmasının tesisi, bankanın tüm faaliyet sistemlerinin detaylı bir şekilde test ve kontrol edilmesi, iç ve dış sistemler arasında tam bir uyumun tesisi, tamamen özgümsüz bir yedekleme imkanının tesisi suretiyle,

6) Mevzuata ilişkin yetersiz bilgi risk, banka içindeki ve dışındaki, banka ile ilişkili tüm kişi ve kuruluşlarla ilişkilerde, yapılacak sözleşmelerde mevzuatın tam olarak dikkate alınması, gerekli dokümantasyonla desteklenmesi suretiyle yürütülmesi, düzenlemelere uyulmaması riski ise faaliyetlerin mevzuata uygunluğunun kontrolüne ilişkin mekanizmanın yeterli bir şekilde tesisi ve uygulanması suretiyle

yönetilir.

Bankalar, en uç noktalarda yer alabilecek unsurların ve bunların sonucunda ortaya çıkabilecek bir yükümlülük veya zararın, portföyleri ve risk yapıları üzerindeki olası etkilerini tahmin edebilmek amacıyla, düzenli ve ayrıntılı olarak, stres testi ve senaryo analizi programları uygularlar. Söz konusu programların sonuçları mümkün olduğu ölçüde risk sınırlarının ve limitlerinin tespitinde bir yönetim aracı olarak kullanılır.

Belirlenen portföy stratejileri, yapılması planlanan işlemlerin etkin bir şekilde yürütülmesi ve bir kriz durumunda pozisyonların en iyi şekilde yönetilmesini sağlamak amacıyla, sık aralıklarla operasyonel birim yöneticilerine bildirilir.

Karlılığın Yönetilmesi

Madde 39 — Üst düzey yönetim ile risk yönetimi grubu, banka bünyesindeki temel operasyonel birimlerin kâr ve zarar durumlarını, risk-getiri dengesini dikkate alarak değerlendirir. Operasyonel birimlerde direkt ve endirekt maliyet unsurları dikkate alınır. Kârlılık maliyet ilişkisi bankadaki özel bir birimde müşteri ve şube bazında ve konsolide bazda izlenir. Bankada kârlılık ve maliyet yönetimini destekleyen bir analiz sistemi ile bilgi-işlem sistemi oluşturulur.

Kaynaklar her birime dağıtılırken sözkonusu risk-getiri dengesi ile risk-öz kaynak ilişkisinde dikkate alınır. Kredilendirme ve mevduat kabulü işlemlerinde fiyatlandırma yapılırken operasyon ve kâr planlaması, piyasa koşulları ve risk faktörleri rasyonel olarak değerlendirilir.

Üst düzey yönetiminin kaynakları birimler arasındaki dağıtımını normal kar ve zarar yönetimi raporlamasına dayandırılır. Yeni faaliyet alanlarına girerken "risk - tahsis edilecek kaynak" dengesinin gözönüne alınması ve her operasyon birimi için risk sınırlarını, tahsis edilen özkaynağa göre saptanması esastır.

Risk Yönetiminde Görev Ayrımı

Madde 40 — Risk kontrolü, banka hiyerarşik kademelerinde yukarıdan aşağıya doğru gerçekleştirilir. Kontrol hedefleri, düzgün bir iletişim alt yapısının kullanılması şartıyla, risk limit ihlallerini ve diğer bilgileri tutarlı ve etkin olarak bildirecek şekilde, alt kademelerde belirlenir.

Alım-satım işlemlerinin icra edilmesinden sorumlu birimler ile sonuçlanan alım-satımların kaydedilmesinden ve değerlemesinden sorumlu birimler işlevsel ve fiziki olarak belirgin bir ayrıma tabi tutulur. Kayıt ve değerlendirme yapan birim elemanlarının, alım-satımı gerçekleştiren elemanlara bağlı olmasından ya da bunların astı olmasından kesinlikle kaçınılır.

Alım-satım faaliyetlerine ilişkin olarak:

a) Fiyatlama sürecinin alım-satım işlemlerinin kaydedilmesinden ve değerlemesinden sorumlu birim veya ayrı bir risk kontrol birimi yerine alım-satım işlemlerinin icra edilmesinden sorumlu birim tarafından yerine getirilmesinden;

b) Piyasa fiyatlamasında kullanılan verilerin alım-satım işlemlerinin icra edilmesinden sorumlu birimden bağımsız olan kaynaklardan temin edilmemesi veya bağımsız olarak araştırılmamasından;

c) Alım-satım işlemlerinin kaydedilmesinden ve değerlemesinden sorumlu biriminin pozisyon raporlarının alım-satım işlemlerinin icra edilmesinden sorumlu birim kayıtlarıyla mutabakatının aynı personel tarafından gözden geçirilmesinden;

d) Gelen alım-satım teyitlerinin öncelikle alım-satım işlemlerinin kaydedilmesinden ve değerlemesinden sorumlu birim yerine, alım-satımı icra eden elemanlar tarafından alınmasından;

e) Alım-satım ve kâr ve zarar raporlarının alım-satımı icra eden elemanlar tarafından hazırlanmasından ve üst düzey yönetime bunlar tarafından intikal ettirilmesinden;

f) Limitlerin izlenmesinin alım-satım birimine bağlı personel ile yürütülmesinden; kaçınılması sağlanır.

Banka İştiraklerinin Risk Yönetiminde Dikkate Alınması

Madde 41 — Banka ile bankanın üzerinde kontrol gücüne sahip bulunduğu doğrudan ve dolaylı iştiraklerinin konsolide bazda finansal performansları, kâr ve zarar durumu izlenir; risk yönetimi konsolide bazda tesis edilir ve uygulanır. Risk yapısı ve finansal performans, konsolidasyon muhasebesi uygulamalarına dahil edilmemiş bulunan iştiraklerin durumlarının da dikkate alınmasıyla değerlendirilir.

Bankanın tüm iştiraklerinin faaliyetlerinin izlenmesinden sorumlu ayrı bir birim tesis edilir. Ana ortaklık durumundaki banka, iştirakleri arasında gerçekleşen büyük hacimli işlemleri ve fon transferlerini izlemek ve kontrolü altında bulundurduğu yurt dışındaki bankaların risk profilini tanımlamak ve bilmek zorundadır.

Ana ortak durumundaki banka, yurtiçi ve yurtdışı iştiraklerinin maruz kaldıkları riskleri düzenli olarak izlemek, sermaye tabanı, özkaynaklar gibi mali güce ilişkin kriterlere göre bu risklerin belirlenen sınırlar dahilinde bulunup bulunmadığını tespit etmek zorundadır.

Acil ve Beklenmedik Durum Planı Uygulaması

Madde 42 — Üst düzey yönetim, beklenmeyen riskli olaylara karşılık oluşabilecek riskleri ve sorunları mümkün olduğunca yönetebilmek için üst düzey risk komitesinin de değerlendirdiği, yönetim kurulunca onaylanan bir acil ve beklenmedik durum planı hazırlar. Bu plan; bir rehber kitapçık haline getirilerek tüm banka personeline dağıtılır ve personelin planla üstlenmiş olduğu sorumluluk hakkında bilgi sahibi olması sağlanır. Planda belirtilen hususların eşgüdümü için yetkili bir birim tesis edilir.

Plan, acil durum halinde müşterilerin ve personelin güvenliğine azami önem verir; ortaya çıkan sorun ya da kriz ile başa çıkmak için acil durum merkezi tesis edilir. Plan, banka operasyonları üzerinde muhtemel bir acil ve beklenmedik durumun etki derecesini değerlendirir; her banka operasyonu için bir öncelik sırasını, yetkinin devrini, acil ve beklenmedik bir durumda gerekli personel teminine ilişkin düzenlemeleri, acil ve beklenmedik durumlarda yönetim ile personelin temasının düzenini, sırasını ve yöntemini açık olarak belirler. Ödene sistemlerine ilişkin acil ve beklenmedik bir durumda, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası yetkilileri, bankalararası ödeme ve takas sistemleri sorumluları ve Kurum ile muhtemel haberleşme düzenini belirler; halkla ve müşterilerle ilişkileri sağlamak için kamuya açık bir haberleşme kanalı ya da ağı tesis edilmesini temin eder.

Acil ve beklenmedik durum planı, elektrik, yakıt, su ve gıda kaynaklarını dikkate alır, varlıkların korunmasına yönelik tedbirleri ve hasar gören varlıkların değerlendirilmesine yönelik usulleri de içerir.

Bankalar bir veri yedekleme merkezi kurmak veya diğer bankalarla ya da kuruluşlarla veri yedekleme işlemlerinin gerçekleştirilmesi hususunda güvence sağlayan anlaşmalar yapmakla yükümlüdürler. Güvence altına alınan veri yedekleri bir kasada veya uzak bir merkezde saklanır. Genel müdürlük ve şubeler arasında, buna ilaveten bilgi işlem merkezi ile şubeler arasında özel hatlar kullanarak çoklu haberleşme metodlarının kullanımı güvence altına alınır.

Uygun sürelerde acil ve beklenmedik durum planlarını gözden geçirecek bir sistem oluşturulur ve bu planla ilgili olarak otomasyon ve diğer sistemlerde olası aksaklık ya da çözümlenemeyen durumlar dikkate alınarak genel müdürlük ve şubelerde düzenli olarak tatbikat yapılır. Yerinde tatbikatın sonuçları uygun bir değerlendirmeyi müteakip üst düzey yönetime raporlanır ve plan yeniden gözden geçirilmesinde kullanılır.

Faaliyetlerin Risklilik Düzeyinin Değerlendirilmesi

Madde 43 — Bankaların, oluşturdukları risk yönetim sistemlerinin değerlendirilmesi, konsolidasyona dahil her kuruluşu da kapsayacak şekilde ekteki (EK-1) matris yardımıyla yapılır. Bankalar, taşıdıkları risk kompozisyonlarını asgari olarak anılan matrisde belirtilen standartlarla karşılaştırmak ve değerlendirmek zorundadır.

Asgari yıl sonlarında veya Kurumun belirlediği dönemler itibarıyla bankalarca yazılı risk değerlendirmesi yapılır. Bu değerlendirmede;

- Banka teşkilatının konsolide ve konsolide olmayan bazda risk değerlendirmesi;
- Risklerin türleri ile münferit risklerin gelişim düzeyi ve yönü;
- Risklerin kaynaklandığı tüm belirgin işlevler, faaliyet alanları, ürünler ve tüzel kişiler ve risk profilini etkileyebilecek tüm önemli hususlar;
- Bir olumsuz hadisenin ortaya çıkma ihtimali ile bunun bankanın üzerindeki potansiyel etkisi arasındaki ilişki;

e) Bankanın risk yönetim sisteminin tarifi, bankanın risk alması ve yönetmesine ilişkin iç ve dış denetçiler tarafından gerçekleştirilen risk değerlendirmeleri incelenir ve değerlendirilir.

Risk değerlendirmede ortaya çıkan sorunlar yanında banka için tatmin edici olmayan gelişmelerin sebepleri irdelenir, tanımlanması yoluyla problemlerin anlaşılması sağlanır.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Diğer Hükümler

İç Denetim ile Risk Yönetim Sistemlerinin Kurum Tarafından Değerlendirilmesi

Madde 44 — Kurum, ilgili bankalar nezdinde yerinde denetim tekniklerini de uygulamak suretiyle iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerini inceler ve değerlendirir. Yerinde denetim incelemeleriyle banka faaliyetlerini test ederek bankanın sözkonusu sistemlerine ilişkin kontroller ile iç denetimin ve risk yönetiminin bütünü hakkında bilgi verebilen özel kontrollerin güvenilirliği araştırılır.

Kurum, bankaların taşıdığı riskler açısından bu Yönetmelikte yer alan usul ve esaslara göre yeterli ve etkin iç denetim ve risk yönetim sistemlerinin bulunmadığını belirlerse Bankalar Kanununun 14 üncü maddesi hükümlerine istinaden bankanın faaliyetlerinin kısıtlanması da dahil, gerekli tedbirleri alır.

Bildirim Yükümlülüğü

Madde 45 — a) Bankalar, iç denetim işlevinin idame ettirilmesiyle yetkili kılınan yönetim kurulu üyesinin ve risk yönetimi grubu içinde yer alan komitelerin üyelerinin görevlendirilmelerini ve görevden ayrılmalarını, bu konudaki kararların alınmasını izleyen 10 gün içinde Kuruma yazılı olarak bildirmek zorundadır.

b) Bankalar 1.7.2001 tarihinden başlamak ve konsolide bazda olmak üzere, iç denetim ve risk yönetimi teşkilatlarının durumunu ve sözkonusu teşkilattaki organizasyon değişikliklerini üçer aylık dönem sonlarında Kuruma bildirirler.

c) Bankalar, Yönetmeliğin 43 üncü maddesine göre yapacakları yazılı risk değerlendirmesini, değerlendirmenin yapıldığı tarihi izleyen 2 ay içinde bir rapor halinde Kuruma gönderirler.

Yetki Devri

Madde 46 — Banka yönetim kurulu, bu Yönetmelikle ilgili esasların uygulanmasında üst düzey yönetime yetki devredebilir. Ancak, bu devir, yönetim kurulunun risk yönetimini izlemesini ve yönlendirmesini hiçbir şekilde olumsuz etkileyemez.

Geçici Madde 1 — Bankalar, iç denetim ve risk yönetim sistemlerini 1 Ocak 2002 tarihine kadar bu Yönetmelik hükümlerine uygun hale getirmek zorundadırlar.

Kurum bu tarihe kadar iç denetim ve risk yönetim sistemlerini Yönetmelik hükümlerine uygun hale getiremeyen bankalara, mazeretlerini geçerli görürse, altı ayı geçmemek üzere Yönetmeliğin Kurumca tespit edilen hükümleri ile sınırlı olmak üzere bir kez istisna tanıyabilir.

Yürürlük

Madde 47 — Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

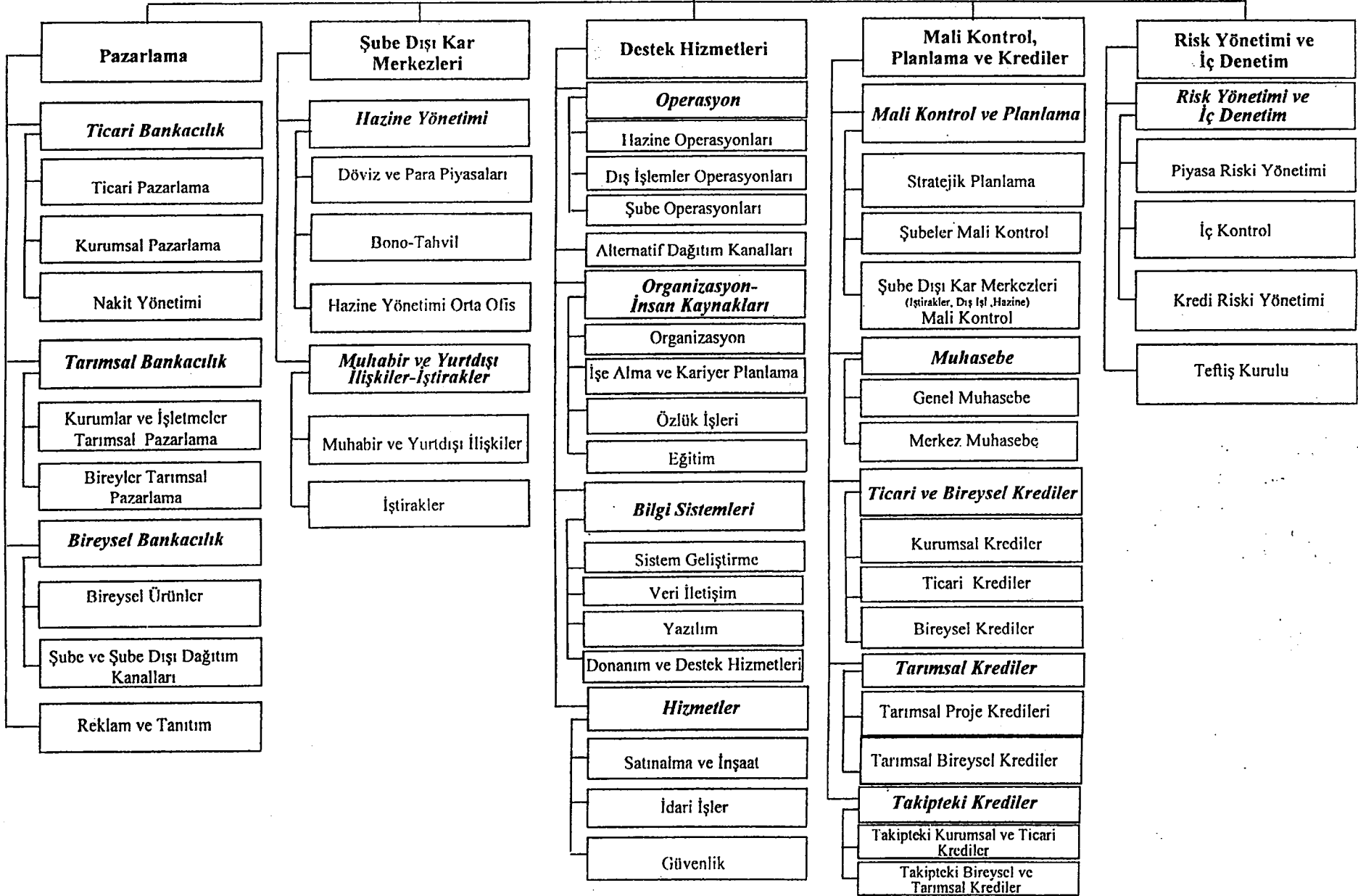
Yürütme

Madde 48 — Bu Yönetmelik hükümlerini Bankacılık Düzenleme ve Denetleme

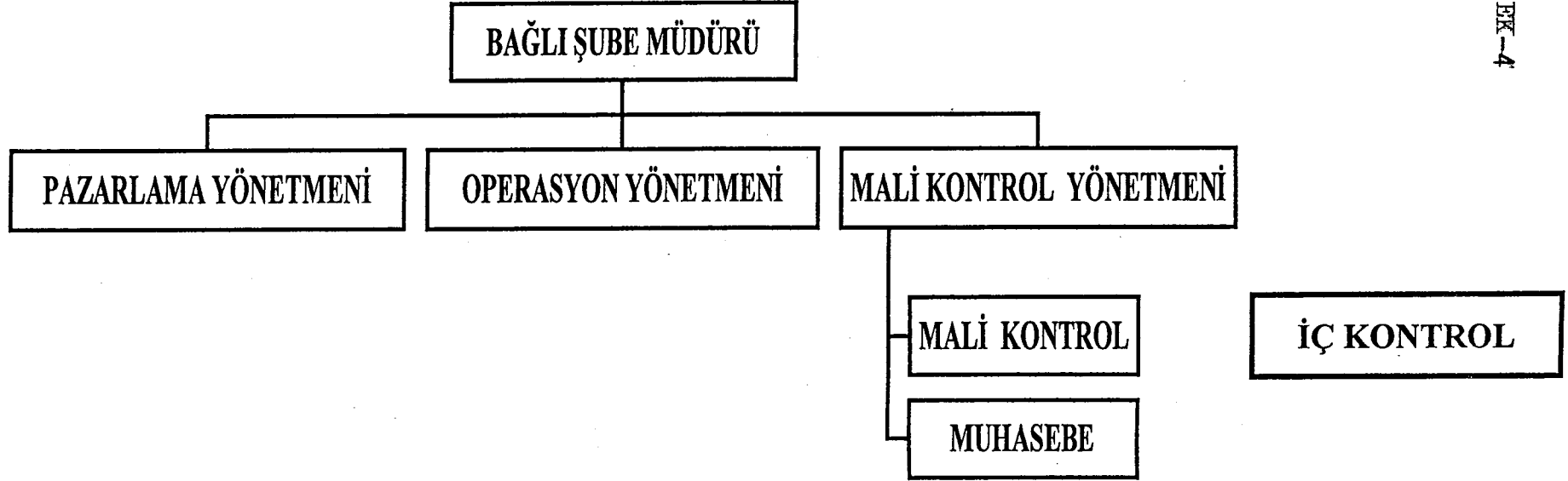
Kurumu Başkanı yürütür.

YÖNETİM KURULU

- Hukuk Danışmanlığı
- Yönetim Kurulu Raportörlüğü
- Özel Kalem Müdürlüğü

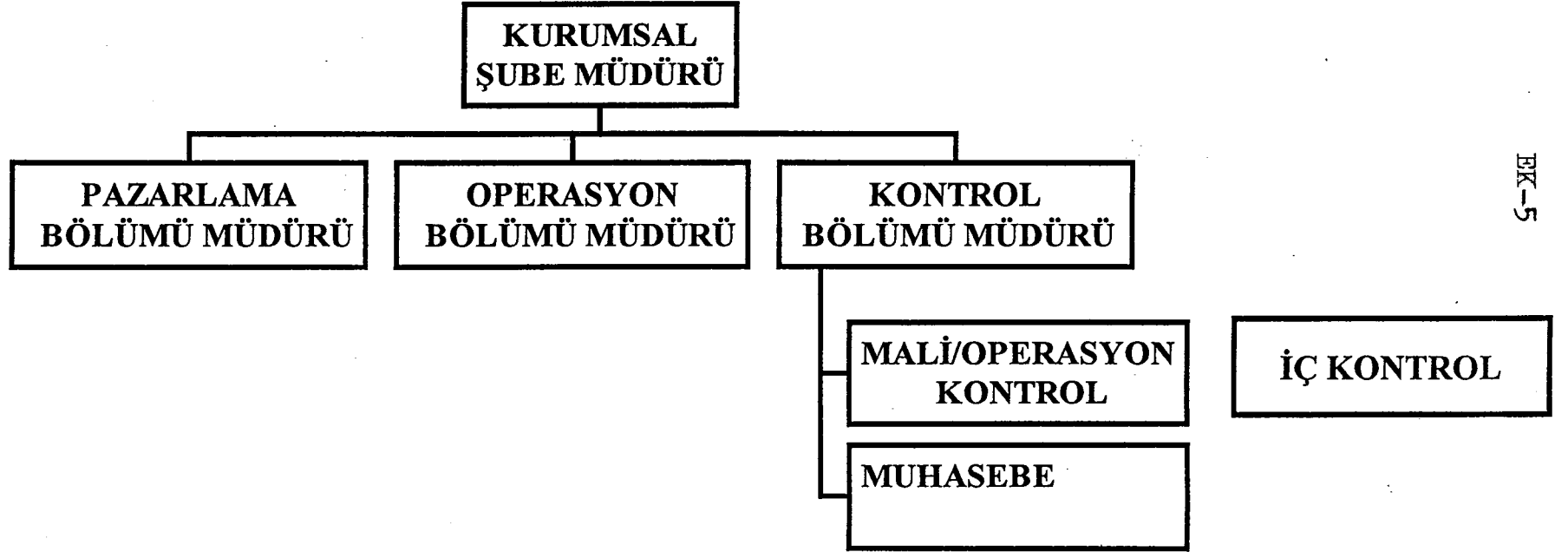

BÜYÜK ÖLÇEKLİ BAĞLI ŞUBE ORGANİZASYON YAPISI

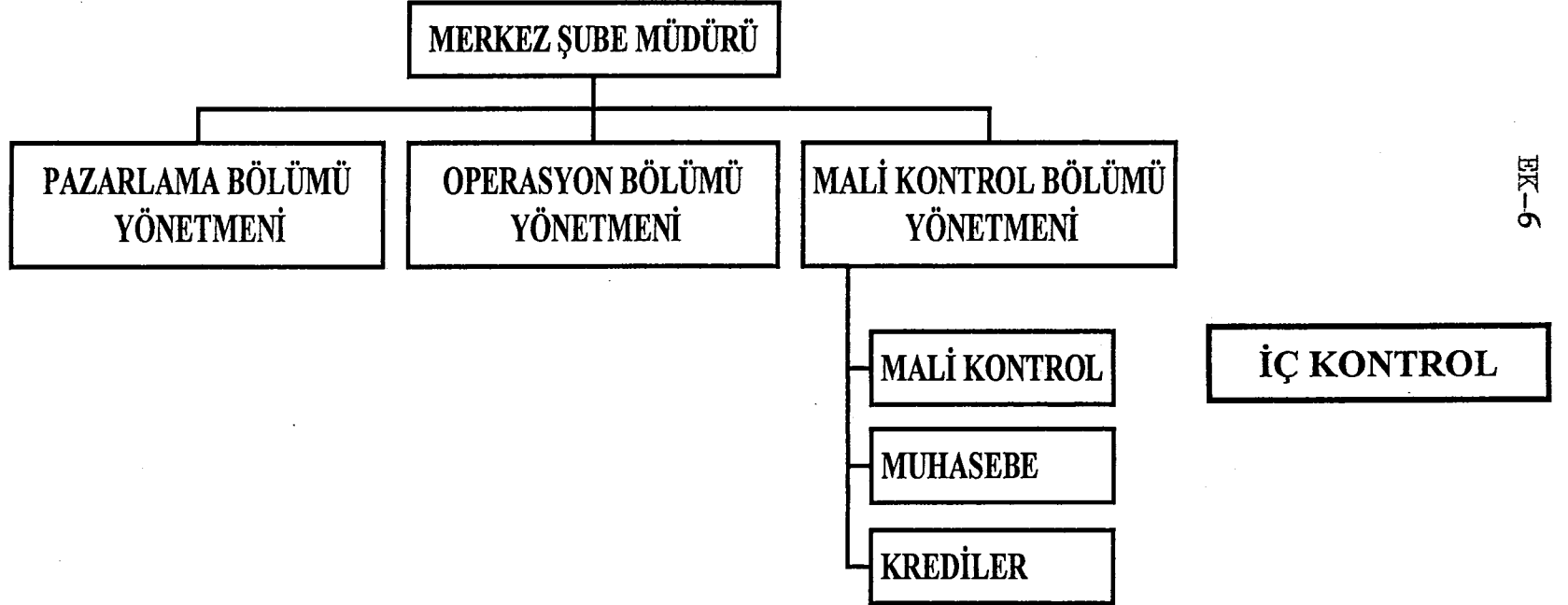
EK-4

KURUMSAL ŞUBE ORGANİZASYON YAPISI

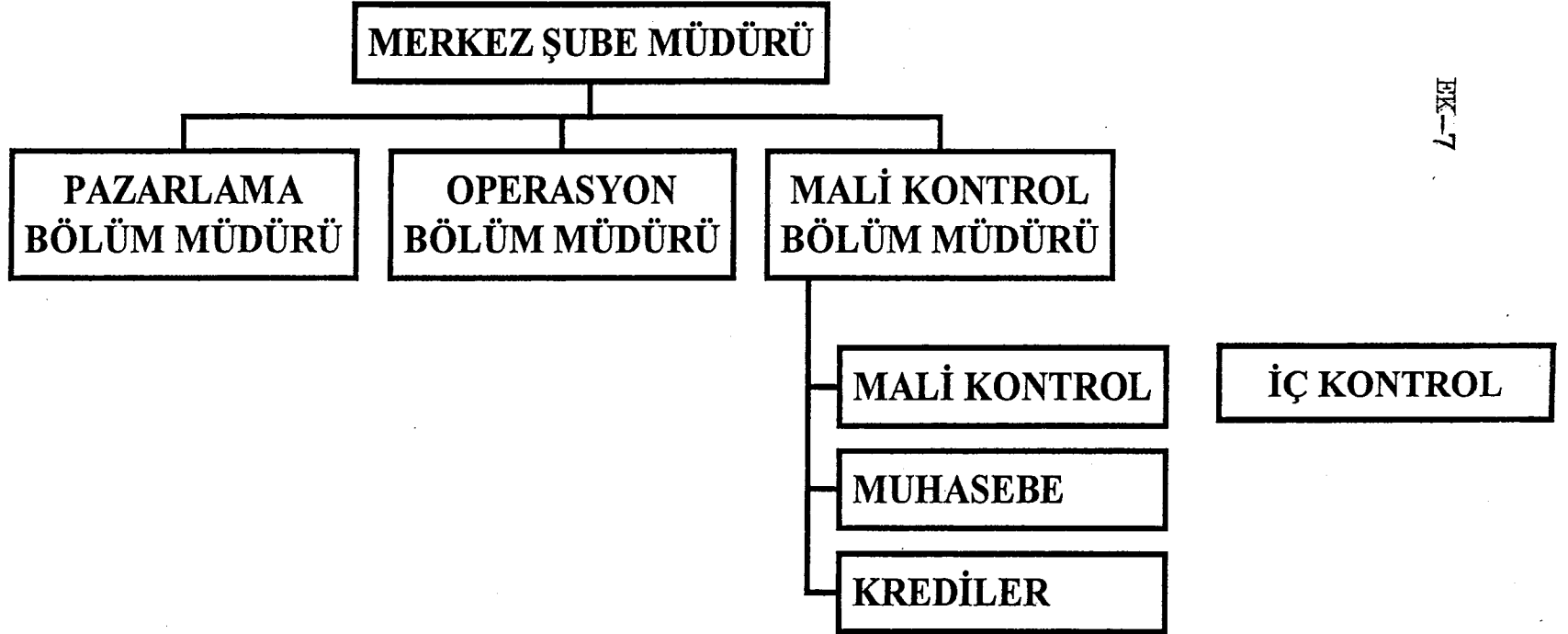
BK-5

KÜÇÜK ÖLÇEKLİ MERKEZ ŞUBE ORGANİZASYON YAPISI

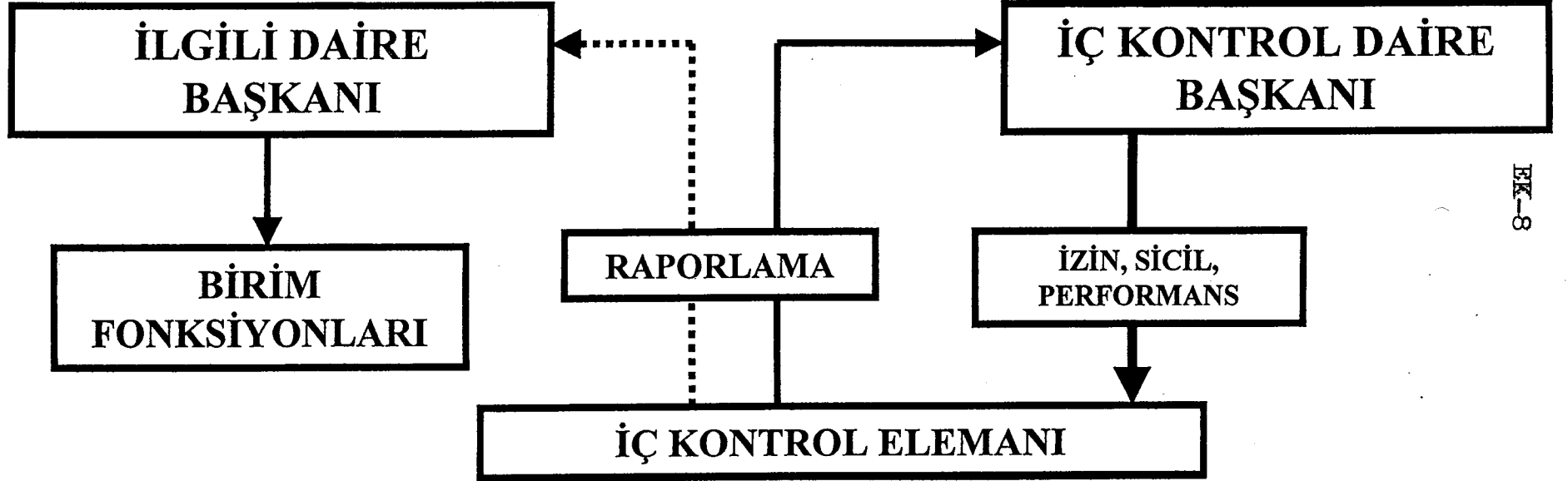
EK-6

BÜYÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ MERKEZ ŞUBE ORGANİZASYON YAPISI

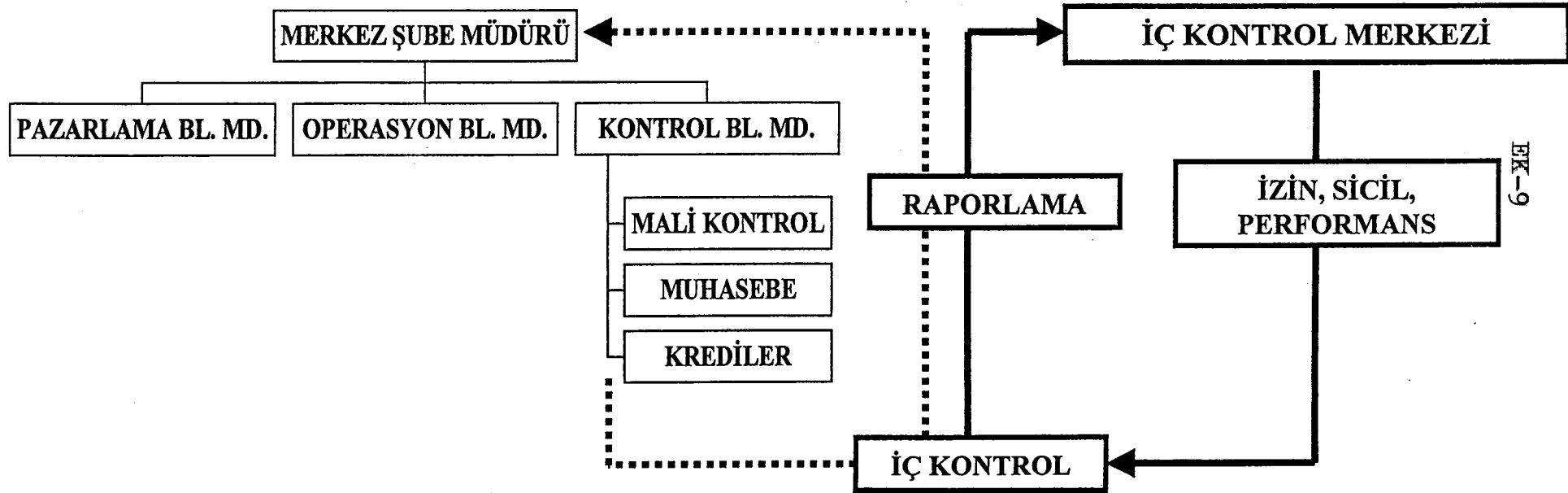
EK-7

GENEL MÜDÜRLÜK BİRİMLERİNDE İÇ KONTROLÜN FONKSİYONEL VE İDARİ İLİŞKİSİ

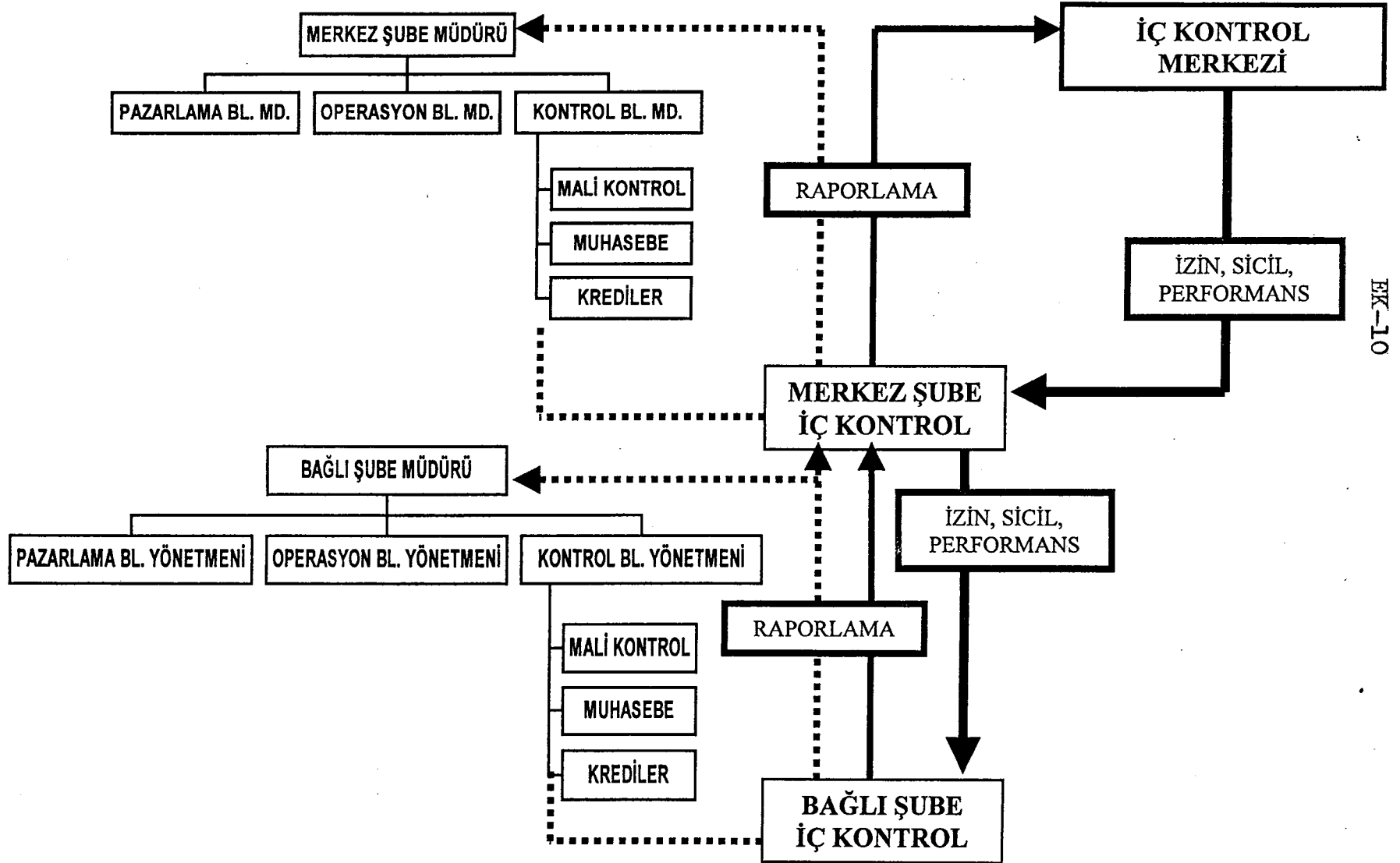
EK-8

MERKEZ ŞUBELERDE İÇ KONTROLÜN FONKSİYONEL VE İDARİ İLİŞKİSİ

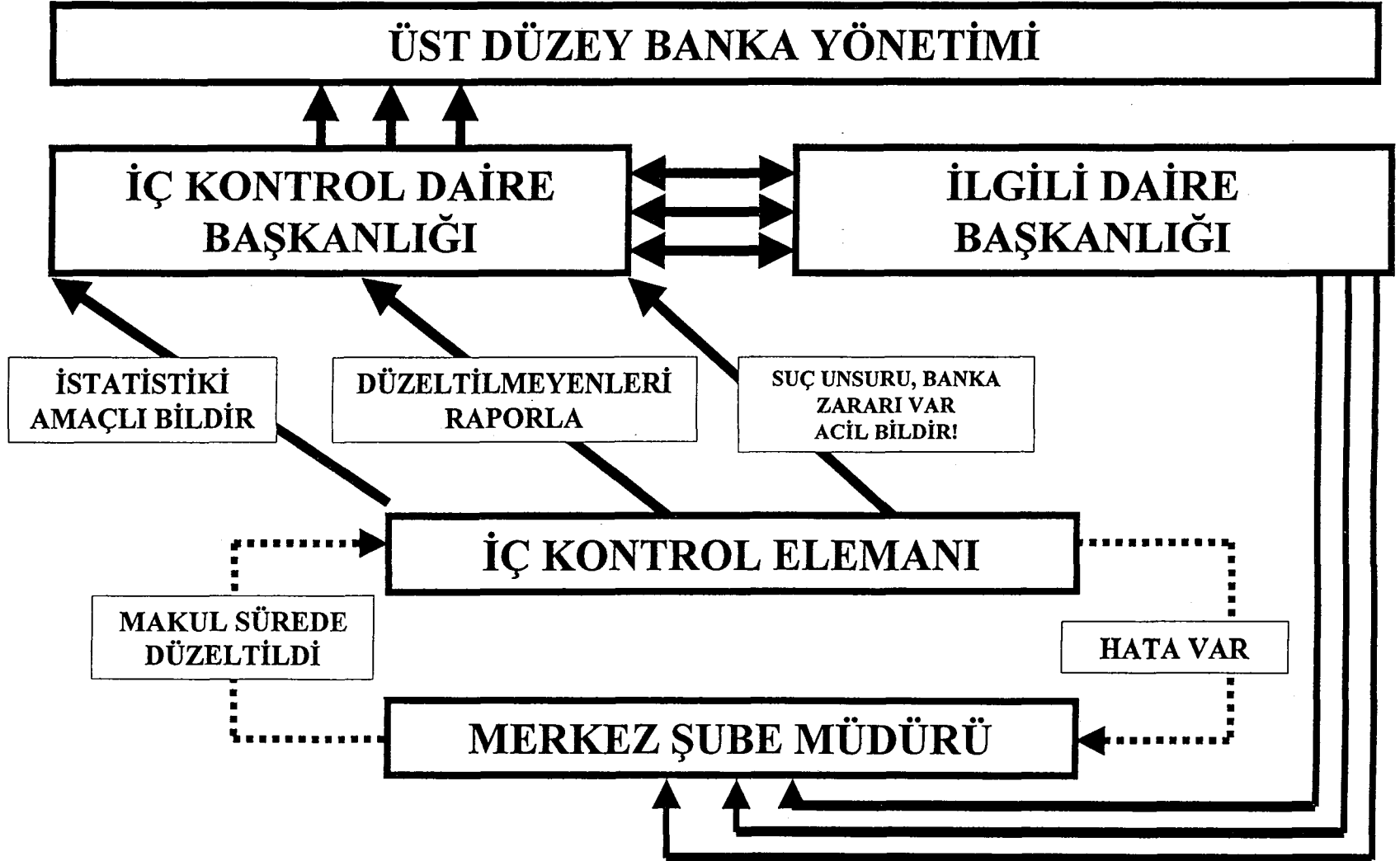
EK-9

BAĞLI ŞUBELERDE İÇ KONTROLÜN FONKSİYONEL VE İDARİ İLİŞKİSİ

EK-10

İÇ KONTROL RAPORLAMA PROSEDÜRÜ (MERKEZ ŞUBELER)

EK-12

İÇ KONTROL DAİRE BAŞKANLIĞI

İÇ KONTROL STANDART BİLDİRİM FORMU

.....ŞUBESİ'NE

Rapor No: 200.../...

Şubeniz nezdinde yapılmış olan kontrol amaçlı çalışmalar neticesinde aşağıda belirtilen hususlar tespit edilmiştir.

Bilgi edinilmesi ve gereği rica olunur.

BÖLÜM :	Müşteri Hizmetleri (TL)	KOD :	02	
KOD	STANDART KONTROL NOKTALARI	EYET	HAYIR	KISMET
S 01	Mevduat hesaplarının açılışında müdiin adres,kimlik bilgileri,imza örneği v.b. bilgiler düzenli ve yeterli olarak alınıyor mu?			
S 02	Bankkartlar ve şifreleri gelişinde ve müşterilere verilışinde düzenli olarak kayıtlara alınıp, sorum ortaklığı ile saklama esaslarına göre saklanıyor mu?			
S 03	Hesap kartları, hesap cüzdanları, kaşeler, günlük evrak, dosyalar v.b. mesai içinde ve/veya dışında müdahale edilebilecek şekilde açıkta bırakılıyor mu?			
S 04	Üçüncü kişiler tarafından başkası adına hesap açılması veya varolan bir hesaba para yatırılması durumunda işlemin, adına işlem yapılan kişiye en geç ertesi iş günü bir mektup veya dekontla bildirilmesi gereğine uyuluyor mu?			
S 05	Yapılan ödemelerde düzenli olarak kontrol pulu kullanılıyor mu?			
S 06	Tahsilat ve tediye işlemlerinde fişlerin üzerine para dökümü(küpür beyanı) yapılıyor mu? "Tahsil-Tediye-Karşılıklı" kaşeleri basılıyor mu?			
S 07	Ödemelerde mevzuatta belirtilen esaslara uygun olarak kimlik tespiti yapılıyor mu?			
S 08	Banko-vezne yetki limitlerinin üzerindeki fişler vezneye gönderiliyor mu?			
S 09	Kesin alış-satışı yapılan işlemler ile DTH na tahakkuk ettirilen faizler için gün sonunda DAB/DSB düzenleniyor mu?			
S 10	Bankamıza iştirā çekti ibraz eden üçüncü şahıslardan taahhütname alınıyor mu?			
S 11	Yatırım hesabı açıldığında müşteriye "yatırım hesabı defteri" veriliyor mu?			
S 12	Menkul kıymet satış yada geri alış işleminde müşteriye saklama makbuzu ile birlikte işlem fiş kopyası veriliyor mu?			
S 13	Hesap kartonları (vadeli, vadesiz, yatırım v.b.) düzenli aralıklarla suspanlanıyor mu?			
S 14	Repo yapan müşterilere ait, repo-ters repo çerçeve sözleşmesi,dekontlar,temsil yetki belgeleri, imza sirküleri gibi belgeler müşteri dosyasında saklanıyor mu?			
S 15	Ödenen çeklerin üzerine, üçüncü şahıslar tarafından yeniden işleme konulmasını engellemek amacıyla ÖDENMİŞTİR kaşesi basılması gereğine uyuluyor mu?			
S 16	Mühür kullanan mudilerden taahhütname alınması,mühürün o şahısa ait olduğunun onaylatılması, hesap kartının üzerine müdiin sol el başparmak izinin alınması ve fotoğrafının yapıştırılması gereğine uyuluyor mu?			
S 17	Mühür kullananların imzaladıkları evraka ait işlemleri bildiklerinin ispatını sağlayabilmek için iki tanık huzurunda yapılması, ve düzenlenen belgelerin tanıklarca da imzalanması sağlanıyor mu?			
S 18	Hesapların son işlem tarihlerinin, yeni kullanılacak hesap kartlarına not edilmesi gereğine uyuluyor mu?			
S 19	Grup nakilleri mevzuata uygun nitelik ve sayıdaki personelle ve gerekli güvenlik tedbirleri alınarak yapılıyor mu?			
S 20	Şubeye gönderilen protestolu senetlerin tahsil edilememesi halinde bekletilmeden, protestosuz senetlerin ise 5 gün bekletildikten sonra ilgili şubeye iade edilmesi gereği yerine getiriliyor mu?			

...../...../200...

Teslim alınmıştır.

..... Bölüm Müdürü / Yönetmeni

İç Kontrol Elemanı

Adı Soyadı :

Adı Soyadı :

İmza :

İmza :

İÇ KONTROL RİSK UYARI RAPORU

.....ŞUBESİ'NE

Rapor No: 200.../.....

Şubeniz nezdinde yapılmış olan kontrol amaçlı çalışmalar neticesinde aşağıda belirtilen risk doğurabilecek unsurlar belirlenmiştir. Gereğinin yapılarak sonucun/...../200... tarihine kadar bildirilmesi,

Rica olunur.

İLGİLİ SERVİS :

Risk Unsuru :

...../...../200.....

Teslim alınmıştır.

Kontrol Bölüm Müdürü / Yönetmeni

İç Kontrol Elemanı

Adı Soyadı :

Adı Soyadı :

İmza :

İmza :

Şubenin Konuya İlişkin Cevabı :

...../...../200.....

İç Kontrol Elemanı

Kontrol Bölüm Müdürü / Yönetmeni

Adı Soyadı :

Adı Soyadı :

İmza :

İmza :

KAYNAKÇA

- Bektöre, Sabri. **Muhasebe İlkeleri Ders Notları**. Eskişehir: Teksir Bürosu, 1984.1
- Benligiray, Yılmaz ve Banar, Kerim. **Banka ve Sigorta Muhasebesi**. Eskişehir: A.Ü. A.Ö.F. Yayın No 421, 1994.
- Benligiray, Yılmaz. **İhtisas Muhasebeleri Ders Notları**. Kütahya: 1988.
- Bozkurt, Nejat. **Muhasebe Denetimi**. Üçüncü Basım, İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2000.
- Çömlekçi, Ferruh ve Erdoğan Melih. **Muhasebe Denetimi**. İkinci Basım, Eskişehir: A.Ö.F. Yayınları , 1988.
- Erdoğan, Melih. **Denetim**. Eskişehir: 2001.
- Eyüpgiller, Servet, **Bankalarda Denetim**. Ankara: Kısmet Matbaası, 1985.
- Eyüpgiller, Servet. **Banka İşletmeciliği Bilgisi**. Dördüncü Basım, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayın No:219, 1988.
- Geylan, Ramazan. **Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel Yönetim Sorunları**. Anadolu Üniversitesi Yayınları No:286, 1985.
- Gürbüz, Hasan. **Muhasebe Denetimi**. Dördüncü Basım, Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi, 1990.

Kaval, Hasan. **Bankalarda Risk Yönetimi**. Ankara: Cem Ofset, 2000.

Kepekçi, Celal. **Bağımsız Denetim**. Dördüncü Basım, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2000.

Kepekçi, Celal. **İç Kontrol Sistemi**. Ankara: TESMER, Temel Eğitim ve Staj Merkezi Yayınları, No:6, 1994.

Öcal, Tezer ve Çolak Ömer Faruk. **Finansal Sistemler ve Bankalar**. Nobel Yayın,1999.

Seval, Belkıs. **Kredilendirme ve Kredi Yönetimi**. İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Yayınları, No:59, 1990.

Takan, Mehmet. **Bankacılık Teori ve Uygulama ve Yönetim**. Birinci Basım. Nobel Yayın, 2001.

Uzay, Şaban. **İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi. Bağımsız Dış Denetimin Karar Alma Sürecindeki Yeri ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Çalışma**. Ankara: SPK Yayınları, 1999.

----- . **Türkiye İç Denetim Enstitüsü Broşürü**, İstanbul, Mart 1998.

----- **Denetim İlke ve Esasları 1. Cilt**. Maliye ve Hesap Uzmanları Derneği Yayını, İstanbul: Acar Matbaacılık, 1996.

----- . **Bankacılar Dergisi**. S.28, Mart 1999.

----- . "Bankacılık Gözetimine İlişkin Basel Komitesi Tarafından Yayınlanan Danışma Belgesi", **Bankacılar Dergisi**. Sayı 34, Eylül 2000.

----- **Bankacılar Dergisi**. Sayı 30, Eylül 1999.

----- **BBDK'nın Bankaların İç Denetimi ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik**. 2001.

----- **Büyük Laorusse Sözlük ve Ansiklopedisi**

----- **T.C. Ziraat Bankası, Teftiş Kurulu Yönetmeliği**

----- **T.C. Ziraat Bankası İç Kontrol Daire Başkanlığı Yönetmeliği**

